

ALLIES INVADE FRANCE

AN XII · NR. 47

13 LE

IUNIE 2024

APARE TRIMESTRIAL

DIRECTOR

ION CRISTOIU

Historia
SPECIAL

AN XII · NR. 47
13 LEI
IUNIE 2024
APARE TRIMESTRIAL
DIRECTOR
ION CRISTOIU

5 948489 149450 24047

Three Great Russian Drives Are Sweeping On To

Threaten More Big Enemy Bases

WARSAW UNDER FIRE OF RED ARMY GUNS

From DUNCAN ROOM

Rommel Loses 283 Tanks In Great Retreat

French Army Joins Allied Invaders

**PE MARGINEA
PRĂPASTIEI
ROMÂNIA ÎN VARA
ANULUI 1944**

Mr. Churchill gave this news in the Commons today. There have been no other circumstances.

CEA MAI CITITĂ REVISTĂ DE ISTORIE DIN ROMÂNIA

Historia

AN XXIV · NR. 268 · Iunie 2024 · **15** LEI
APARE PE 15 ALE FIECĂREI LUNI
DIRECTOR ION CRISTOIU

D-DAY
80 ANI
1944-2024

NORMANDIA
MAREA
DEBARCARE

VIAȚĂ COTIDIANĂ
„DESPĂRȚENIA”
LUI IANCU
OTETELEȘANU

ROMÂNIA
ISTORIE
ÎN IMAGINI
1900-1947

5 748455 149143 00269

DIN Iunie,
la toate punctele de difuzare a presei

15,00 LEI

Historia.ro

Sună de luni până vineri, de la 9:00 la 18:00, la 0790139007 / 0790139009

ABONEAZĂ-TE!

Preludiu la 23 august 1944

A tunci când analizează evenimentele de la 23 august 1944, istoriografia românească neglijează de cele mai multe ori atât contextul internațional, cât și pe cel militar. După înfrângerea de la Stalingrad, pentru marea majoritate a contemporanilor acelor evenimente devenise evident că Germania urma să fie înfrântă. Rămânea de văzut doar cât mai dura demantelarea militară a mașinii de război naziste. Răspunsul la întrebare avea să survină la mijlocul anului 1944. Pe Frontul de Vest, aliații spulberau, la 6 iunie 1944, Zidul Atlanticului și debarcau pe plajele din Normandia pentru a elibera Franța.

Tot în iunie, dar pe Frontul de Est, debuta ofensiva din Carelia, prima dintre cele cinci mari operațiuni sovietice din vara anului 1944. Dintre acestea, impactul cel mai devastator pentru germani l-a avut Operațiunea Bagration. Declanșată exact la trei ani de la invazia germană asupra Uniunii Sovietice, ofensiva sovietică desfășurată în Belarus a vizat Grupul de Armate Centru german. În doar 12 zile, sovieticii l-au distrus în întregime. Pierderile germanilor au fost enorme. Pentru a susține Grupul, germanii au transferat de pe Frontul din România însemnate unități militare, profitând de o acalmie a luptelor desfășurate pe teritoriul românesc.

Trupele sovietice au ajuns la 19 martie 1944 la frontiera României. Câteva zile mai târziu, pătrundeau în nordul țării până la poalele Carpaților Orientali. Tot pe frontul din România, primăvara anului 1944 avea să fie marcată de bătăliile de la Târgu Frumos. Deși cunoscute și analizate în marile academii militare din întreaga lume, inclusiv la West Point, aceste bătălii sunt

extrem de puțin cunoscute și cercetate în România.

Alături de soldații români, în bătăliile cu Armata Roșie de la Târgu Frumos au participat unități de elită germane. Intensitatea luptelor s-a redus la începutul lunii iunie, prilej pentru germani de a-și redirectiona o parte dintre forțele dispuse în zonă pentru a sprijini Grupul de Armate Centru. Până pe 20 august, pe frontul din România s-a așternut o liniște ciudată, ce nu prevestea nimic bun pentru țară.

Tot în primăvara anului 1944, mai precis pe 4 aprilie, Aliații au început o campanie de bombardamente îndepărtate în special asupra Bucureștiului și a regiunii petrolifere din jurul Ploieștiului. Bombardamentele au

afectat atât infrastructura militară, cât și civilă și au avut un impact imens asupra moralului populației.

În acest context militar extrem de încordat și dificil, au avut loc negocieri cu Aliații, dar și cu sovieticii, pentru ieșirea României din război. Însă mareșalul Ion Antonescu considera că drumul României era în continuare alături de Germania nazistă. Nici negocierile desfășurate de opoziție cu Aliații nu aveau să conducă la rezultate concrete. A venit însă ziua de 20 august, iar Armata Roșie a declanșat o puternică ofensivă împotriva forțelor româno-germane din nord-estul României.

Chiar în primele zile ale Operațiunii Iași-Chișinău, trupele sovietice au

realizat ample pătrunderi în dispozitivul extrem de subțiat al trupelor germane și române. Pe 23 august, situația militară de pe front era mai mult decât disperată. La nord-vest de Pașcani, frontul românesc era rupt pe o lungime de 140 de kilometri. Timpul nu mai avea răbdare cu România.

Director **Ion Cristoiu**

Redactor-șef
Ion M. Ioniță

Creative Director
Mihaela Manolache

Editor coordonator
Florentina Țone

Redacția

Ciprian Plăiașu

Adina Scorțescu

Iulian Sîmbeteanu

Ciprian Stoleru

TEL. 0372.130.335

Publicație tipărită la

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING

Administrator special

Constantin Sandu

Director distribuție

Daniela Zamfir

Coordonator producție

Constantin Delta

Publicitate:

vanzari@ead.ro

d.stan@teaminnovation.ro

ISSN 2286-0258

Adresa:

Șos. Fabrica de Glucoză nr. 21,
sectorul 2, București
www.historia.ro

ABONAMENTE - INFORMAȚII ȘI RECLAMAȚII
0790139007 / 0790139009.
(numere cu tarif normal, disponibile de luni
până vineri, între orele 9.00 și 18.00);
abonamente@adevarulholding.ro

2024 Adevărul Holding. Toate drepturile rezervate. Opiniile aparțin autorilor.

SUMAR

Ianuarie – august 1944

România, pe marginea prăpastiei

DE MANUEL STĂNESCU | PAGINILE 6-11

FOTO COPERTĂ: GETTY IMAGES, SHUTTERSTOCK

Liniștea dinaintea furtunii

Preludiu la Operațiunea

Iași – Chișinău

DE CAROL SABIN FLOREA | PAGINILE 12-21

Lumea românească în vara

anului 1944. De la frică și anxietate

la speranțe prudente

DE DORIN STĂNESCU | PAGINILE 22-35

August 1944

**Ultimele bombardamente ale aviației
anglo-americane asupra României**

DE ALEXANDRU ARMĂ | PAGINILE 36-49

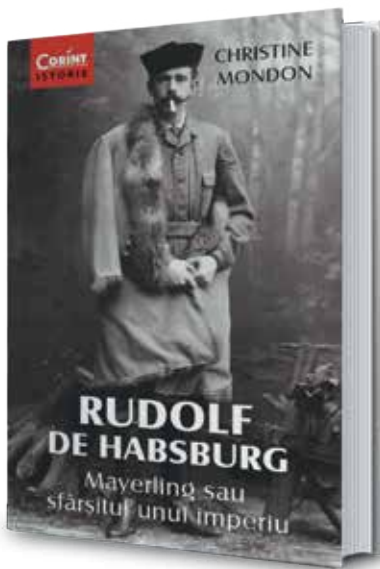
**Luptele pentru apărarea Bucureștiului
24-27 august 1944**

DE ALEXANDRU ARMĂ | PAGINILE 50-66

ABONEAZĂ-TE ȘI DESCOPERĂ **Historia**

în perioada 15 iunie-14 iulie

OFERTĂ SPECIALĂ!

Abonează-te la **Historia*** sau **Historia + Historia SPECIAL** pe minimum 12 luni și poți câștiga una dintre cele 40 de cărți oferite de editura Corint

CORINT

Rudolf de Habsburg

MAYERLING SAU SFÂRȘITUL UNUI IMPERIU
de Christine Mondon

SCANEAZĂ CODUL QR

10% **EXTRAREDUCERE PENTRU STUDENȚI ȘI PENSIONARI**

Pentru a beneficia de extrareducerea de 10% din prețul de abonament, trimiteți fie copia carnetului de student vizat pe anul universitar în curs, fie copia talonului de pensie pe ultima lună, la abonamente@adevarulholding.ro.

PREȚURI LA ABONAMENTE CU PÂNĂ LA 31% MAI MICI FAȚĂ DE PREȚUL LA CHIOȘC

ONLINE: la <http://abonamente.adevarul.ro>

Prin **VIRAMENT BANCAR** sau **MANDAT POȘTAL** în contul SC ADEVĂRUL HOLDING SRL, cod fiscal R018990288, deschis la BRD Sucursala DECEBAL, București, Bulevardul Unirii, nr. 64, bl. K4, scara 3 și 4, sector 3.
Cont R070BRDE441SV58305914410

La **FIRMELE DE ABONAMENTE** și la **TOATE OFICIILE POȘTALE**

*Pentru acordarea premiilor este necesar să vă abonați la Historia sau Historia + Historia Special pe minimum 12 luni și să trimiteți copia dovezii de plată împreună cu talonul de abonament completat la SC ADEVĂRUL HOLDING SRL, București, Șos. Fabrica de Glucoză, nr. 21, sector 2, cod poștal 020331, sau e-mail abonamente@adevarulholding.ro.

**Premiile vor fi acordate prin tragere la sorți din numărul total al abonaților din luna curentă. Detalii în regulament și pe site-ul historia.ro.

Historia	3 luni	6 luni	12 luni
(apariție lunară)	(37 lei)	(71 lei)	(130 lei)

Historia SPECIAL	6 luni	12 luni
(apariție trimestrială)	(20 lei)	(40 lei)

Historia Historia SPECIAL	3 luni	6 luni	12 luni
	(49 lei)	(89 lei)	(165 lei)

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la S.C. ADEVĂRUL HOLDING S.R.L., București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331, sau e-mail: abonamente@adevarulholding.ro.

Plata se va efectua până la data de 25 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare. Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C. Adevărul Holding S.R.L. să prelucrez datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr.677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

INTRĂ PE HISTORIA.RO PENTRU A FI LA CURENT CU OFERTELE NOASTRE DE ABONARE.

Talon de abonament

Historia ☐

Historia SPECIAL ☐

Nume și Prenume..... CNP.....

Str. Nr., Bl., Sc., Et., Ap., Localitate.....

Judet/ Sector Cod poștal Telefon E-mail.....

Am achitat suma de lei cu mandat poștal/ordin de plată nr. din data
în contul S.C. ADEVĂRUL HOLDING S.R.L., cod fiscal R018990288, deschis la BRD Sucursala DECEBAL, București, Bulevardul Unirii, nr. 64, bl. K4, scara 3 și 4, sector 3. Cont R070BRDE441SV58305914410.

Abonamentul va începe din luna*

Semnătura

Ianuarie – august 1944

România, pe marginea prăpastiei

DE MANUEL STĂNESCU | FOTO: GETTY IMAGES, WIKIPEDIA.ORG

Declanșată la sfârșitul lui decembrie 1943, ofensiva de iarnă a Armatei Roșii s-a desfășurat pe întreaga lungime a Frontului de Est, reușind să-l străpungă și să se apropie de granițele României.

Puternicele divizii de
tancuri sovietice au
spulberat trupele germane
de pe Frontul de Est

După o scurtă acalmie, ofensiva sovietică a fost reluată în martie 1944. Frontul 1 Ucrainean, comandat de mareșalul Gheorghi Jukov, a desfășurat operațiunea Proskurov – Cernăuți; Frontul 2 Ucrainean (mareșalul Ivan Konev), operațiunea Uman-Botoșani, iar Frontul 3 Ucrainean (generalul de armată Rodion Malinovski), operațiunea Odessa. La sfârșitul lui martie 1944, unități aflate în subordinea lui Jukov au realizat câteva capete de pod la vest de Nistru. La 29 martie, orașul Cernăuți a fost ocupat de Corpul 11 tancuri și de Divizia 11 infanterie, trupele sovietice atingând ulterior un aliniament de 100 km între Kolomeea și localitatea Margina, la poalele Carpaților Orientali.

Concomitent, Frontul 2 Ucrainean a străpuns apărarea germană, forțând Nistrul la 18 martie 1944 și intrând pe teritoriul românesc, din capul de pod realizat, unitățile sovietice au continuat atacul, depășind Prutul și Siretul și cucerind succesiv Soroca, Bălți, Botoșani și Rădăuți. Frontul 3 ucrainean și-a dirijat o parte din forțe spre Tiraspol și Odessa. Pentru a nu fi încercuite, armatele a 6-a germană și a 3-a română s-au retras pe Nistru. La mijlocul lunii aprilie, sovieticii au cucerit Tiraspolul, au forțat Nistrul și au realizat un cap de pod la sud de Tighina.

REORGANIZAREA GRUPUL DE ARMATE „A”

La 5 aprilie 1944, Hitler a reorganizat Grupul de Armate „A”, împărțindu-l în Grupul de Armate „Ucraina de Nord” și „Ucraina de Sud”. Primul a fost pus sub comanda mareșalului Walther Model (*foto*), pentru apărarea României fiind desemnat generalul din trupele de vânători de munte Ferdinand Schörner (cel care va deveni, de altfel, ultimul mareșal al celui de-Al Treilea Reich). Cu doar câteva zile înainte, la 29 martie, cancelarul german și Înaltul Comandament al Armatei de Uscat (OKH) aprobaseră, în principiu, organizarea apărării prin intercalarea unităților germane și române, cu toată „rezerva” arătată de o parte a planificatorilor de la Berlin cu privire la „capacitatea operativă”

a unităților române și, mai ales, la „moralul” lor.

Imediat după preluarea comenzii, generalul Schörner, realizând că aliniamentul defensiv al grupului de armate „Ucraina de Sud” era divizat pe două alinamente distincte pe râul Prut, ceea ce ridica dificultăți operative evidente, a propus retragerea din Basarabia, pe Prut, pentru a evita încercuirea lor prin declanșarea unei ofensive sovietice între Prut și Siret. Exact aceasta era și intenția Armatei Roșii.

După ce înțelesese retragerea din nord-estul României, din necesități militare evidente, mareșalul Antonescu s-a opus propunerii, nedorind să abandoneze pur și simplu Basarabia, invocând și nevoia de a proteja perimetrul petrolifer din Valea Prahovei. În consecință, Grupul de Armată „Ucraina de Sud” a fost împărțit în două subgrupuri de armată cu un mixt de trupe româno-germane.

În primăvara anului 1944, frontul din Moldova a reprezentat o prioritate pentru STAVKA (Marele Stat-Major

Sovietic), care a încercat din răzputeri să pătrundă pe teritoriul românesc. Luptele continue, între care se disting trei bătălii mai importante (a doua jumătate a lunii aprilie; începutul lunii mai; începutul lunii iunie), cunoscute sub denumirea de bătăliile de la Târgu Frumos, au fost purtate de trupe germane și române, cu contribuția decisivă a unităților de blindate din cadrul diviziei *Grossdeutschland*, o unitate de elită a Wehrmachtului. Luptele acerbe și unitățile deplasate de germani în nordul Moldovei demonstrează că la Berlin se înțelegea foarte bine importanța teritoriului românesc, teza conform căreia germanii abandonaseră România nefiind conformă cu realitatea.

FURTUNA RĂZBOIULUI SE APROPIE

Încă de la 19 martie, ziua în care Armata Roșie a atins frontierele interbelice ale României, era limpede – atât la București, cât și în alte capitale – că țara noastră ajunsese într-un moment de cotitură. Ofensiva sovietică a fost intens sprijinită și de Aliații occidentali. La 19 martie 1944, Armata Roșie a atins frontiera României din 1939. Postul de radio „Londra” a avertizat autoritățile române în legătură cu apropierea frontului de granițele țării: „Asta înseamnă că pentru România a sosit ceasul înfrângerii. Mitul protecției germane a fost distrus, ca și mitul invincibilității germane. Dacă nu rupe relațiile imediat, România va pierde puterea de a acționa ca o națiune independentă. Trebuie ca poporul român, fără a pierde o clipă, să înfrunte realitatea situației în care se află”.

Un post de peste ocean de această dată, „Vocea Americii”, amintea românilor cuvintele marelui om politic Take Ionescu, artizanul Miciei Antante în perioada interbelică, rostite în 1917, când armatele germane ocupaseră cea mai mare parte a României: „Cred în victoria Aliaților cum cred în lumina zilei”¹.

La 22 martie 1944, generalul britanic Maitland Wilson, comandantul forțelor aliate din Mediterana Orientală,

a trimis la București o scrisoare ultimativă, destinată să determine ieșirea României din alianța cu Germania. Întrucât până la data de 28 martie 1944, data ultimei radiograme, autoritățile române nu oferiseră niciun răspuns, s-a dat undă verde declanșării bombardamentelor aeriene masive asupra teritoriului României, cu scopul sprijinirii preconizatei ofensive sovietice ce își propusese ocuparea parțială sau totală a României.

În ceea ce-i privește pe sovietici, la 2 aprilie 1944, Viaceslav Molotov, ministrul de Externe sovietic, declara că „guvernul sovietic nu urmărește scopul de a dobândi vreo parte din teritoriul României sau de a schimba orânduirea socială în România”. În afară poate de anumiți lideri ai opoziției din România, aproape nimeni nu-și făcea iluzii.

BOMBARDAMENTELE ALIAȚILOR

Ca parte componentă a sistemului Axei, România și resursele sale petrolifere, dar și căile de comunicații și industria din țara noastră aveau să constituie obiective deosebit de importante în strategia de bombardament a Aliaților. Pe măsură ce războiul se apropia de granițele României, țintele vizate nu s-au limitat la petrol, ci și la o gamă largă de obiective, precum transporturile și comunicațiile, industria de război, industria aeronautică, dar și centrele urbane în care se desfășurau activități specifice producției pentru susținerea războiului. De altfel, punctul de vedere britanic era cel care insista pentru „bombardarea sateliților [Germaniei, n.a.] pentru a-i scoate din război sau cel puțin să-i forțeze pe germani să-i ocupe”.

Bombardamentele asupra Bucureștiului și regiunii petrolifere, declanșate la 4 aprilie 1944 – primul fiind și cel mai distrugător, îndeosebi prin prisma pierderilor în rândul populației civile – și care au continuat până la începutul lunii august, au avut un efect teribil atât asupra infrastructurii militare și civile, cât mai ales asupra moralului. Dacă zdrobirea trupelor

Tehnică militară germană distrusă de trupele sovietice

române de la Stalingrad a fost resimțită îndeosebi de cei care pierduseră pe cineva drag la mii de kilometri în adâncimea Rusiei, bombardarea Capitalei a reprezentat o conștientizare brutală a ororilor războiului.

Pe front, începând cu 8 iunie, luptele și-au pierdut din intensitate, după aproape trei luni de înțeleștări teribile. Frontul românesc a intrat într-o perioadă de relativă acalmie până în august, însă nu același lucru se poate spune despre locuitorii Capitalei, care au avut de înfruntat numeroase bombardamente pe parcursul lunilor de vară. În consecință, „acalmia” de pe front era departe de a liniști actorii politici de la București, fie ei la guvernare sau în opoziție. Îndeosebi după debarcarea din Normandia de la 6 iunie, deznodământul războiului, pentru majoritatea observatorilor, se schimbase din „dacă” în „când”.

Cu toate acestea, Ion Antonescu a rămas ferm pe poziție. Pentru opoziție, a devenit evident că mareșalul va miza în continuare, din considerente ce țineau mai puțin de logica evenimentelor și mai mult de propriile convingeri, pe cartea germană. De aici și până la ideea unei răsturnări, într-un fel sau altul, a regimului nu a fost decât un pas.

NEGOCIERI DIFICILE

După lichidarea rebeliunii legionare, Decretul Regal din 14 februarie 1941 stipula, la articolul 2: „Până la o nouă reglementare, orice acțiune politică de orice natură este interzisă”. În realitate, principalele partide (Partidul Național Țărănesc și Partidul Național Liberal) au continuat să existe, prin conducerea centrale și județene. Mai mult, între liderii acestor două partide, Iuliu Maniu și Constantin I.C. Brătianu, pe de o parte, și generalul (ulterior mareșalul) Ion Antonescu, pe de alta, a avut loc un numeros schimb de epistole, deseori pe un ton polemic și contondent. Totuși, în ciuda presiunilor germane, Antonescu nu a trecut la represalii sau arestări. Mai mult, discuțiile pe care emisarii celor două partide le-au avut la Cairo

în martie 1944 cu reprezentanții Alianților nu erau un secret pentru mareșal, care a aprobat tacit tratativele.

Și avea toate motivele să o facă, deoarece în martie, trupele sovietice au ajuns, din nou, pe teritoriul României. Discuțiile cu Alianții deveniseră o necesitate, fie că era vorba de guvern, fie de opoziție.

Atunci când Barbu Știrbey pleacă la Cairo, în februarie 1944, cu scopul de a discuta încheierea unui armistițiu și ieșirea României din război, Antonescu declară: „Nu mă opun plecării dvs., apreciez totuși că singura manieră de a servi țara este aceea pe care o preconizez eu. Dar nu mă consider infailibil și nu vreau să monopolizez politica țării mele”.

Cespera să obțină opoziția la Cairo? În primul rând, să stabilească – prin intermediul anglo-americanilor – o legătură cu Moscova. Temerea de Soviete era dominantă – deși mult subapreciată, cum avea să o dovedească viitorul.

NAIVITATEA OPOZIȚIEI

Iar liderii opoziției sunt naivi, de o naivitate dezarmantă, având în vedere experiența lor politică. La 12 aprilie 1944, după ultimatumul generalului Maitland Wilson, Iuliu Maniu cere o declarație a guvernelor Marii Britanii, Statelor Unite și Uniunii Sovietice că teritoriul României nu va fi supus unui regim de ocupație militară. „Aceste guverne se vor abține de la orice imixtiune, de orice natură, în România”. Mai mult, cere ca trupele aliate să nu pătrundă în Dobrogea, Muntenia, Oltenia, Banat și Transilvania decât „la cererea formală a guvernului român”. Și, tot purtat de imaginație, liderul PNȚ cere două divizii aeropurtate, două sute de tunuri AA și forțe aeriene pentru a susține efortul Armatei Române împotriva Germaniei.

De la Cairo însă vine răspunsul sec, o revenire la realitate: „Alianții consideră România învinsă și nemaifiind în situația de a pune condiții”. Alte negocieri au loc la Stockholm, între ambasadoarea Sovietelor, Aleksandra Kollontai, și

Lansatoare de rachete Katiușa, supranumite și „orga lui Stalin”

Frederic Nanu, de la Legația României. Discuțiile sunt încurajatoare, sovieticii lasă impresia că sunt dispuși să negocieze. Fie cu Guvernul Antonescu, fie cu opoziția. La 10 aprilie 1944, ambasada sovietică din Suedia comunică Legației României: „Am dori să avem de-a face cu guvernul actual al României, suntem gata să-l ajutăm să elibereze țara de germani, dacă acest guvern este capabil să organizeze rezistența împotriva germanilor. Însă, deoarece nu există prea multe speranțe în acest sens, noi suntem gata să avem de-a face, în același timp, cu opoziția română, în prezența lui Maniu și Brătianu“.

Dar Antonescu nu a fost dispus să meargă mai departe pe calea tratatelor, întrerupte în primele zile ale lunii iunie. Opoziția era, la rândul ei, la fel de nehotărâtă. Dacă Antonescu ezita pe baza convingerilor sale, opoziția spera nu doar în medierea anglo-americană în raport cu Moscova, ci și în deschiderea unui nou front în Balcani, o altă utopie.

În cele din urmă, Antonescu a decis să meargă tot pe cartea germană, în lipsa unor condiții de armistițiu mulțumitoare, din punctul lui de vedere. Opoziția, aflată sub presiunea evenimentelor și pentru a oferi un răspuns îndemnurilor aliaților occidentali, a ales formula Blocului Național Democrat, creat la 20 iunie 1944 de partidele Național Țărănesc, Național Liberal, Social-Democrat și cel Comunist. Să precizăm că, la acea dată, Partidul Comunist era minuscul, în comparație cu colegii de coaliție. Dar forța sa venea din exteriorul țării. Victoriile Armatei Roșii și insistențele Aliaților de a ajunge la o înțelegere prealabilă cu sovieticii impuseseră opoziției alianța de compromis cu Partidul Comunist.

ROLUL PARTIDULUI COMUNIST DIN ROMÂNIA

De precizat că înființarea BND și răsturnarea prin forță a regimului Antonescu au reprezentat o acțiune gândită și pusă în practică de Partidul Comunist. Iar legătura dintre marile partide de opoziție și Partidul Comunist a fost Lucrețiu Pătrășcanu, văzut ca un „intelectual mai ponderat“, mai accesibil și, în egală măsură, mai abil în relațiile cu „partidele burgheze“.

Tratativele inițiate până atunci de Partidul Comunist fuseseră primite cu multă reticență de liderii politici. În 1943, când Ștefan Foriș (liderul Partidului Comunist din România la acea dată, care avea să sfârșească asasinat de propriii „tovarăși“) a propus Partidului Social-Democrat constituirea unui Front Unic Muncitoresc îndreptat împotriva războiului, liderul acestuia, Constantin Titel-Petrescu, a respins din capul locului propunerea, afirmând că „de la comuniști nu vreau să primesc nimic“. Iuliu Maniu (*foto*) era la fel de reticent. Aveau să-și schimbe însă opinia după ce Armata Roșie a atins teritoriul românesc în martie 1944 și mai ales când N.V. Novikov, ambasadorul sovietic la Cairo,

De la stânga la dreapta: Lucrețiu Pătrășcanu, Teohari Georgescu și Gheorghe Gheorghiu-Dej

le-a comunicat emisarilor opoziției – Barbu Știrbey și Constantin Vișoianu – necesitatea de a încadra Partidul Comunist în coaliția opoziției.

Una dintre enigmele actului de la 23 August rămâne prezența lui Lucrețiu Pătrășcanu ca reprezentant al Partidului Comunist din România în Blocul Național Democrat, de vreme ce el nu se aflate, în timpul războiului, la conducerea acestuia. Una dintre explicații era originea sa, familia Pătrășcanu fiind una foarte bine conectată la vârfurile puterii în perioada interbelică, un avantaj care s-a transformat după război în unul dintre capetele de acuzare la adresa sa. Întrebat în anchetă din inițiativa și cu aprobarea cui a luat legătura cu Iuliu Maniu, Pătrășcanu a răspuns: „Din însărcinarea nimănui, din proprie inițiativă, cu scopul de a discuta formarea frontului antihitlerist“.

Fără a se opune direct colaborării cu Partidul Comunist, până în martie 1944, Iuliu Maniu a dat o importanță minoră acesteia. De altfel, liderul țărănist Nicolae Penescu a declarat anchetatorilor săi din 1953 că la una dintre întâlniri, Maniu a cerut să știe de ce forțe dispune Partidul Comunist, în special în Capitală, la care Pătrășcanu a răspuns „vag“. Maniu a cerut, ca o condiție a colaborării, o declarație a comuniștilor în favoarea Basarabiei. La refuzul ferm al lui Pătrășcanu, „domnul Maniu a cerut ca cel puțin PCR să intervină pe lângă PC al URSS în favoarea Basarabiei, la care dl Pătrășcanu nu a dat un răspuns afirmativ“. În aprilie 1945, într-o ședință a secretariatului CC al PCR, Iosif Rangheț, la acea dată director al serviciului de cadre din partid, comunica numărul comuniștilor din București, împreună cu „tehnicii“ (cei care nu erau membri de partid) la 23 august 1944: 80! Foarte departe de cifra de 12.000, vehiculată de Pătrășcanu în întâlnirile cu liderii opoziției...

Legătura lui Pătrășcanu cu Casa Regală poate fi înțeleasă tot prin prisma legăturilor de familie, mai exact prin vârul acestuia, colonelul Octav Ulea, maestru de ceremonii al Curții Regale. Astfel, Pătrășcanu a fost singurul lider al Partidului Comunist implicat direct în actul de la 23 August, fapt care a cântărit greu în condamnarea sa ulterioară de către „tovarășii de drum“.

ANTONESCU NU CEDEAZĂ

Dar e limpede că piesa centrală, cel de la care toți liderii opoziției așteptau deciziile, era Iuliu Maniu. În cele din urmă, acțiunea de înlăturare a lui Ion Antonescu a fost stabilită pentru data de 26 august. În viziunea liderilor PNȚ, debarcarea regimului trebuia să se desfășoare pe trei direcții: manifestatii de stradă împotriva regimului Antonescu, acțiune de convingere a Regelui Mihai pentru schimbarea Guvernului și contactarea ofițerilor superiori din armată pentru a-i convinge de necesitatea semnării armistițiului. La 17 august, cei patru semnatari ai convenției BND îl împuternicesc pe generalul Aurel Aldea să semneze armistițiul cu Uniunea Sovietică, inclusiv prin soluția trimiterii lui peste linia frontului, la Moscova. Probabil intuind că planul e o improvizație cu șanse mari de a scăpa de sub control, tot atunci s-au făcut și pregătiri de emigrare a regelui și a celorlalți implicați în organizarea acțiunii (prin tre care și Pătrășcanu).

Un alt martor al întâlnirilor și discuțiilor dintre liderii opoziției pentru găsirea unei soluții de ieșire a României din război a fost generalul Constantin Sănătescu, de la 1 aprilie 1944 mareșal al Palatului. La 20 aprilie, notează în *Jurnal*: „Întâlnire cu Iuliu Maniu, la Dinu Brătianu acasă. Am ajuns la concluzia că tot Mareșalul ar fi cel mai indicat să trateze armistițiul. În orice caz, dacă nu vrea să-l facă, cel puțin să se demită, pentru ca noul guvern să aibă de furcă doar cu germanii, nu și cu el”. La 3 mai, cei doi lideri ai opoziției sunt primiți de rege, la Palat, „cu multe precauțiuni”. Propunerea lor de a se convoca un Consiliu de Coroană este respinsă. La 8 mai, Sănătescu se întâlnește cu Pătrășcanu, care îi precizează că este pe cale de a se realiza un bloc al opoziției, o dorință expresă a regelui, după cum notează Sănătescu. După alte întâlniri cu liderii PNȚ și PNL, la începutul lunii iulie precizează că „suntem ocupați cu punerea la punct a planului de acțiune, cu toate detaliile”.

Mareșalul Ion Antonescu și Adolf Hitler

Planificarea „grijulie” este dată peste cap la 20 august, odată cu debutul ofensivei sovietice. „Acțiunile din ultimele zile și atacurile din această după-amiază sunt semne clare că inamicul va declanșa mâine ofensiva așteptată, la vest de Prut”. La această concluzie ajungea generalul-colonel Hans Friessner, comandantul grupurilor de armate germano-român „Ucraina de Sud”, după o întâlnire cu șefii săi de stat-major în localitatea Slănic Moldova. Deși aprecia situația drept gravă, Friessner avea încredere că poate opri ofensiva sovietică, subestimând mult forțele folosite de Armata Roșie în ofensivă. La 21 august, Antonescu a ajuns la Slănic pentru o întâlnire cu Friessner, care a durat două ore. Dincolo de situația militară, cei doi au discutat și situația politică din România. Friessner s-a plâns că mai mulți comandanți români ai unor unități aflate pe front fuseseră înlocuiți de Marele Stat-Major român, fără ca el să fie informat și fără a i se cere acordul. În opinia sa, „asta era și cauza eșecului unităților române”.

Antonescu a replicat, reamintind interlocutorului că România era un aliat de încredere, cu toate că Germania contribuise la amputarea ei teritorială și a reproșat ministrului de Externe german că a smuls României Transilvania, „vatra poporului român”, dând-o Ungariei, care nu avea niciun drept asupra acestui teritoriu. A subliniat faptul că, în ciuda acestor greșeli făcute de Germania, România a fost alături de aliatul său pe parcursul întregului război.

FRONTUL DIN ROMÂNIA SE PRĂBUȘEȘTE

A fost ultima întâlnire dintre cei doi; Antonescu s-a îndreptat spre Bacău, unde s-a întâlnit cu generalul german Wöhler și cu generalii Ilie Șteflea (șeful Marelui Stat-Major) și Gheorghe Avramescu, comandantul Armatei 4 române. După care a revenit la București, conștient de situația deosebit de gravă de pe front, dar în același timp determinat să nu renunțe, încă, la alianța cu Germania.

Pe 22 august, Antonescu se întâlnește cu liderul țărănist Ion Mihalache, care află că mareșalul se grăbește să se îndrepte spre linia frontului, fără a lua în calcul semnarea unui armistițiu. Miercuri, 23 august, frontul fusese rupt pe o lungime de 140 km, de la nord-vest de Pașcani până la nord-vest de Chișinău; pe Nistru, asemenea, de la nord de Tighina până la limanul Nistrului o altă breșă de 120-130 km. În centrul Moldovei, blindatele sovietice înaintaseră 80 km, până aproape de Bârlad. Armata română de pe frontul din Moldova se prăbușea.

Precipitarea evenimentelor a dus la crearea scenei pentru actul de la 23 August. Unul absolut necesar, dar pus în practică într-o manieră precară...

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ:

- David M. Glanz, *Red Storm over the Balkans. The Failed Soviet Invasion of Romania, Spring 1944*, University Press of Kansas, 2007.
- Klaus Schönherr, *Luptele Wehrmachtului în România 1944*, Editura Militară, București, 2004.
- Dinu C. Giurescu, *România în Al Doilea Război Mondial*, Editura ALL, 1999.
- Ioan Scurtu, Constantin Mocanu, Doina Smârcea, *Documente privind istoria României între anii 1918 și 1944*, coordonator Ioan Scurtu, Editura Didactică și Pedagogică, 1995.
- Lavinia Betea, *Lucrețiu Pătrășcanu. Moartea unui lider comunist*, Editura Curtea Veche, București, 2011.
- Jurnalul generalului Sănătescu*, editura Humanitas, București, 2006.

NOTĂ:

1. A.M.N.R., fond 5471, dosar 1239, f. 45.

Linistea dinaintea furtunii

Preludiu la Operațiunea Iași - Chișinău

DE CAROL SABIN FLOREA | FOTO: GETTY IMAGES, WIKIPEDIA.ORG

Dacă pe frontul din România, perioada iunie - 20 august 1944, data declanșării Ofensivei Iași - Chișinău, s-a scurs fără evenimente deosebite, în alte zone ale Frontului de Est, forțele sovietice au desfășurat patru ofensive de amploare. Succesul și amploarea acestor patru ofensive au determinat deznodământul ultimului eveniment major, și anume Operațiunea Iași - Chișinău.

Pentru a preveni colapsul dispozitivului german din alte zone ale Frontului de Est - Polonia, Belarus, Țările Baltice, nordul Ucrainei -, germanii au fost forțați să transfere o parte însemnată a efectivelor dislocate pe frontul din nordul Moldovei, în special acele divizii blindate care au împiedicat prima invazie a Armatei Roșii în România în aprilie-mai 1944.

Din considerente logistice și operaționale, Înalțul Comandament al Forțelor Armate ale URSS, STAVKA, a planificat în vara anului 1944 executarea a nu mai puțin de cinci operațiuni ofensive strategice majore într-o succesiune neobișnuită, începând din partea nordică și coborând treptat către zona de sud a frontului. După declanșarea unei ofensive împotriva forțelor finlandeze în Istmul Carelia la începutul lunii iunie 1944, ofensivele se vor extinde spre sud la finalul lunii iunie pentru a elibera Belarus, zona centrală și sudică a Poloniei la mijlocul lunii iulie 1944 și România spre sfârșitul lui august 1944.

Prin declanșarea și executarea acestei serii de ofensive, Înalțul Comandament sovietic intenționa să încercuiască și să anihileze forțele Grupului de Armate Centru (Heeresgruppe Mitte), să nimicească Grupurile de Armate Ucraina de Nord (Heeresgruppe Nordukraine) și de Sud (Heeresgruppe Suedukraine) și să captureze Riga, Minsk, Lvov și București până la sfârșitul lunii august 1944.

Un tanc sovietic IS 2 străbate pădurile din estul Europei

Tancurile sovietice, sprijinite de infanterie, înaintează spre vestul Europei

FINLANDA IESE DIN RĂZBOI OFENSIVA DIN CARELIA (10-20 Iunie 1944)

Prima dintre aceste ofensive a fost declanșată pe 10 iunie de către trupele Frontului Leningrad, sprijinite de navele flotei din Marea Baltică, după eșecul mai multor runde de negocieri politice cu guvernul finlandez legate de retragerea țării din război. Ulterior, aceste forțe s-au alăturat trupelor Frontului Carelia, care urmau să atace la nord de lacul Ladoga începând cu 21 iunie.

Conform lucrărilor sovietice, sovieticii dispuneau de 450.000 de militari, 10.000 de tunuri și aruncătoare de bombe, 800 de blindate și 1.547 de avioane, cărora Finlanda le opunea 268.000 de militari, 1.930 de tunuri și aruncătoare de bombe, 110 blindate și 248 de avioane.

Operațiunile din Carelia, prima fază a campaniei de vară, aveau ca obiective scoaterea Finlandei din război, să distragă atenția structurilor de cercetare și informații adverse de la pregătirile intense în vederea declanșării celorlalte ofensive din zona centrală și de sud a frontului și, nu în ultimul rând, să afecteze moralul și credibilitatea Germaniei prin pierderea unei țări aliate.

Înaltul Comandament finlandez a fost luat prin surprindere, chiar dacă a primit numeroase avertizări cu privire la pregătirea unei ofensive încă din 1 iunie, când serviciul de informații militare a prezis declanșarea unei operațiuni majore în următoarele zece zile. Șeful Direcției Operații

a forțelor terestre finlandeze nu a fost însă convins de această avertizare, iar concluziile sale au avut o influență majoră asupra deciziilor mareșalului Mannerheim, comandantul suprem al forțelor finlandeze.

Beneficiind de o superioritate copleșitoare la toate capitoarele, în special tancuri și artilerie, Armatele 21 și 23 sovietice din componența Frontului Leningrad au atacat prin surprindere pe 10 iunie 1944, penetrând trei linii de fortificații finlandeze și capturând orașul Vîborg (Viipuri, în finlandeză) pe 20 iunie 1944, evacuat cu o zi înainte. Forțele finlandeze nu planificaseră apărarea Vîborgului, iar căderea acestui vechi oraș a afectat considerabil moralul finlandezilor. În zonele Maaselka și Aunus (Svir), finlandezii dispuneau de patru divizii și de două brigăzi, în timp ce trupele sovietice din componența Frontului Carelia cuprindeau 11 divizii și șase brigăzi. După lupte grele, finlandezii au evacuat orașul Petrozavodsk, pe 30 iunie, și Salmi, două zile mai târziu.

La solicitările insistente ale finlandezilor, germanii au trimis Divizia 122 Infanterie, Brigada 303 Tunuri AT autoprofusate, 9.000 de lansatoare AT portative fără recul cal. 44 mm *Panzerfaust* și 5.000 de aruncătoare de grenade AT cal. 88 mm *Panzerschreck*, avioane de vânătoare și

de bombardament în picaj. Sprijinul german a ajuns însă destul de târziu pentru a influența deznodământul luptelor. Începând cu 11 iulie, frontul s-a stabilizat, iar de pe 15 iulie, sovieticii au început să retragă o parte a unităților experimentate. Pierderile finlandeze s-au ridicat la 32.000 de morți, răniți și dispăruți.

După aceste succese sovietice, în septembrie 1944, Finlanda a fost nevoită să semneze un armistițiu separat cu URSS. Forțele germane dislocate în nordul Careliei și în zona orașului Murmansk au fost nevoite să se retragă, majoritatea pe jos, în Norvegia. În urma presiunilor făcute de sovietici, finlandezii au fost siliți să întoarcă armele împotriva foștilor aliați germani și să-i alunge dincolo de frontieră cu Norvegia.

În afara succeselor strategice, marele bonus al ofensivelor împotriva Finlandei a fost că a atras atenția germanilor departe de zona Grupului de Armate Centru.

În timpul ofensivei din Carelia (mai cunoscută și sub denumirea Operațiunea Vîborg-Petrozavodsk), din cei 450.000 de militari angajați în lupte, sovieticii au pierdut peste 96.000 de militari (23.000 de morți, 73.000 de răniți), 294 de tancuri, 489 de tunuri și aruncătoare de bombe și 311 avioane.

Harta liniilor defensive finlandeze din Istmul Carelian în vara anului 1944

DISTRUGEREA GRUPULUI DE ARMATE CENTRU OPERATIUNEA BAGRATIUN

(22 Iunie – 29 August 1944)

La doar câteva zile de la căderea orașului finlandez Vîborg, forțele sovietice au declanșat în Belarus masiva operațiune ofensivă strategică Bagration împotriva forțelor Grupului de Armate Centru, comandat de mareșalul Ernst Busch.

Heeresgruppe Mitte dispunea de 38 de divizii (una maghiară) în prima linie, iar în rezervă două divizii de infanterie și trei divizii blindate și mecanizate (25, 18 și *Felderrnhalle*), înzestrate cu aproape 600 de tancuri și tunuri AT autopropulsate și peste 3.200 de piese de artilerie. Zona din spatele frontului era asigurată de trei divizii maghiare și de cinci divizii germane de securitate. Flota 6 Aeriană sprijinea grupul de armate cu 775-900 de avioane, din care 275 de aparate erau destinate pentru asigurarea sprijinului aerian nemijlocit pentru trupele terestre.

În cadrul celei mai ample ofensive de vară a Armatei Roșii, declanșată la trei ani de la invazia germană împotriva

URSS, trei fronturi sovietice au inițiat într-o primă fază două operațiuni pentru încercuirea și eliminarea centrelor fortificate situate pe flancurile nordic și sudic al intrînului din Belarus ocupat de forțele germane.

În timp ce trei armate din cadrul Frontului 1 Baltic și din cadrul Frontului 3 Belarus au încercuit două corpuri de armată din Armata 3 Blindată în zona orașului Vitebsk, patru armate de pe aripa dreaptă a Frontului 1 Belarus au încercuit două corpuri de armată din Armata 3 germană în zona orașului Bobruisk.

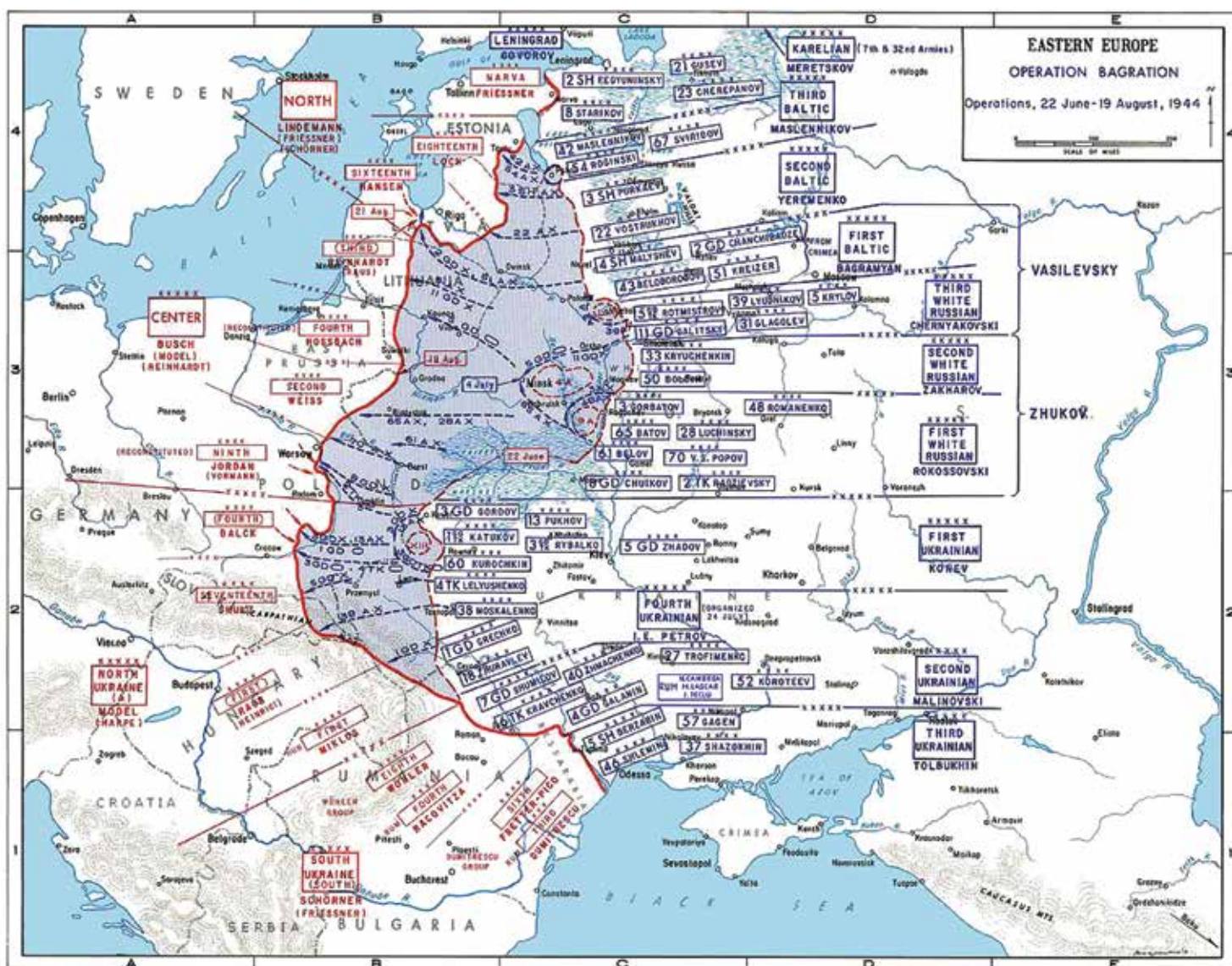
Până în cea de-a patra zi a ofensivei, Busch a aruncat în luptă toate rezervele de care dispunea, fără a stopa sau întârzia înaintarea sovieticilor în nicio zonă. Pe 28 iunie, mareșalul Walter Model l-a înlocuit pe Busch la comanda Grupului de Armate Centru.

În scopul încercuirii tuturor forțelor Armatei 4 germane dislocate pe poziții defensive la est de Minsk, sovieticii au planificat și au executat o dublă învăluire, introducând în luptă mari unități mobile care urmau să exploateze breșele mari realizate în defensivă germană printr-o înaintare rapidă și să realizeze joncțiunea în adâncimea dispozitivului german. Brațul nordic al învăluirii era compus din forțe din Armata 5 Tancuri de Gardă și o grupare operativă mixtă compusă din unități de cavalerie și mecanizate din Fronturile 2 și 3 Belaruse, în timp ce brațul sudic era format dintr-o grupare operativă mixtă formată din corpuri mobile și de unități de cavalerie și mecanizate din cadrul Frontului 1 Belarus.

Până la începutul lunii august 1944, cele patru fronturi sovietice participante la ofensivă au distrus practic forțele Grupului de Armate Centru și au eliberat cea mai mare

Trupele sovietice au zdrobit întreg Grupul de Armate Centru german

Hartă cu principalele direcții de înaintare a forțelor sovietice în timpul Operațiunii Bagration

parte din Belarus. După succesele remarcabile obținute în faza inițială a Operațiunii Bagration, STAVKA a extins acțiunile ofensive pe flancurile de nord și de sud. În partea de nord, Frontul 1 Baltic a atacat de-a lungul râului Dvina prin Polotk spre Prusia Răsăriteană, pentru protejarea flancului de nord al forțelor principale din Belarus și să creeze condiții favorabile pentru exploatarea succesului spre Riga.

În 12 zile, *Heeresgruppe Mitte* a pierdut 25 de divizii. Armata 4 germană a pierdut 130.000 din cei 165.000 de militari, iar Armata 3 Blindată a pierdut 10 divizii. Pierderile germane s-au ridicat la 450.000 de militari. Pe 17 iulie, pentru a marca victoria din Belarus, sovieticii au organizat un marș cu 57.000 de prizonieri de război germani prin Moscova.

Succesele sovietice nu au venit însă fără pierderi uriașe în efective și tehnică de luptă. Din cei 2.441.000 de militari participanți la lupte, fronturile sovietice au înregistrat 180.000 de morți și 590.000 de răniți, adică un total de 770.000 de militari (aproape o treime din efective). Au fost distruse 2.957 de tancuri, 2.447 de tunuri și aruncătoare de bombe, precum și 822 de avioane.

OFENSIVA LUBLIN–BREST (18 IULIE – 2 AUGUST 1944) ȘI INSURECȚIA POLONEZĂ

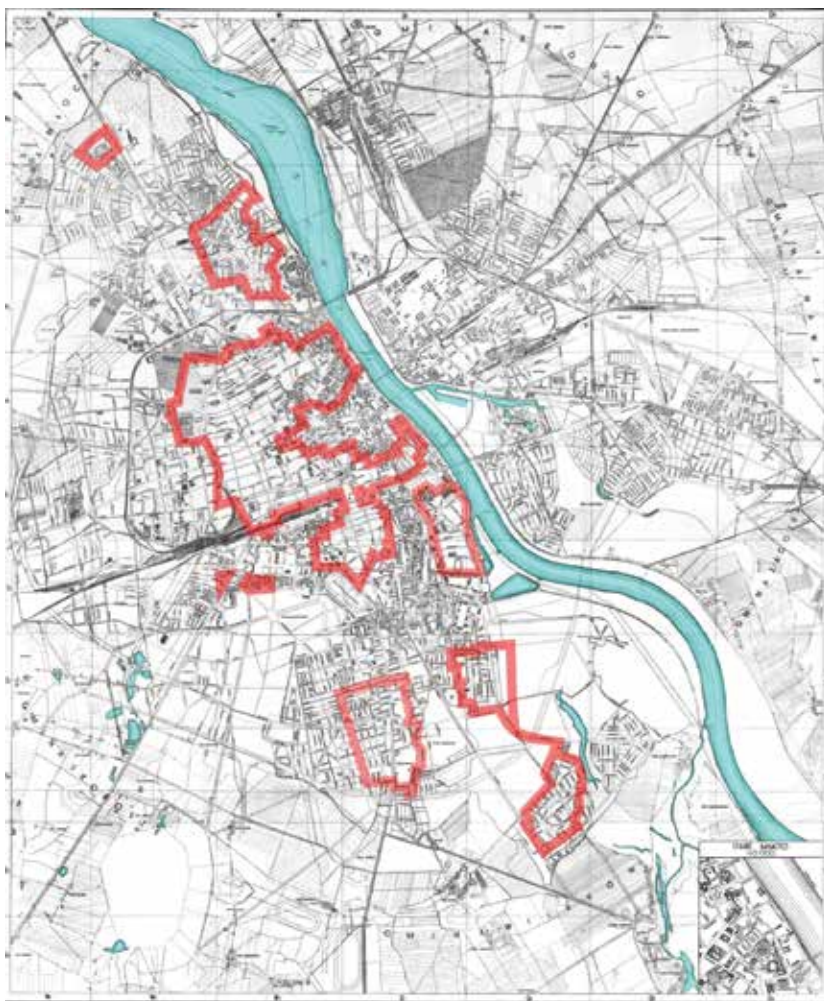
Pe 18 iulie 1944, patru armate sovietice și una organizată de sovietici din foști prizonieri polonezi dislocate pe aripa stângă a Frontului 1 Belarus la sud de Mlaștinile Pripet au atacat și distrus defensiva Armatei 4 Blindate din cadrul Grupului de Armate Ucraina de Nord de la vest de Kovel. În câteva ore, prin breșele create în defensiva germană, Armata 2 Tancuri și câteva corpuri mobile sovietice au înaintat rapid spre vest, urmate de unitățile de infanterie, începând exploatarea succesorilor obținute în adâncimea dispozitivului advers.

Pe 24 iulie, forțele sovietice au eliberat orașul Lublin și au continuat presiunea asupra trupelor germane spre vest, în direcția Vistulei la sud de Varșovia. Pe 2 august 1944, armatele sovietice de pe flancul stâng al Frontului 1 Belarus au cucerit capete de pod peste Vistula la sud de Magnuszew și Pulawy, reușind timp de aproape două luni să reziste contraatacurilor germane și să păstreze aceste zone vitale pentru inițierea unor ofensive majore pentru cucerirea Poloniei centrale și, ulterior, a Berlinului.

INSURECȚIA DIN VARȘOVIA

În timpul înaintării aripii stângi a Frontului 1 Belarus spre Vistula, Armata Teritorială poloneză (Armia Krajowa – AK), aflată sub comanda generalului Tadeusz Bor-Komorowski, a declanșat o insurecție în Varșovia. Deși forțele insurgente au ocupat mare parte din centrul orașului, nu au reușit să mențină controlul asupra celor patru poduri peste Vistula și suburbiilor estice ale Varșoviei (districtul Praga).

Cu câteva zile înainte, STAVKA a ordonat Armatei 2 Tancuri să atace spre suburbiile estice ale Varșoviei, având flancul drept acoperit de Corpul 2 Cavalerie de Gardă și Armata 47. Armata 2 Tancuri a atins regiunea de la est de Varșovia pe 29 iulie, dar înainte de sosirea Armatei 47, Corpurile XXXIX

Pozițiile Armatei Teritoriale poloneze, evidențiate cu roșu, în ziua de 4 august 1944

Varșovia, în flăcări în timpul revoltei din oraș

Blindate și IV SS Blindate germane au executat puternice contraatacuri împotriva unităților Armatei 2 Tancuri sovietice în intervalul 30 iulie – 5 august, forțând-o să se retragă cu pierderi grele. Pentru prima dată în război, Stalin a exagerat deliberat proporțiile succesului german și a pretins că Armata 2 Tancuri nu va mai putea înainta spre Varșovia până nu-și va înlocui pierderile suferite.

În realitate, Armata Roșie dispunea de suficiente forțe în zonele adiacente în jurul datei de 5 august, însă Stalin urmărea un alt obiectiv: germanii să distrugă insurecția poloneză, pentru a deschide drumul dictaturii comuniste în Polonia în perioada postbelică.

În această perioadă, majoritatea forțelor din centrul și aripa dreaptă ale dispozitivului Frontului 1 Belarus erau angajate în lupte grele pentru lichidarea rezistențelor germane de la nord de Siedlice care duceau spre râul Narew.

OPERATIUNILE SOVIETICE SE EXTIND. OFENSIVA LVOV-SANDOMIR

(13 IULIE – 29 AUGUST 1944)

Situația trupelor germane s-a deteriorat și mai mult după ce Frontul 1 Ucrainean a declanșat pe 13 iulie o ofensivă spre Lvov cu misiunea de încercuire și distrugere a Armatei 4 Blindate din Grupul de Armate Ucraina de Nord și a rezervelor blindate dislocate la est de Lvov și capturarea orașului polonez.

După străpungerea defensivei germane de la est și nord-est de Lvov, au fost introduse în luptă Armatele 1 și 3 de Gardă, precum și Armata 4 Tancuri. Forțele sovietice au încercuit și au nimicit Corpul XIII Armată din Armata 4 Blindată în regiunea Brodî și au încercuit parțial forțele germane din regiunea Lvov. Ulterior, sovieticii au lansat în luptă Armatele 3 de Gardă și Armata 4 Tancuri pentru dezvoltarea ofensivei în adâncime în direcția nord-vest spre fluviul Vistula, în vecinătatea orașului Sandomir (Sandomierz), din sudul Poloniei.

La începutul lunii august, forțele de exploatare au cucerit un cap de pod peste Vistula la Sandomir și în zona sudică a orașului și au început o luptă de două luni

cu rezervele blindate germane din subordinea *Heeresgruppe Nordukraine*, care au încercat să lichideze această bază de lansare a viitoarelor operațiuni sovietice în sudul Poloniei.

Cele două ofensive desfășurate în sudul și în centrul Poloniei au permis forțelor sovietice să atingă Vistula și să producă pierderi mari trupelor germane din cadrul Grupului de Armate Ucraina de Nord.

Din cei peste 1.000.000 de militari angajați în lupte, sovieticii au înregistrat 65.000 de morți, 225.000 de răniți, adică un total de 290.000 de militari pierduți (29% din efective). Pierderile materiale au inclus 1.269 de blindate, 1.832 de tunuri și aruncătoare de bombe, precum și 289 de avioane.

Lupte de stradă purtate în orașul Lvov

Trupele sovietice din cadrul Frontului 1 Ucrainean au distrus complet Armata 4 Blindate germană

ÎN LOC DE EPILOG, OPERATIUNEA IAȘI-CHIȘINĂU (20 AUGUST – 25 SEPTEMBRIE 1944)

Seria ofensivelor sovietice din vara anului 1944 se încheie cu operațiunea declanșată pe 20 august de Fronturile 2 și 3 Ucrainene împotriva forțelor germano-române din nordul Moldovei și actuala Republică Moldova.

După distrugerea a numeroase forțe germane din cadrul Grupurilor de Armate Centru și Ucraina de Nord, la începutul lunii august 1944, Stalin și STAVKA și-au îndreptat atenția încă o dată spre Grupul de Armate Ucraina de Sud, care apăra România și bara înaintarea sovieticilor spre inima Balcanilor, și unde Fronturile 2 și 3 Ucrainene au suferit eșecuri usturătoare în aprilie-mai 1944.

După victoriile majore din Belarus și vestul Ucrainei, Stalin era satisfăcut că spre sfârșitul lunii iulie 1944 se îndeplineau o serie de condiții pentru o nouă ofensivă în România. Printre acestea, se număra dislocarea unor forțe blindate germane către partea de nord a Frontului de Est. În consecință, pe 2 august, STAVKA a ordonat Fronturilor 2 și 3 Ucrainene să elaboreze planul Operațiunii Iași-Chișinău, o dublă învăluire a forțelor germano-române care apărau România.

Comparativ cu celelalte operațiuni din vara anului 1944, sovieticii au suferit pierderi relativ ușoare, cifrate la 13.000 de morți și 54.000 de răniți, în total 67.000 de militari dintr-un total de 1.314.000 angajați în lupte. Pierderile în echipamente militare s-au ridicat la 75 de blindate, 108 tunuri și aruncătoare de bombe, precum și 111 avioane.

LINIȘTEA DINAINTEA FURTUNII

Pe frontul din nordul Moldovei, în zona de responsabilitate a Grupului de Armate Ucraina de Sud, perioada iunie-august s-a scurs fără evenimente majore pe câmpul de luptă, linia frontului rămânând aproape neschimbată de la ofensivele sovietice eșuate din aprilie-mai. Chiar și fără evenimente majore în cele două luni de acalmie relativă, trupele române au

înregistrat peste 11.000 de militari morți, răniți și dispăruți.

Însă tocmai această acalmie relativă – succesiunea neașteptată de ofensive sovietice din celelalte zone ale frontului și colapsul Grupului de Armate Centru care a dus linia frontului în Polonia, pierderile grele în efective și tehnică de luptă – a influențat deciziile conducerii politico-militare germane de retragere a unor importante forțe de pe frontul din Moldova. După 22 iunie 1944, în fața tăvălugului sovietic și cu un nou front deschis în Normandia, Germania nu avea prea multe opțiuni de a face rost de divizii noi, așa că atenția s-a îndreptat inevitabil spre cel mai puternic dintre grupurile de armate germane la momentul respectiv și singurul încă neatinț de ofensivele sovietice.

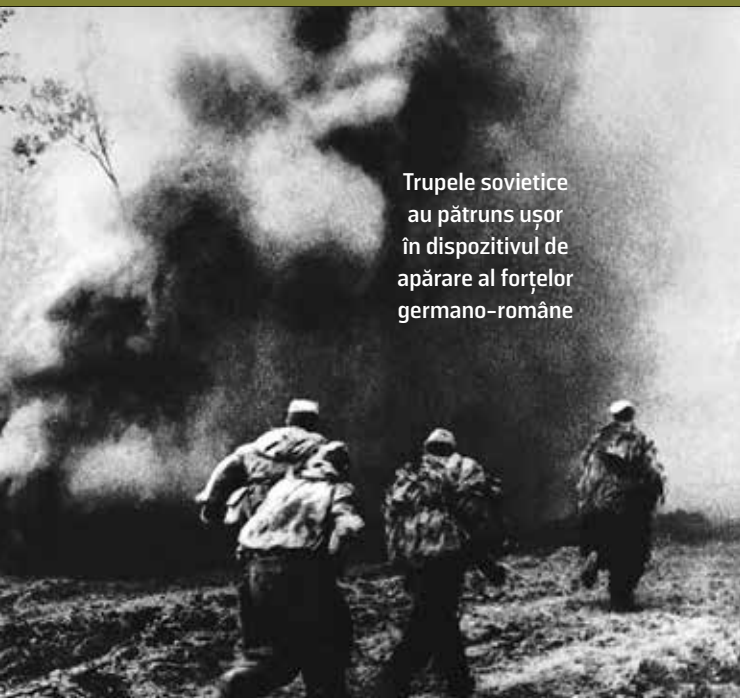
Până la ofensiva declanșată pe 20 august, *Heeresgruppe Suedukraine* a fost nevoit să cedeze 11 divizii către alte sectoare de front germane (șapte blindate și mecanizate, precum și patru de infanterie și vânători de munte), plus numeroase unități de aviație. În afară de aspectul numeric, consecința cea mai gravă a fost plecarea unităților mobile, fapt care a redus considerabil capacitatea de executare a unor contraatacuri pentru refacerea liniilor de apărare în cazul ruperii defensivei sau de ducere a luptei pe aliniamente intermediare, așa cum s-a văzut în timpul asalturilor sovietice din primăvară. Pentru germani, victoriile din aprilie-mai și începutul lunii iunie au demonstrat valoarea apărării mobile în fața unui adversar care dispunea de superioritate numerică la toate capitolele esențiale și au reprezentat una dintre ultimele ocazii când diviziile blindate au obținut un succes operațional major.

Absența acestor divizii mobile avea însă să se resimtă acut în august 1944 și a pecetluit soarta bătăliei și a multor divizii de infanterie, în al căror dispozitiv defensiv sovieticii au realizat breșe chiar în prima zi a ofensivei.

După cum se cunoaște, aceste divizii au fost redislocate pentru a preveni colapsul Grupului de Armate Centru. Printre primele care au plecat s-a numărat Divizia 3 SS Blindată *Totenkopf*, care a fost retrasă pentru refacerea capacității de luptă și completare cu efective și tehnică de luptă și, ulterior,

Diviziile blindate germane au fost insuficiente pentru a opri înaintarea sovietică

Trupele sovietice
au pătruns ușor
în dispozitivul de
apărare al forțelor
germano-române

Mareșalul Ion Antonescu decorează soldații care s-au remarcat
în luptă

redislocată pe frontul din Polonia, în apropierea Varșoviei. Tot pe frontul din Polonia avea să ajungă *Großdeutschland*, care va participa la contraatacurile orchestrate de Model împotriva capetelor de pod sovietice de peste Vistula.

La dispoziția lui Friessner au mai rămas Diviziile 20 Blindată, 10 Mecanizată și 13 Blindată, plus Divizia Blindată „România Mare”, forțe mobile absolut insuficiente pentru a acoperi un front cu o lungime de peste 650 km.

Una dintre opțiuni ar fi fost retragerea pe aliniamentul Liniei Fortificate Focșani – Nămolosa – Galați, propusă de Antonescu lui Hitler la întâlnirea din 6 august 1944. Guderian, șeful OKH (Înaltul Comandament al Forțelor Terestre) la acea vreme, surprins de propunerea „generoasă”, după cum o aprecia în memoriile sale, concluziona: „Nenorocirea putea fi evitată dacă se implementa decizia de retragere pe linia Galați-Focșani-Munții Carpați înainte ca rușii să declanșeze atacul; întregul plan rusesc ar fi fost dat peste cap și am fi putut să instalăm pe o linie de front așa de scurtă, încât am fi putut să o menținem chiar și fără aportul românilor”.

LUCRURILE SE PRECIPITĂ

În primele zile ale lunii august 1944, rapoartele comandamentului *Heeresgruppe Suedukraine* menționau o acalmie relativă în zona de responsabilitate, ocazional întreruptă de misiunile de patrulare și cercetare executate de ambele părți, însă fără ciocniri serioase.

După un început de lună liniștit, lucrurile au început să se precipite și pe frontul acestui grup de armate. Pe 8 august, avioane de cercetare au raportat pentru prima dată despre concentrările de trupe sovietice de la est de Prut, la care s-au adăugat informațiile despre traficul intens spre linia frontului.

Pe 11 august, sovieticii au lansat mai multe atacuri cu forțe de nivel batalion împotriva Diviziei 282 Infanterie, Diviziei 62 Infanterie și împotriva aripii drepte a Diviziei 7 Infanterie române, care au fost respinse cu pierderi grele pentru atacatori.

Pe 16 august la sud de Tighina, sovieticii au atacat pozițiile deținute de Divizia 15 Infanterie cu forțe de valoare batalion și au reușit o breșă locală. Acest atac a fost urmat a doua zi de un atac asupra pozițiilor Diviziei 15 Infanterie române. Aceste atacuri pregătitoare executate în zilele următoare împotriva trupelor Corpului XXX Armată de la sud de Tiraspol și împotriva aripii stângi a Diviziei 320 Infanterie au crescut în intensitate, valoarea forțelor implicate crescând până la nivel de regiment.

Scopul respectivelor atacuri era de cercetare prin luptă a dispozitivului de luptă advers și de a descoperi principalele puncte de rezistență, amplasamentul armamentului antitanc și al cuiburilor de mitralieră. Astfel de atacuri au fost executate chiar și pe 19 august, unii autori susținând că sovieticii încercau să determine care sunt secțiunile apărare de forțele române și care de cele germane.

Ca și la Stalingrad, absența unor puternice rezerve de forțe blindate a fost determinantă și a reprezentat un factor important în deznodământul bătăliei purtate de trupele germano-române în nordul Moldovei. S-ar fi scris istoria bătăliei din nordul Moldovei altfel, dacă aceste unități nu ar fi fost redislocate?

După cum au demonstrat în timpul luptelor din aprilie-mai 1944, dacă ar fi rămas pe loc, exista o posibilitate destul de mare ca aceste divizii să fi întors soarta bătăliei (sau cel puțin să atenueze proporțiile dezastrului). Și, în aceste condiții, ne punem întrebarea dacă stoparea ofensivei sovietice ar fi putut exercita o influență asupra evenimentelor ulterioare, și ne gândim, în primul rând, la cele din 23 august.

BIBLIOGRAFIE:

1. David M. Glantz et al, *Slaughterhouse: The Handbook of the Eastern Front*, 2004;
2. Thomas L. Jentz, *Panzertruppen 2: The Complete Guide to the Creation & Combat Employment of Germany's Tank Force • 1943-1945/Formations • Organizations • Tactics Combat Reports • Unit Strengths • Statistics*, 1997;
3. Robert Forczyk, *Tank Warfare on the Eastern Front 1943-1945: Red Steamroller*, 2016;
4. David M. Glantz, Jonathan M. House, *When Titans Clashed: How the Red Army Stopped Hitler*, 1995;
5. Heinz Guderian, *Panzer Leader*, 2001;
6. Earl F. Ziemke, *Stalingrad to Berlin: The German Defeat in the East*, 2016;
7. Rolf Hinze, *With the Courage of Desperation: Germany's Defence of the Southern Sector of the Eastern Front 1944-45*, 2013;
8. Alex Buchner, *Ostfront 1944: The German Defensive Battles on the Russian Front 1944*, 1997.

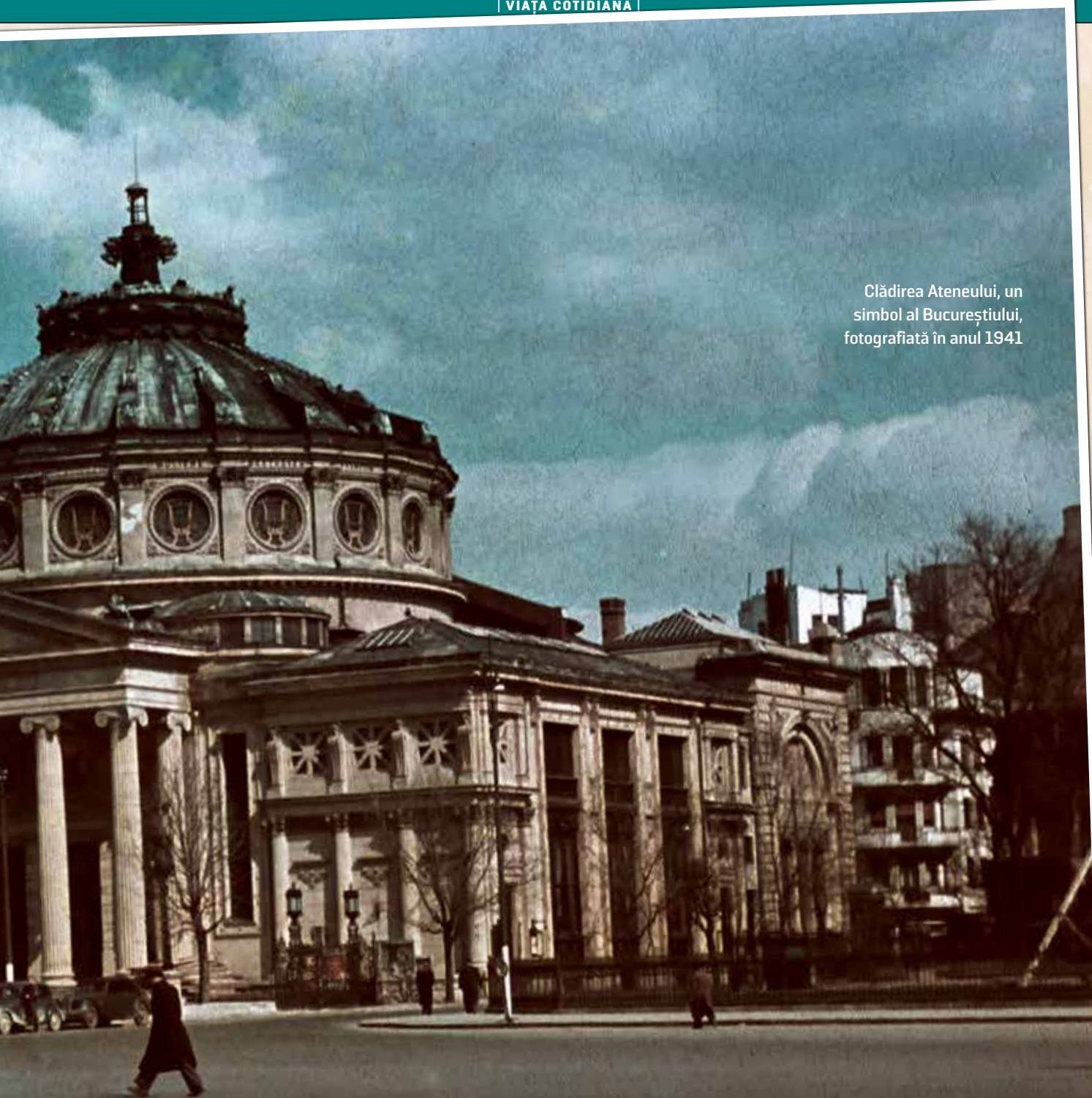
Lumea românească în vara anului 1944

De la frică și anxietate la speranțe prudente

DE DORIN STĂNESCU | FOTO: GETTY IMAGES, PROFIMEDIA IMAGES, WIKIPEDIA.ORG

„Trecutul e o țară străină și lucrurile sunt făcute altfel acolo” – cu aceste cuvinte începe romanul *Intermediarul* al scriitorului american L.P. Hartley și expresia avea să fie consacrată cu entuziasm de către istorici¹ pentru a demonstra dificultatea cercetătorului de a reconstitui cât mai fidel mecanismele și resorturile acțiunilor oamenilor din trecut. Cercetarea științifică asupra jurnalelor, memoriilor și amintirilor tinde să confirme adeseori această aserțiune, iar literatura memorialistică ne-a obișnuit de fiecare dată cu înfloriturile stilistice, cu aureolarea personală și cosmetizarea faptelor celor care s-au pus în fața paginilor albe spre a transmite mărturia asupra evenimentelor la care au luat parte, dar, mai ales, de a justifica în fața posterității de ce au acționat într-un fel sau altul. Și întotdeauna diaristul a sperat că astfel va putea trece mai ușor prin furcile caudine ale judecății viitorului. Oricum ar fi, analiza lumii de ieri văzută prin prisma paginilor memorialisticii trebuie privită de cititor sub imperiul avertismentului romancierului american.

Clădirea Ateneului, un simbol al Bucureștiului, fotografiată în anul 1941

Despre starea de spirit a societății românești din lunga vară a anului 1944, arhivele păstrează o mulțime de documente, de rapoarte care au fost întocmite de către Serviciul Secret de Informații, Jandarmerie, Poliție și prefecturi. Din cuprinsul acestor file îngălbenite de timp răzbat informații despre cum războiul prelungit vlăguise țara, o epuizase economic, multiplicase lipsurile materiale ale oamenilor, îndoliase numeroase familii și generase o neliniște profundă în mentalul colectiv. Aceste rapoarte, desigur credibile, pline de realități dureroase, sunt seci, conțin cifre și date riguroase și nu pot să surprindă fidel realitățile acelei lumi și mobilurile acțiunilor oamenilor, gândurile lor. Este meritul literaturii memorialistice că vine și umple acest gol și am încercat în rândurile următoare, din perspectiva aserțiunilor de mai sus, să prezentăm patru experiențe ale unor oameni care ne vor fi ghizi prin vara anului 1944, așa cum au văzut-o ei. Am ales patru tipologii de diariști: politicianul în refugiu, scriitorul prezent în „cetatea” Bucureștiului asediată de aviația anglo-americană, o tânără funcționară aflată într-un sat din Hunedoara și un militar aflat pe frontul de la Iași.

Mareșalul Ion Antonescu și Regele Mihai

ROMÂNIA VĂZUTĂ DIN EXIL. DE LA BREASTA LA GENEVA: „SFÂRȘITUL LUMII NOASTRE“

Probabil cel mai citat memorialist și cel mai savurat, prin accesul direct la sursele de putere și, implicit, de informație, prin franchețea descrierilor din memoriile sale, în același timp un personaj cu multă flexibilitate morală, „calitate indispensabilă” unui astfel de abil politician, Constantin Argetoianu dispune de timp suficient pentru a-și așterne în paginile jurnalului său anxioasele sale trăiri, caruselul știrilor din țară și din lume așa cum le primește de la prietenii săi din sfera politică ori din presă. Rândurile scrise de acest autor au o mare calitate: el cunoaște prea bine clasa politică, politicianul, în general, indiferent de țara din care provine, și, pe lângă faptul că nu se lasă impresionat de poleiala individului, pare că deține un simț prin care identifică adeseori lichelele ori lichelis-mul. De aceea, el nu menajează pe nimeni.

În 1944, Constantin Argetoianu împlinise 73 de ani și, privind în urmă, avea o lungă și prestigioasă carieră de politician, cum puțini români se puteau mândri: fusese, rând pe rând, deputat, senator, ministru, prim-ministru (e drept, doar vreo două luni). La fel de lungă e și lista partidelor politice pe la care s-a perindat de-a lungul vremii. Nu știm dacă iubea neapărat democrația, însă din resorturile intime ale memoriilor sale răzbate concluzia că s-a simțit mai apropiat, prin natura sa personală, de autoritarismul de dreapta. Poate și din această cauză, trecutul îl urmărește în forță spre sfârșitul vieții sale. El a fost mereu un adversar feroce al comunismului, al URSS și, în calitate de ministru de Interne, artizanul loviturii împotriva liderilor socialiști care inițiaseră crearea PCdR și afilierea la Comintern în mai 1921. Anticomunismul său a fost și cauza susținerii sale, pe care uneori și-a afișat-o public, pentru alianța României cu Germania hitleristă. El a văzut Germania ca o pavăză contra bolșevismului. Desigur, nu este singurul român care a gândit în acest mod în epocă.

După cum aflăm din însemnările sale, în primăvara lui 1944, Argetoianu a ales să părăsească singur țara, o țară aflată sub valurile nimicitoare ale bombardamentelor anglo-americeane, și să plece în Elveția. Avea să lase în urmă

Din păcate pentru România, previziunile lui Constantin Argetoianu aveau să se adevărească

Bucureștiul și lumea sa, despre care scria cu patimă și scârbă în 18 ianuarie 1944: „Oraș de curve, oraș de căcăcioși, oraș de zvoniști și de corcitură! Ca și știrile de prăpăd, știrile ceva mai bune se amplifică, se răspândesc, înnebunesc lumea! Infam strat de oameni!”².

Îi va fi însă dor de acest oraș și de lumea lui colorată. „Riscam să fiu suprimat, scrie el justificându-și alegerea refugului elvețian, de derbedei care se vor înstăpâni fie și numai pentru câteva ceasuri asupra Guvernului, să fiu plictisit de ruși, luat ca ostatic sau chiar și deportat, în calitatea mea de fost prim-ministru, de om politic cunoscut ca reacționar”³. Geneva a fost locul ales pentru a locui o vreme. Bani are destui, îi sunt suficienți pentru doi ani, după cum notează cu ușurare, iar războiul, crede el, se va termina în iarna 1944-1945.

Ajuns în Elveția, boierul de la Breasta se miră de calmul și liniștea care domnesc în rândul localnicilor și imediat ia pulsul celor câțiva români aflați aici. Românul exilat în Elveția trăiește cu spaima în sân, fiecăruia îi e frică până și de umbra lui, precizează proaspătul refugiat care, obișnuit să aibă acces la informații, ține legătura cu Grigore Gafencu, stabilit de mai bine de trei ani în aceste locuri, cu membri ai corpului diplomatic român, cu alți membri ai elitei aflați și ei în refugiu. La Lausanne, unde se duce într-o vizită, întâlnește niște „caraghioși care formează o colonie de stafii... Franasovici (Richard – n.n.), Prințul Nicolae al nostru, cu Tohanca, Xenii (Constantin – n.n.)... toți plângând împreună pe ruinele trecutului”⁴.

„INVAZIE, INVAZIE, INVAZIE. ZIARELE SUNT PLINE CU ȘTIRI DESPRE PREGĂTIREA DEBARCĂRII ANGLO-AMERICANILOR”

În neutra Elveție, știrile circulă din abundență, în comparație cu volumul celor din București, care sunt doar

propagandă germană ori antonesciană. La Geneva, informațiile vin bidirecțional: de la Aliați și de la Reich. Numai vestile din țară și de la familia sa ajung mereu tot mai greu. Din aceste considerente, mare parte din comentariile sale se referă la preconizata debarcare anglo-americană, la ce se întâmplă pe Frontul de Est: „Invație, invație, invație. Ziarele sunt pline cu știri despre pregătirea debarcării anglo-americanilor – dar nimic nu se vede. Și bineînțeles până să înceapă ceva, Germania e bombardată zi și noapte. Tari nervi mai au și nemții!”⁵. „Un comunicat german afirmă că trupele germane și române au fost evacuate în ordine din Crimeea. Să o creadă proștii...”⁶.

Adeseori, prezintă bombardamentele asupra Bucureștiului și Ploieștiului, pe care le consemnează cu amărăciune: „Bucureștiul a fost de trei ori lovit în 48 de ore. Ce o fi cu casa mea? Sunt atât de demoralizat, încât nu mai simt nimic...”⁷. Altădată, scrie: „Mi se strânge inima gândindu-mă la dealul Brestei – cine știe la ce barbarii mai rămâne expus. Când îmi aduc aminte de vremurile de aur ale stupidului, dar fericitului al XIX-lea secol, mă întreb ce păcate ispășește omenirea în al XX-lea, care s-a născut sub auspiciile inteligenței și ale științei”⁸.

Pe undeva e firească această atitudine, pare că sarcasticul boier care a descris în culori vii și cu un puternic spirit critic refugiul de la Iași din 1916-1918 a devenit un bătrânel sentimental care, rupt de familie și departe de țară, vede totul în negru și scrie în jurnal cuvintele următoare: „Am impresia că sunt în anticamera morții și că aștept nu un sfârșit, ci toate sfârșiturile... Sfârșitul lumii noastre... și vom avea scump de plătit!”.

Pe măsură ce se petrece acomodarea cu exilul și contactele cu românii sunt mai dese, verva și ironia îi revin, iar lucrul acesta se observă în maniera în care descrie ultimele zile ale vieții lui Titulescu⁹.

Tot el consemnează cu un ton critic, pe baza informațiilor citite din „Courrier de Genève”, uriașele cantități – 10.000.000 de tone de mărfuri – arme și muniție – pe care SUA le-au oferit URSS în baza legii de împrumut și închiriere, distrugerile provocate de bombardamentele anglo-americane asupra obiectivelor de patrimoniu cultural din Italia, Franța și Germania și concluzionează că multe vor fi de lămurit după război.

Debarcarea Aliaților din Normandia, anunțată în întreaga presă mondială

Trupele aliate, pe plajele din Normandia

ARGETOIANU, DESPRE DEBARCAREA DIN NORMANDIA: „MOȘ GHIȚĂ ROOSEVELT A ȚINUT ȘI EL O CUVÂNTARE”

„Nu mai încape îndoială că ne aflăm în fața marelui eveniment al debarcării masive a Aliaților... Partida este angajată – sorții sunt aruncați și acum trebuie să așteptăm rezultatele”, scrie Argetoianu pe 7 iunie 1944. Și continuă cu prezentarea efectelor acestui eveniment: „declanșarea invaziunii a făcut pretutindeni un efect enorm. Impresiunea e tot atât de vie, ca în ziua declarării războiului. Fiecare om socotește, într-adevăr, că oricum s-ar întoarce lucrurile, acum soarta războiului se va decide și că, prin urmare, un mare pas spre pace s-a făcut”¹⁰. Evenimentul este comentat și în registru ironic, prin punerea în oglindă a două discursuri cu multe puncte comune – cel al lui F.D. Roosevelt, numit cu umor „moș Ghiță Roosevelt”¹¹, și cel al lui Churchill, care a dat dovadă de „mai multă bonomie”.

Memorialistul oferă numeroase informații despre forța aliată care a debarcat în Normandia, covârșitoarea superioritate a aviației Aliaților, dar și starea de spirit din Germania, Elveția și Italia. El analizează pe larg locul unde s-a desfășurat debarcarea, iar în opinia sa rezultă convingerea că soarta războiului nu este încă decisă. În zilele următoare, el oferă tot mai multe detalii asupra

luptelor din Franța, comentează fricțiunile dintre Charles de Gaulle și guvernul britanic, dar și despre raidurile aviației aliate în România, luptele pe care armatele română și germană le poartă cu rușii la granița estică a țării. „Se apropie funia de gâtul nostru”, concluzionează Argetoianu.

Zilele trec, luptele sunt grele și Aliații avansează greu. Scrisorile primite de la fiica și soția sa îl înșeninează. Familia sa este sănătoasă, bombe nu au atins bunurile sale. Argetoianu își găsește din nou suflul și tonul sarcastic revine atunci când relatează cancanurile din țară, așa cum i-au fost descrise în epistolele soției sale. „La Sinaia, putorile de la Palace Hotel își fac de cap: chefuri, beții, joc de cărți – de toate! Ba într-o noapte, curvele de la Palace s-au dus și au tras clopotele de la Mănăstire, ca să sperie pe ceilalți bețivi instalați la băutură și la cărți... În București, scrie el, Calea Victoriei mișună iar de oameni, bărbații cu ghiozdanul la subțioară aleargă după gheliruri (câștiguri ușoare, n.n.) ca mai înainte, derbedei cască gură, iar pa-tachinele nu se ocupă decât de toalete... Parcă n-ar fi trecut prăpădul peste oraș, parcă sfârșitul sfârșiturilor nu n-ar pândi! În populația săracă, mizeria însă este mare, stau oamenii unii peste alții prin cocioabele ce au mai rămas în picioare, căci cartiere întregi mărginașe au fost prefăcute în cenușă... Hotărât, nu suntem la înălțimea nenorocirilor noastre și putem zice că ne merităm soarta”¹².

„ROMÂNIA VA FI CE VA VOI SĂ FACĂ STALIN CU EA“

Pe 24 iunie 1944, Argetoianu zugrăvește, în maniera în care s-a consacrat ca memorialist, viața politică din România, modul în care Maniu și Antonescu relaționează și încercările disperate de negociere cu Aliații. Diaristul observă cum pe scena publică se insinuează tot mai mult „Partidul Comunist, Partidul Social Democrat și Frontul Plugarilor, al escrocului Petru Groza de la Deva”¹³. Argetoianu îl cunoaște bine pe viitorul prim-ministru al României comuniste: „Dl Petru Groza, fosta noastră cunoștință de pe vremuri, fost ministru sub Averescu și demagog fără scrupule din Deva, a ajuns om mare. La un moment dat, acum câțiva ani, întemeiase în Hunedoara și în ținuturile vecine Frontul Plugarilor, care a zbârnâit câtva timp, între legionari și țărâniști. De la 1940 încoace s-a insinuat (vorba ardelenilor) în fruntea derbedeilor din Valea Mureșului și a ajuns astăzi să terorizeze întreaga regiune, în fruntea unei mișcări cu caracter comunist afișat. Oameni ca Groza sunt cu atât mai periculoși, cu cât nu domină ei mișcarea, ci îi domină pe ei mișcarea. L-am cunoscut bine; om fără scrupule, nu face cinci parale...”¹⁴. Pe acest fundal al împingerii partizanilor români ai bolșevicilor în prim-planul vieții politice din țară și coroborând dinamica evenimentelor militare, Argetoianu avea să ajungă la o concluzie pe care

Petru Groza (stânga), Gheorghe Tătărescu (centru) și Gheorghe Gheorghiu-Dej (dreapta)

istoria, din păcate, a validat-o: „România va fi ce va voi să facă Stalin cu ea”.

Viața sa cotidiană cunoaște o rupere de ritm la 1 iulie, când Argetoianu a plecat la Berna, unde s-a întâlnit cu un înalt oficial elvețian cu care are o lungă conversație despre evenimentele din lume și în cadrul căreia elvețianul îl asigură că România va ieși bine din război, că URSS va lua doar Basarabia României, iar în ciuda bombardamentelor, englezii vor rămâne aceiași buni prieteni ai țării noastre. E o gură de oxigen pe care refugiatul român o primește. De-a lungul lunii iulie, vestile primite de acasă nu sunt bune: bombardamente peste bombardamente, eșecurile negocierilor cu Aliații care-i împing pe români către URSS și umbra tot mai înspăimântătoare a faptului că Germania va pierde războiul, iar România va fi ocupată și bolșevizată de Stalin. Uneori, așa cum se întâmplă pe 12 august, apar și zvonuri: Mareșalul Antonescu, scrie „Tribune de Genève”, și-a dat demisia, iar pragmaticul om politic concluzionează că „prăbușirea Axei nu poate duce și la noi decât la prăbușirea regimului Antonescu. Nu e astăzi, va fi mâine, dar trebuie să ne așteptăm din ceas în ceas la mari schimbări și în București...”¹⁵

În zilele premergătoare evenimentului de la 23 august, Argetoianu relatează convorbirile cu Gafencu și cu diplomații români din Elveția despre posibilele negocieri cu URSS pentru încheierea păcii. Dinamica zilei de 23 august 1944, arestarea lui Antonescu și proclamația Regelui Mihai către țară sunt redată în jurnalul său datat 24 august. „În fine, notează el, pentru noi, războiul s-a terminat – acum începe coșmarul păcii!” Peste câțva timp, Argetoianu comentează schimbările din țară: „Comuniștii devin stăpânii noștri, iar legionarii nu mai reprezintă niciun pericol, nu se știe unde este mareșalul Antonescu...”.

„ÎNCETEZ ÎNSEMNĂRILE MELE ZILNICE. SĂ PIERIM CU TOȚII, DAR SĂ SCAPE SCUMPA NOASTRĂ ȚARĂ“

„Pe ziua de 30 iunie (1945), și cu sfârșitul acestui caiet, încetez însemnările mele zilnice. În situația în care mă găsesc nu pot afla, nici nota, informații de mână întâi sau pătrunde în secretele politice – și socotesc inutil să mai înscriu aici lucruri ce se vor găsi prin ziarele contemporane. Am continuat să scriu, aici la Geneva, în nădejdea că situația mea s-ar schimba și că aş putea din nou pătrunde în secretele zeilor. Această nădejde nu s-a îndeplinit. Dacă cumva Dumnezeu îmi va hotări zile – și voi mai ajunge și eu în vremuri mai bune –, îmi voi relua condeiul, de nu va fi de tot ruginit!... Să pierim cu toții, dar să scape scumpa noastră țară!”

Cu aceste cuvinte, Constantin Argetoianu își încheie rândurile celor mai interesante memorii care s-au scris despre istoria României din perioada sfârșitului de veac al XIX-lea și din prima jumătate a veacului următor. Așa cum știm, soarta nu a fost prea generoasă cu el. A revenit în țară, îmbătat de iluzia că va mai ajunge la „secretele zeilor”, dar a sfârșit în condiții inumane la 6 februarie 1955 în închisoarea de la Sighet.

„RĂZBOIUL VINE SPRE NOI...” UN ScriITOR SUB TEROAREA BOMBARDAMENTELOR

Mihail Sebastian (*foto, jos*) este bine-cunoscut publicului din România și din întreaga Europă, este autorul unor piese de referință ale dramaturgiei românești interbelice, al unui jurnal întins pe o perioadă de nouă ani, 1935-1944, și care, de la momentul publicării în 1996, la mai bine de jumătate de veac de la moartea autorului, a devenit în posteritate o excelentă sursă documentară pentru istoricii literaturii și nu numai. Astăzi, opera sa impresionează prin valoarea literară, în vreme ce viața autorului, așa cum apare redată în jurnalul său, ne demonstrează dificultatea de a fi scriitor evreu într-o epocă în care societatea românească se lăsa pradă unui antisemitism devorator. De departe cel mai cunoscut și tulburător episod este acela al prefătării romanului său, *De două mii de ani*, de către profesorul Nae Ionescu, și al continuului antisemit și ofensator al rândurilor scrise de Ionescu în prefată.

Pentru Sebastian, vara anului 1944 este una a angoaselor, a singurătății, a fricii de moarte și, așa cum știm astăzi, este ultima lui vară. Avea să moară într-un accident la 29 mai 1945. Scriitorul trăiește izolat la marginea cetății, este un paria. Oricând antisemitismul de stat ori pornirile unor indivizi îi pot pune viața în pericol, iar pe de altă parte, cei care l-ar putea salva, Aliații, bombardează orașul sistematic, iar bombele nu fac diferențe între civili și militari, între filogermani ori filoenglezi.

„AZI-DIMINEAȚĂ ALARME. AZI-NOAPTE, BOMBARDAMENT. CE SENS AU BOMBARDAMENTELE ASTEAS? SUNT PRELUDIUL UNEI OFENSIVE RUSEȘTI?”

Din aprilie și până în august 1944, bombardamentele anglo-americeane și teroarea pe care o induc individului prezintă un laitmotiv în paginile sale, iar spectacolul tragediei orașului bombardat este năucitor. Pare că jurnalul lui Mihail Sebastian din această perioadă este un jurnal al bombardamentelor. „Azi-diminează alarme. Azi-noapte, bombardament. Ce sens au bombardamentele astea? Sunt preludiul unei ofensive rusești? Sunt o încercare de a disloca România din alianța cu nemții, acum, când frontul din Polonia se prăbușește și când frontul intern german se clatină? Cauți o justificare – o rațiune politică! Altfel, bombardamentul e prea brambura”¹⁶.

Pe 8 aprilie, Mihail Sebastian relatează curiozitatea morbidă pe care a avut-o de a se duce în cartierul Grivița: „N-am mai fost în stare să trec dincolo de Basarab – și m-am întors acasă, cu un sentiment de silă, oroare și neputință”¹⁷. „Mă simt dintr-odată mai în primejdie decât până acum. Un bombardament oarecum organizat, urmărind oarecari obiective precise, e parcă o mașină împotriva căreia te poți apăra. Dar dacă suntem în cel mai stupid hazard, atunci orice măsură de prevedere e inutilă”¹⁸.

Pentru scriitorul care se află pe lista autorilor evrei interziși de regimul Antonescu, viața de zi cu zi este o adevărată luptă pentru supraviețuire. El trăiește din puținii banii încasați din diverse traduceri. În jurnal consemnează, spre exemplu, că a tradus o piesă pentru Grigore Vasiliu Birlic și acesta îl plătește, dar banii aceștia îi asigură cu greu subzistența. Pe lângă traiul mizer, numeroase umilințe îl însoțesc la fiecare pas. Este suficient să reamintim că una dintre cele mai remarcabile piese de dramaturgie, „Steaua fără nume”, lucrare de referință în opera lui Sebastian, poate să apară și să fie jucată pe scena teatrului Alhambra la 1 martie 1944 doar după ce prietenii săi Nora Piacentini și Mircea Șeptilici îl conving pe avocatul Ștefan Enescu să accepte ca sub pseudonimul de Victor Mincu să-și asume paternitatea acestei capodopere a literaturii noastre. Distribuția la premieră a fost una care i-a cuprins pe Radu Beligan, Maria Mohor, Nora Piacentini, Nineta Gusti, Mircea Șeptilici, Marcel Anghelescu.

Așadar, în lipsa unor angajamente profesionale permanente, Sebastian își omoară timpul citindu-l pe Balzac. „Am încă ticuri de scriitor, notează el pe 11 mai și apoi

Un bombardier
american, în misiune
deasupra României

completează: dar ce sens are un asemenea proiect în prăbușirea de azi“. Lumea caldă de ieri a Bucureștiului a dispărut, pe străzi nu sunt oameni, căci iminența bombardamentelor îi determină să stea ascunși. Pe acest fundal al unui oraș apocaliptic în care timpul se scurge nepăsător „peste cadavre și incendii“, Sebastian se plimbă apăsător de singurătate: „Nici un om cu care să stau de vorbă. Nici un cinematograful în care să pot intra“. Are alternativa de a pleca din Capitală, petrece trei zile la Butimanu, dar viața la țară, cu liniștea ei patriarhală, nu-l prinde în mreje, este un om al cetății, chiar dacă acum se simte singur în interiorul acesteia.

Precum Argetoianu, Mihail Sebastian notează evenimentul debarcării în Normandia, dar evident, în țara aliată cu puterile Axei, informațiile nu sunt la fel de abundente precum în neutra Elveție, ele reflectă mereu doar ceea ce germanii și regimul antonescian transmit. Desigur, nici scriitorul nu are anvergura comentatorului politic Constantin Argetoianu: „Aliații debarcă în Franța, pe coasta Normandiei. Invazia a început. Eisenhower adresează o proclamație către popoarele europene. Churchill declară că 4.000 de vase mari și 11.000 de avioane iau parte la operație“¹⁹. Este interesant, zicem noi, că ambii memorialiști urmăresc – chiar dacă speră la rezultate diferite – mersul debarcării.

„RĂZBOIUL ȘI-A SCHIMBAT PÂNĂ LA RĂDĂCINĂ STRUCTURA“

Revenind la jurnalul lui Mihail Sebastian, câteva zile mai târziu, după o lungă perioadă de singurătate, îl aflăm pe acesta socializând. Se întâlnește cu Camil Petrescu la restaurantul Hotelului Continental, iar lângă masa lor își fac veacul alți scriitori ori jurnaliști, precum Octav Onicescu, Nichifor Crainic, Dragoș Protopopescu, George Ivașcu. Descrierea discuției arată din nou două lumi în clivaj, atunci când ceilalți susțin că Germania va câștiga războiul cu ajutorul armeei sale secrete: „Toți patru strălucesc de bucurie. În sfârșit! exclamă Onicescu.

— Dar nu-i de ajuns, adaugă Crainic. Washington, Washington trebuie lovit. Trece un băiat cu gazete de amiază. Onicescu deschide larg foaia și citește cu glas tare, în exclamațiile de uimire, de entuziasm ale celorlalți. La urma urmelor, oamenii văd mereu ceea ce îi lasă punctul lor de vedere. Faptele sunt aceleași – și pentru Onicescu, și pentru mine. Citim aceleași gazete, cunoaștem aceleași lucruri, dar totul devine pentru el și pentru mine fundamental diferit, ca și cum am trăi pe planete deosebite. Ce Dumnezeu! Inteligența omenească să fie un instrument atât de ridicul? Este Onicescu un imbecil? De doi ani, de când l-am văzut ultima oară, așteptând la o masă la Capșa intrarea lui Rommel în Alexandria, războiul și-a schimbat până la rădăcină structura. Dar faptele trec peste el fără să-l atingă și-l lasă cu același zâmbet intact, cu aceeași siguranță neclătinată. O idee fixă este un univers închis“²⁰.

August 1944, așa cum apare în *Jurnalul* lui Sebastian, este o lună în care bombardamentele se mai răresc, iar acest fapt îi oferă momente de respiro: scrie, merge la teatru

Forțele aliate debarcă pe plajele din Normandia

Trupele sovietice intră în București

și vizionează în premieră reprezentația piesei „Steaua fără nume”. Zilele trec și veștile de pe frontul din Franța sunt tot mai bune, însă spectrul unui pogrom local apare din nou, iar diaristul consemnează: „Războiul vine spre noi. Nu războiul care ne apasă de 5 ani, ca o dramă morală: războiul fizic. Mari răsturnări se pot întâmpla la fiecare ceas, la fiecare minut. Din nou intrăm cu viața noastră, cu pielea noastră în joc. Totul e posibil – și nimic nu e ușor. Rezistență militară înseamnă (oricât de repede s-ar desfășura operațiile) distrugere, poate evacuare silită, poate foamete. Capitulare înseamnă (cine știe!) lovitură germană de represiune, gen Italia de Nord. Și într-un caz, și în celălalt, un pogrom redevine oricând posibil”²¹.

„RUȘII SUNT ÎN BUCUREȘTI. PARISUL E LIBER”

Între 22 și 28 august 1944, *Jurnalul* lui Sebastian se întrerupe, trăiește euforic evenimentele alături de prieteni, chiar dacă locuința îi este distrusă de un ultim bombardament. Revine pe 29 august, iar însemnările cu care încheiem mărturia lui sunt relevante: „Cum să încep? De unde să încep? Rușii sunt în București. Parisul e liber. Casa din Antim, distrusă de bombe. Sunt obosit ca un câine. Mi-a fost dat să nu mă pot bucura din plin de toată fericirea marilor întâmplări, copleșitoare. Scriu rândurile astea

dintr-o casă de refugiu, în care am putut aduna câteva din lucrurile salvate din Antim. Ne-am organizat aici, de bine, de rău, un culcuș. Nu știu cât o să-l avem. Oricând se pot întoarce stăpânii casei și să ne dea afară. Ar fi fost imposibil să țin un jurnal regulat al întâmplărilor. A fost delirant – și pe urmă, oribil. De miercuri seara am intrat într-o neverosimilă cursă, care nu știam unde ne duce – spre salvare sau dezastru. Noaptea de miercuri spre joi petrecută cu Pătrășcanu (Lucrețiu, n.n.), Belu (Zilber, n.n.) și atâția alții, imediat după lovitura de stat, în casa din strada Armenească (casa istorică) – a fost noaptea de delir. În tot orașul, lumea urla de fericire. Antonescu fusese răsturnat în 5 minute. Noul guvern, constituit. Armistițiul, acceptat. Nici n-am avut timp să beau un pahar de șampanie pentru Parisul recucerit de francezi, când ne-a ajuns din urmă avalanșa de evenimente proprii... Sunt mii de lucruri de spus. Poate mâine, poate poimâine. Acum nu mă simt în stare”²².

Omul Mihail Sebastian este supus greutăților condiției de sinistru, presiunilor sociale ale celor din cercul său – Lucrețiu Pătrășcanu îl roagă să se implice în redacția unui ziar comunist, însă curând observă deja parfumul arivismului prin înrolarea lor în proletcultismul din artă și literatură. Refuzul lui Mihail Sebastian este categoric: „Am înțeles că intru într-o redacție terorizată de conformism. Nu, nu. Mai bine scriu piese de teatru...”.

Bombardiere americane deasupra Bucureștiului

JENI ACTERIAN: „NU SE MAI ISPRAVEȘTE RĂZBOIUL ACESTA. O, ZEI! OARE CÂT VA TINE BLESTEMUL ACESTA?”

O narațiune interesantă pentru cunoașterea stării de spirit a societății românești din vara lui 1944 îi aparține unei personalități feminine, Eugenia Maria Acterian (*foto*), pe care posteritatea o cunoaște sub numele de Jeni Acterian (1916-1958) și în calitate de autoare a unui inedit jurnal, publicat, ca multe alte capodopere ale genului, după 1990.

Izbucnirea războiului mondial a forțat-o pe tânăra aceasta să renunțe la visul de a merge și a urma studii doctorale cu o bursă oferită la Sorbona, iar ironia sorții este că a fost obligată să-și câștige existența lucrând ca slujbaș mărunț – referent la Casa Autonomă de Finanțare și Amortizare – CAFA, într-o meserie de care, evident, nu era atrasă. Cele cinci mențiuni făcute în jurnalul său în intervalul iunie-august 1944 sunt suficiente pentru a contura ceea ce trăiește în vreme de război o femeie de 28 de ani, pe care vârtejul evenimentelor care au bulversat lumea o aruncă departe de casă și de cei dragi.

„MI-E TARE GREU SĂ «VIZIONEZ VIITORUL»”

O găsim astfel în vara lui 1944 lucrând în localitatea Dobra de lângă Hunedoara, unde CAFA fusese mutată din cauza bombardamentelor care vizau Capitala.

Atmosfera aceasta rurală, coroborată cu măruntele atribuții, cu discuțiile stupide și inutile de la birou, cu crizele de rinichi, este una apăsătoare și deprimantă, anxioasă pentru tânăra aceasta sensibilă și cultivată. Jeni Acterian scrie afectată în jurnal că „s-a intoxicat de singurătate” în absența puținilor săi prieteni Alice Botez și Dona, a fratelui său Arșavir și a amintirilor că în urmă cu câțiva ani se plimba pe cheiurile Senei. Trăiește aici, la Dobra, sentimentul ratării, al inutilității și al cotidianului banal și lipsit de perspective.

Din paginile sale reiese adesea întrebarea chinuitoare care o macină pe autoare, ca pe atâtea alte milioane de victime, care trăiește experiența cumplită de a vieții în zona de conflict: „Când se termină războiul acesta? O, zei! Oare cât va ține blestemul acesta? Mă furnică prin toate membrele exasperarea. Mi-e tare greu să «vizionez viitorul»”²³. La birou, notează într-o zi, colegile sale discută doar despre „situația politică internațională”, o discuție inutilă și banală, iar atunci când le mărturisește colegelor părerea ei, acestea sunt deranjate. „Mă mărginesc de aceea, scrie ea în însemnările din 2 august, să fac situații și referate la CAFA și ascult noroiul sau tăratele capetelor înconjurătoare”²⁴. Însemnările în jurnal pentru luna august sunt reduse la două zile, iar evenimentele politice, situația de pe front nu sunt deloc reflectate. Pe undeva e și firesc, în vreme de război, Jeni Acterian a ales să vorbească despre lumea interioară și trăirile sale. E și acesta un mod de a trece prin vremuri grele...

Regele Mihai, înconjurat de ofițeri și soldați români, pe linia frontului

LT.-COL. ALEXANDRU ENESCU: „DINCOLO DE REGE E PRĂPASTIA! SĂ STĂM TARE, SĂ STĂM CU CREDINȚĂ LÂNGĂ REGE!”

În rândul numeroșilor militari ai Armatei Române aflați în anul 1944 pe câmpul de luptă s-a numărat și locotenent-colonelul Alexandru Enescu din Regimentul 4 „Dorobanți” Argeș.

Reperle biografiei sale ne arată că s-a născut în 15 noiembrie 1897 în satul Peretu din Teleorman, a absolvit liceul în 1916 și a luat parte ca soldat la luptele din Moldova din vremea Primului Război Mondial, iar după Marea Unire a devenit ofițer de carieră. În 1941, când România s-a alăturat militar Axei, era maior și comandant al unui batalion din Regimentul 4 Infanterie Pitești. Alexandru Enescu a participat la luptele de la Odesa, a fost aghiotant pentru

o perioadă al guvernatorului Transnistriei, Gh. Alexianu. A revenit în țară în februarie 1943, a fost avansat la gradul de locotenent-colonel și a devenit înlocuitor la comanda Regimentului 4 Dorobanți Pitești. În această poziție îl găsim în vara anului 1944. A fost trecut în rezervă în 1947, a fost urmărit și supravegheat de autoritățile comuniste, pus să scrie autobiografia, dar, spre norocul său, nu a fost arestat. Alexandru Enescu s-a stins din viață în 1985.

„TRĂIESC ÎN MIJLOCUL UNUI VÂRTEJ DE AVIOANE, CARE MĂ LASĂ INDIFERENT”

Jurnalul de front²⁵ al lt.-col. Alexandru Enescu are în cuprinsul său întâmplările trăite de acesta pe frontul din Moldova din intervalul lunilor mai – august ale anului 1944 și paginile scrise reflectă realitatea dură pe care Armata Română o întâmpina în acel timp. Regimentul său, alături de alte unități ale Armatei Române, încearcă din răspuneri să oprească înaintarea rușilor la Iași, însă, așa cum se cunoaște, sortii nu le-au fost favorabili românilor, iar victoria a fost a Armatei Roșii. Mai târziu, la finalul lui august și începutul lui septembrie 1944, în calitate de responsabil cu aprovizionarea în zona Tulcea, interacționează cu dușmanul de ieri, soldatul bolșevic devenit „aliatul și prietenul” hrăpăreț și pus pe jaf și distrugeri.

Viața pe front, așa cum o prezintă Alexandru Enescu, este una de așteptare continuă și încordată, pentru că în orice clipă, lupta poate atinge o intensitate maximă, iar momentele de acalmie sunt rare. Viața în tranșee are altă cadență în raport cu cea oarecum liniștită dusă de civilii aflați la mare distanță de linia frontului. Spaimele și primejdiile soldatului sunt mai cumplite și moartea pândește pretutindeni. Pentru militarul aflat în prima linie, experiența războiului este una care pune la încercare echilibrul de sine și toate simțurile cu care individul este înzestrat. O probă de rezistență este cea a percepției auditive, pe care ofițerul o prezintă adeseori prin comparație cu o simfonie a luptei. Bubuitul tunurilor, huruitul avioanelor, tancurilor și exploziile care se aud de peste tot reprezintă cadrul în care militarul român e obligat să viețuiască în fiecare zi. Pe 30 mai, Enescu notează că peste salvele artileriei se suprapun zgomotele cadențate ale mitralierelor și soldații care cântă „Cu noi este Dumnezeu”, iar luptele sunt tot mai îndârjite. Deseori, privirile soldaților sunt îndreptate spre cer, unde avioanele dansează în duelul lor zilnic. „Trăiesc în mijlocul unui vârtej de avioane, care mă lasă indiferent. Trebe să fac un efort pentru a-mi da seama de imensitatea acestei sforțări, a acestei demențe de activitate, atât m-am obișnuit în cele 4 zile cu sutele și sutele de avioane care zboară din zori până noaptea! Jocul acesta frământător și distrugător de nervi ține de 4 zile...”²⁶. „Așa vor ticăloșii de Stalin, Hitler, Churchill și – mai ales – Roosevelt... Pentru ambițiile lor! Noi eram obligați de lăcomia lor (de pământ sau glorie) să ne batem pentru integritatea țării noastre... sau trebuia să ne resemnăm să murim, să pierim ca nație și ca indivizi”²⁷.

Militarul de carieră, asemenea multora din jurul său, nu-l include printre vinovați pe mareșal, al cărui mit era puternic și, desigur, cultivat în rândurile Armatei, și nici pe cei care gestionaseră dezastruos, anterior războiului, politica externă a României și politica de înzestrare a Armatei. Moralul soldaților este ridicat din când în când de propaganda care spune că armele excepționale ale Germaniei, rachetele V2, au lovit distrugător Londra, însă această știre despre ce se întâmplă la mii de kilometri distanță este greu de controlat dacă este adevărată sau nu, reală este doar situația de dincolo de tranșee, unde rușii în fiecare zi câștigă teren, iar bombardarea Londrei nu ajută la fața locului.

ROMÂNIA VĂZUTĂ DIN TREN

La 19 iulie 1944, ofițerul primește un concediu, este slăbit și are probleme de sănătate și, din fericire, nu se va mai întoarce pe linia frontului. Drumul cu trenul de la Iași la Pitești îi oferă ocazia de a se intersecta cu numeroase trenuri care sunt pline de soldați germani, și ei plecați tot în permisie. La Mizil, trenului i s-au atașat două vagoane cu romi care erau aduși de autoritățile noastre în retragerea din Transnistria, locul unde romii fuseseră deportați și înduraseră numeroase suferințe și unde mulți își aflaseră sfârșitul din cauza tratamentului inuman la care autoritățile române îi supuseseră. Trecerea prin Ploiești îi oferă ocazia de a vedea prăpădul făcut de „briganzii aerului”, cum îi numește acesta pe piloții anglo-americani. Pretutindeni, bombardamentele au lăsat urme adânci și, din păcate, continuă nestingherite: „Ce au bestiile astea cu noi? Nu știu pentru ce luptăm noi”²⁸, scrie cu indignare ofițerul diarist, care consemnează

Soldați români, în luptele din cel
de Al Doilea Război Mondial

că la Buzău și Focșani, războiul nu a lăsat amprenta dezastrului de la Ploiești. Ajuns acasă, Alexandru Enescu se bucură de calmul scurtului concediu. Începutul lui august 1944 îl regăsește la Tulcea și Brăila, departe de linia frontului și având însărcinări de intendență. Pe drum spre noua însărcinare, remarcă din nou trenurile cu soldații germani, aflați, de data aceasta, în retragere: „ne părăsesc și ne lasă singuri în fața puhoiului rusesc...”²⁹, scrie el cu amărăciune.

„REGELE A VORBIT LA RADIO“

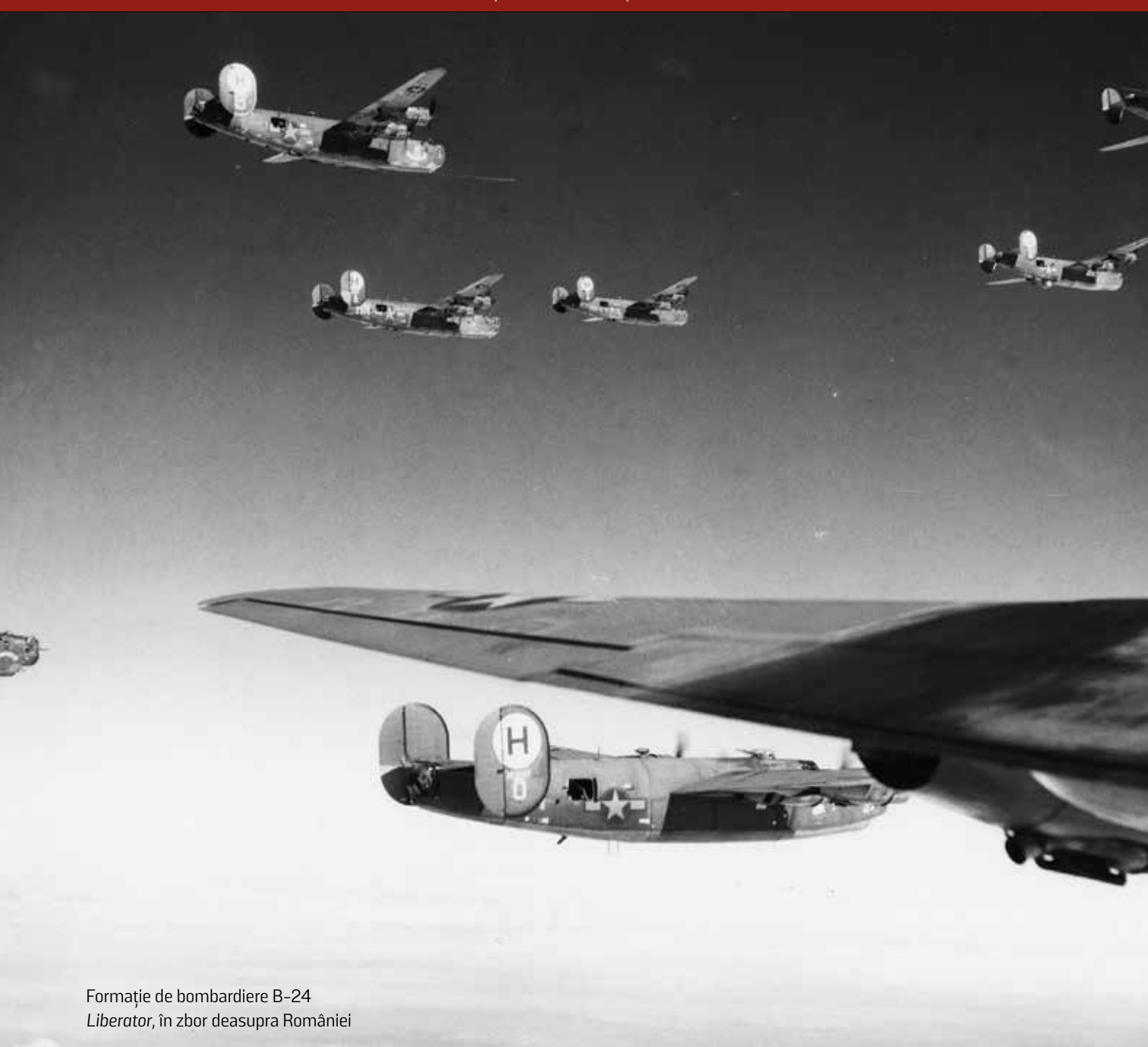
Ziua de 23 august 1944 este cea în care ofițerul Enescu află că rușii au spart frontul, că Iașiul, Romanul și Vasluiul sunt deja ocupate de ei. „Ora 23.05. Veni domnul Pietriș care îmi comunică că s-ar fi încheiat armistițiul. E veselie mare în oraș: Regele a vorbit la Radio. Totuși nu mă bucur! Pe afară, focuri de armă, probabil de bucurie! Pe 24 august, atmosfera este plină de panică – germanii se imbarcă și pleacă, iar la București sunt ciocniri între ei și probabil comuniști“, consemnează conștiincios în jurnalul său.

„Când venii spre seară acasă cumpărai ziare. Eu am crezut o vreme că cea mai mare curvă e diplomația, dar m-am înșelat: e presa!”³⁰ „Dincolo de Rege e prăpastia! Să stăm tare să stăm cu credință lângă Rege”³¹.

NOTE:

1. Vezi cartea lui David Lowenthal, *The Past is a Foreign Country*, Cambridge University Press, 2015.
2. Constantin Argetoianu, *Însemnări zilnice. Volumul 10: 1 ianuarie - 20 noiembrie 1942; 1 ianuarie - 1 februarie, 30 martie - 22 aprilie 1944*, Editura Machiavelli, București, 2009, p. 655.
3. Constantin Argetoianu, *Însemnări zilnice. Volumul 11: 28 aprilie - 30 iunie 1945*, Editura Machiavelli, București, 2017, p. 7.
4. *Ibidem*, p. 35.
5. *Ibidem*, p. 24.
6. *Ibidem*, p. 25.
7. *Ibidem*, p. 17.
8. *Ibidem*, p. 110.
9. Constantin Argetoianu, *Însemnări zilnice. Volumul 11: 28 aprilie - 30 iunie 1945*, Editura Machiavelli, București, 2017, p. 50.
10. *Ibidem*, p. 63.
11. *Ibidem*, p. 64.
12. *Ibidem*, pp. 84-99.
13. *Ibidem*, p. 99.
14. Constantin Argetoianu, *Însemnări zilnice. Volumul 10: 1 ianuarie - 20 noiembrie 1942; 1 ianuarie - 1 februarie, 30 martie - 22 aprilie 1944*, Editura Machiavelli, București, 2009, p. 642.
15. Constantin Argetoianu, *Însemnări zilnice. Volumul 11: 28 aprilie - 30 iunie 1945*, Editura Machiavelli, București, 2017, p. 223.
16. Mihail Sebastian, *Jurnal 1935-1944*, București, Editura Humanitas, p. 551.
17. *Ibidem*, p. 539.
18. *Ibidem*, p. 543.
19. *Ibidem*, p. 547.
20. *Ibidem*, p. 548.
21. Mihail Sebastian, *Jurnal 1935-1944*, București, Editura Humanitas, p. 555.
22. *Ibidem*, p. 556-557.
23. Jeni Acterian, *Jurnalul unei fete greu de mulțumit*, București, Ed. Humanitas, ed. a 2-a, 2007, p. 375.
24. *Ibidem*.
25. Lt.-col. Alexandru Enescu, *Însemnări din linia I pe frontul din Moldova în lunile din vara anului 1944: Regimentul 4 Dorobanți Argeș*, Editura Ordessos, Pitești, 2020. Ediție îngrijită de Nicolae Ionescu.
26. *Ibidem*, pp. 29-30.
27. *Ibidem*, p. 31.
28. *Ibidem*, p. 101.
29. *Ibidem*, p. 106.
30. *Ibidem*, p. 115.
31. *Ibidem*, p. 116.

Formație de bombardiere B-24
Liberator, în zbor deasupra României

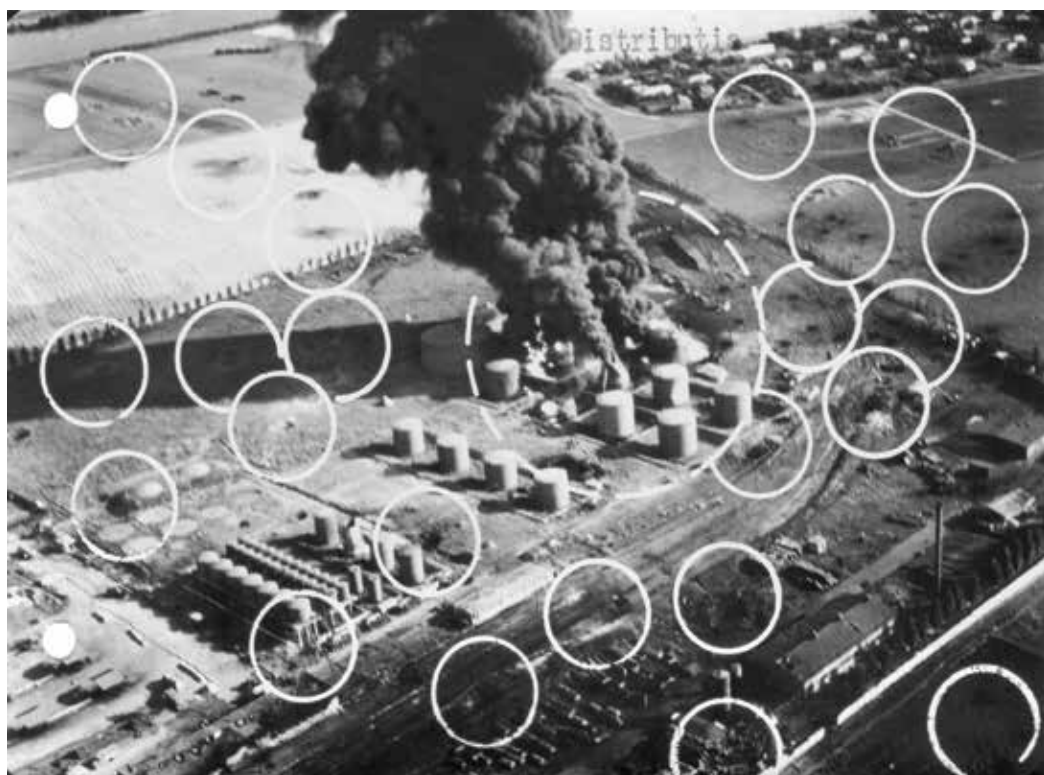
August 1944

Ultimele bombardamente ale aviației anglo-americane asupra României

DE ALEXANDRU ARMĂ | FOTO: NATIONAL ARCHIVES AND RECORDS ADMINISTRATION, ARHIVELE NAȚIONALE ISTORICE CENTRALE,
COLECȚIILE ALEXANDRU ARMĂ ȘI DAN ANTONIU

După patru luni de bombardamente neîncetate ale aviației anglo-americane, începute la 4 aprilie 1944, România se afla la capătul puterilor. Economia țării suferise pagube majore, iar moralul populației era greu zdruncinat de atacurile aeriene și alarmele repetate până la disperare. Concomitent cu bombardamentele aviației anglo-americane venite din sudul Italiei, Armata Roșie părea de neoprit, apropiindu-se tot mai mult de București. Ofensiva terestră sovietică era sprijinită din aer de bombardierele Aliaților, care aveau ca obiective majore neutralizarea rafinăriilor de la Ploiești și distrugerea căilor ferate, pentru întreruperea aprovizionării armatelor germane și române care luptau pe frontul din Moldova. Vizate erau, în special, orașele Ploiești și București, unde avioanele anglo-americane lansaseră cele mai multe bombe, provocând pagube materiale imense, mii de morți și răniți. Aeronautica Regală Română era la capătul puterilor, luptând pe două fronturi: în apărarea teritoriului național cu anglo-americanii și pe frontul din Moldova, cu rușii. La începutul lunii august 1944, doar o mână de piloți din două grupuri de vânătoare mai luptau împotriva formațiilor de avioane care veneau din sudul Italiei în număr tot mai mare. În acest context, la București, Regele Mihai împreună cu liderii politici ai principalelor partide din opoziție puneau în aplicare planul de înlăturare de la putere a mareșalului Ion Antonescu, care șovăia în încheierea unui armistițiu cu Aliații. Astfel, ofensiva aeriană anglo-americană îndreptată împotriva României, în primăvara și vara anului 1944, avea să contribuie la scoaterea țării noastre din alianță cu Puterile Axei.

►
Depozitul
„Distribuția”
Mogoșoaia, în
flăcări după
bombardamentul
american din iulie
1944

In ultima zi a lunii iulie 1944, aviația americană a executat o misiune de bombardament asupra României, lovind orașele București, Ploiești și Târgoviște, precum și mai multe comune din județele Ilfov, Prahova și Dâmbovița. După atac, autoritățile române considerau că „incursiunea efectuată nu a avut un obiectiv principal de bombardament masiv, ci o serie întreagă de obiective – parte din ele lăsate și la aprecierea zburătorilor – efectuate prin covoare parțiale la București-Ploiești și Târgoviște“.

RAFINĂRIILE CONTINUAU SĂ FUNCȚIONEZE

La București, pagubele au fost considerabile, fiind localizate cu precădere în regiunea suburbană din nordul orașului. În „Darea de seamă” înaintată de Marele Stat-Major Președinției Consiliului de Miniștri, în ziua de 3 august 1944, se consemnau 35 de morți (21 de bărbați, 8 femei și 6 copii), 12 răniți (7 bărbați, o femeie și 4 copii), 84 de case distruse, 56 avariate și 9 incendiate. Au fost lovite: Depozitul „Distribuția” Mogoșoaia (avariate magazia de ulei și parafină, rampele de încărcare, cinci rezervoare,

două garaje și pavilionul locuințelor funcționarilor), Aeroportul Băneasa (distruse parțial atelierul de tâmplărie, o magazie de materiale și o pistă de decolare betonată), Societatea LARES (distruse parțial atelierele de reparat avioane), Ferma Regală (avariată), Școala Profesională CFR (distrusă parțial), Școala de Horticultură (ușor avariată), Institutul de Seruri și Vaccinuri „Dr. Cantacuzino” (un pavilion distrus).

Ultimul raid din luna iulie 1944 a provocat mari distrugerii și la Ploiești, fiind lovit centrul orașului și cartierele din nord și vest. O parte din bombe au căzut în perimetrul rafinăriilor „Astra Română”, „Columbia” și „Xenia”, unde au produs numeroase avarii. Însă cea mai afectată a fost rafinăria „Vega”, unde distrugerile au fost însemnate. În cadrul aceluiași raid au fost lovite și trei rafinării de capacitate mică din Târgoviște și cea de la Doicești. Însă, în pofida avariilor suferite, în urma bombardamentelor din luna iulie, rafinăriile continuau să funcționeze cu circa 70% din capacitatea normală.

După acest raid, luna august 1944 a debutat cu o scurtă perioadă de acalmie, fără nicio incursiune a aviației americane sau britanice pe cerul României. În acest timp, Forța 15 Aeriană și-a mobilizat avioanele pentru a ataca obiective din sudul Franței, unde Aliații urmau să declanșeze o debarcare dinspre Mediterana prin Operațiunea *Dragoon*.

REORGANIZAREA AVIAȚIEI ROMÂNE DE VÂNĂTOARE

La București, Statul-Major al Aerului a dispus redistribuirea grupurilor de vânătoare și a terenurilor acestora. Intensificarea raidurilor aviației anglo-americane în spațiul aerian românesc a obligat aviația română să efectueze un număr mare de misiuni, provocând o uzură intensă a aparatelor, epuizarea echipajelor și pierderea multor piloți cu experiență. În plus, avioanele de producție românească de tipul IAR-80/81 erau deja depășite tehnic față de aparatele de vânătoare americane P-51 *Mustang*. Din cauza performanțelor scăzute și a numeroaselor pierderi suferite, unitățile dotate cu avioane de vânătoare IAR-80/81 au fost oprite de la orice acțiune împotriva aviației americane, începând cu data de 5 iulie 1944. Prin urmare, sarcina de apărare a teritoriului a fost lăsată pe seama Grupurilor 7 și 9, care erau dotate cu mult mai performantele aparate de vânătoare de producție germană Messerschmitt Bf-109 G.

Astfel, Grupul 9 Vânătoare a fost scos din dispozitivul Corpului 1 Aerian, care lupta pe frontul din Moldova, și alocat dispozitivului de apărare a teritoriului. În acest scop, pe 31 iulie 1944 a primit ordinul de a se deplasa pe terenul de la Buzău cu eșalonul volant și o echipă tehnică, pentru asigurarea intervenției un timp mai îndelungat. Grupul 7 Vânătoare, care se afla deja în subordinea Sectorului 2 Vânătoare (responsabil pentru apărarea

O parte dintre piloții Grupului 9 Vânătoare, fotografiați lângă un avion Messerschmitt Bf-109 G. De la stânga la dreapta: adj. av. Scordilă, lt. av. Dușescu, lt. av. Greceanu, cpt. av. Șerbănescu, of. echipaj av. Milu și adj. av. Bălan.

sudului României), urma să mai primească 21 de avioane de tip Messerschmitt Bf-109 G pe terenul de bază de la Boteni. La fel și Grupul 6, cu baza la Popești-Leordeni, trebuia să fie dotat cu 39 de Bf-109 G, după ce piloții săi făceau trecerea pe acest tip de avion pe aerodromul Pipera. Grupul 1 Vânătoare, de la Roșiorii de Vede, care suferise pierderi mari în personalul navigant și nu se mai putea conta pe forța sa combativă, urma să se deplaseze pe terenul de la Urleasca. Toate măsurile trebuiau să fie executate, cel târziu, până la 5 august 1944.

RELUAREA RAIDURILOR ANGLO-AMERICANE

Pe 4 august, la ora 10:15, sunetul sirenelor s-a auzit din nou în Capitală. Cincisprezece minute mai târziu, sirenele au început să sune și la Ploiești, anunțând un atac aerian. Avioanele americane au apărut 22 de minute mai târziu, venind dinspre Târgoviște, dar au survolat orașul fără să-l atace, după care s-au îndreptat spre Buzău.

În realitate, avioane americane, venind din Italia, au pătruns în spațiul aerian al României pe la Calafat, după care, urmând itinerarul Slatina – Ploiești – Buzău – Tecuci – Huși, s-au îndreptat spre Chișinău și Cahul. Au fost mitraliate la sol aerodromurile de la Buzău și Ziliștea, trenurile care circulau în regiunea Buzău – Ulmeni – Simileasca, precum și unele comune din județul Prahova, Buzău și

Avionul de vânătoare IAR-80

Teleorman. În gara Ulmu, trenul personal nr. 5001, care venea de la Bacău și se îndrepta spre București, a fost atacat de mai multe avioane de vânătoare americane, care au ucis șase călători, au rănit alți 11 și au incendiat vagonul poștal.

Alarma s-a repetat la 6 august, când avioanele americane s-au întors din Uniunea Sovietică și, în drumul spre Italia, au survolat din nou teritoriul României. Bucureștiul și Ploieștiul s-au aflat sub alarmă aeriană, dar avioanele inamice nu le-au bombardat nici de această dată. Au fost însă atacate la sol trenuri, gări și localități din Oltenia.

În acele zile de august ale anului 1944, Bucureștiul părea un oraș părăsit. Alarmerile repetate, frica de noi bombardamente și situația îngrijorătoare de pe front, unde rușii păreau că nu mai pot fi opriți, au alungat mare parte din populația Capitalei. Acest lucru avea să-l constate conferențiarul universitar Ion Hudiță, secretarul general adjunct al Partidului Național Țărănesc, care, întors în Capitală pe 7 august, nota: „Toți lipsesc din București care, pe zi ce trece, devine tot mai pustiu. În cartierul meu, Vatra Luminoasă, grădinile din jurul caselor sunt năpădite de buruieni, mai înalte, unele, decât gardurile. Printre ele domină, ici-colo, flori înalte de nălbă de diferite culori. Niciodată nu mi s-a părut mai trist orașul ca astăzi și mai puțin îngrijit. În afară de centru, și aici foarte rar, cartierele periferice n-au fost măturate sau udate de luni de zile decât numai de ploii. La cea mai mică adiere de vânt se ridică nori de praf care te sufocă pur și simplu. De mai ține războiul, cartierele mărginașe vor căpăta aspect de sate pustii și neîngrijite“.

Fotografie aeriană cu zona Gării de Nord, la 2 august 1944

În acest timp, în cercurile politice din Capitală se pregătea în secret înlăturarea guvernului antonescian și ruperea alianței cu Germania nazistă.

La 8 august, avioanele americane au survolat din nou România, bombardând aerodromurile de la Buzău și Ziliștea. Chiar dacă nu a fost vizat, Bucureștiul s-a aflat iar sub alarmă aeriană aproape o oră și jumătate, timp în care orice activitate a încetat în oraș.

ULTIMUL ATAC AERIAN AL ALIAȚILOR ASUPRA BUCUREȘTIULUI

În noaptea de 9 spre 10 august a venit rândul aviației britanice să lovească România. Obiectivul principal era rafinăria „Româno-Americană” de la Ploiești. Bombardierele britanice au intrat în spațiul nostru aerian începând cu ora 22:30. Au fost date alarme aeriene la Giurgiu (22:25), Craiova (22:30), Ploiești (22:35), București (22:40), Brașov (22:45) și Buzău (23:05). La ora 23:10, avioanele britanice, venind dinspre București, au ajuns la Ploiești, unde au lansat bombe asupra rafinăriilor „Româno-Americană” și „Astra Română”, dar și asupra orașului, în cartierul Bereasca, spre podul Teleajen și la Bariera Bucovului. Chiar dacă atacul nu a produs pagube majore rafinăriilor vizate, a lăsat în urmă doi morți și trei răniți. Pe lângă bombe, avioanele engleze au aruncat și manifeste tipărite în limba română cu sloganurile „Cinci ani de minciuni naziste” și „Ploieștii în ceață”.

Tot în aceeași noapte, avioanele britanice au survolat și Capitala, unde au lansat alte trei bombe. Una a căzut în grădina Arhivelor Statului, rănind două persoane, alta în strada Izvor la nr. 16, dărâamând un imobil, iar a treia, care nu a explodat, a aterizat tot în aceeași stradă, la nr. 25. Acestea au fost ultimele bombe lansate de aviația anglo-americană asupra Bucureștiului.

Despre acest ultim atac asupra Capitalei, executat în noaptea de 9 spre 10 august, Mihail Sebastian a notat: „Nu cred că Bucureștiul a fost obiectivul principal, dar cel puțin o dată, azi-noapte, canonada (apărării antiaeriene, n.n.) a fost teribilă. Înghețasem. Și biata mama, care suferă ca un copil însăimântat!”.

Bombardamentul a fost urmărit de la sol și de cei câțiva prizonieri britanici din București. Iată ce consemna în jurnalul său sergentul Norman Foster, din Forțele Regale Aeriene Neozelandeze (RNZAF), care fusese doborât în noaptea de 7 spre 8 mai 1944: „În seara trecută a fost o alarmă și am avut parte de ceva «distracție» timp de aproape o oră. Proiectoarele (apărării antiaeriene a Bucureștiului – n.n.) au avut câteva indicii acum și am văzut șase avioane prinse în fasciculele lor de lumină. Unul a fost doborât. Am văzut un altul care venea spre noi și am putut observa cum un vânător l-a atacat de mai multe ori. În cele din urmă, acesta a scăpat, dar și-a atras toată furia apărării asupra lui până să dispară”.

Misiunea la care au participat circa 60 de bombardiere din Grupul 205 Bombardament britanic și care a avut ca obiectiv distrugerea rafinăriei „Româno-Americană” a fost un eșec. Bombele lansate la Ploiești nu au atins decât parțial obiectivul vizat, iar sistemul de apărare româno-german a provocat pierderi grele forțelor atacatoare. Au fost doborâte 10 bombardiere inamice, iar 41 de aviatori englezi și-au pierdut viața. Unul dintre avioanele britanice

Bombardiere B-24 *Liberator* surprinse în zbor, lângă Ploiești, la 10 august 1944. Orașul este acoperit de stratul de ceață artificială și o coloană de fum se ridică de la incendiile provocate de bombardament.

Avion de bombardament britanic, doborât pe teritoriul României în vara anului 1944

s-a prăbușit la periferia de vest a Bucureștiului, resturile sale fiind găsite pe raza comunei Militari, în apropierea Regimentului 1 Artilerie Grăniceri. Din cauza impactului violent cu solul, bombardierul a făcut explozie, iar cei cinci membri ai echipajului și-au pierdut viața. Aviatorii britanici au fost îngropați în cimitirul militar britanic de la Tâncăbești.

UN BOMBARDAMENT GROAZNIC LA PLOIEȘTI

A doua zi, pe 10 august, aproape 300 de bombardiere B-17 *Flying Fortress* și B-24 *Liberator* au luat bine-cunoscutul drum spre Ploiești, vizând din nou rafinăriile. Conform estimărilor americane, apărarea germană, atât de agresivă altădată, a slăbit brusc, ceea ce a permis bombardierelor americane să poată ataca în voie obiectivele vizate, în-cât perdeaua de fum generată de dispozitivele de ceață artificială se subțiasse considerabil.

Atacul care s-a dat în patru valuri succesive, între orele 9:50 și 11:15, a produs pagube majore industriei petroli-fere, dar și orașului prahovean. În urma bombardamentu-lui au fost atinse cinci rafinării. Cea mai afectată a fost ra-finăria „Româno-Americană”, unde au căzut circa 100 de bombe care au avariat principalele capacități de prelucra-re. Avarii importante s-au produs și la rafinăria „Vega”, care a fost scoasă din funcțiune pentru 20 de zile. Rafinăriile „Unirea”, „Standard” și „Astra Română” au fost și ele lovite,

dar și-au reluat rapid producția.

Finalul bombardamentului a găsit însă conducerea ra-finăriilor „Vega” și „Româno-Americană” într-o stare de re-voltă împotriva autorităților militare, care au fost învinuite că nu au asigurat protecția prin intermediul dispozitivelor de ceață artificială pentru a camufla bine obiectivele și a di-minua pagubele. În replică, cercurile militare s-au scuzat, afirmând că rezervoarele de acid clorosulfonic pentru pro-ducerea ceții artificiale erau goale după atacul din noaptea precedentă și nu au avut timp să le umple. În plus, puținul strat de ceață din butoaiele care ar fi putut fi utilizate a fost ineficient și din cauza vântului, care a băttut dinspre est, lă-sând acea parte a orașului necamuflată.

Bombardamentul din ziua de 10 august a afectat zona locuită a Ploieștiului, după ce mai multe străzi au fost in-tens bombardate, iar numeroase clădiri au fost grav afec-tate. Din cauza distrugerilor, circulația era blocată atât pe bulevard, cât și pe strada Regina Maria. Au fost lovite de bombe Farmacia Regală, hotelul Țugulea, magazinul Gheorghiu, biserica Sfântul Dumitru, spitalul Predingher și moara Ranety. Numeroase distrugeri au fost semnalate și în cartierul Sfântul Vasile, mahalaua sârbească și la Gara de Sud. De asemenea, uzina de armament Concordia fusese lovită de mai multe ori, iar două pavilioane ale Regimentului 7 Dorobanți erau puse la pământ.

În aceeași zi a fost lovit și orașul Câmpina, cu rafină-ria „Steaua Română”, unde au fost pricinuite alte distru-geri. Pe drumul de întoarcere, avioanele americane au mi-traliat sondele petroliere întâlnite pe traseul lor, precum și mai multe sate, ai căror locuitori au fost surprinși la mun-cile câmpului.

Aviația română a intervenit cu Grupurile 7 și 9 Vânătoare, iar germanii cu unitatea I./53 de la Mizil. În to-tal au fost ridicate 53 de avioane de vânătoare, dintre care două (unul german și unul românesc) nu s-au mai întors la baze. Grupul 9 Vânătoare l-a pierdut în luptă pe adjutantul major aviator Ioan Panaite, care a fost doborât de vânătoa-rea americană lângă Zărnești.

La București a fost doar panică, după o nouă alar-mă aeriană. Sirenele s-au pornit la 9:30 și au ținut popu-lația orașului în încordare până aproape de ora 12:00. În acest timp, avioanele americane, venite în număr mare,

Incendiu provocat de un bombardament al aviației americane la o rafinărie de la Ploiești

au bombardat la Ploiești și Câmpina. Imediat după atac, la București au sosit știri disperate despre dezastrul de la Ploiești. S-au primit informații că atacul a fost executat de aproape 1.000 de avioane americane și că orașul prahovean fusese afectat de explozii în proporție de 75%. Chiar dacă cifrele erau exagerate, bucureștenii au putut observa, până la asfințit, fumul gros care venea dinspre Ploiești.

BUCUREȘTIUL, CITAT PRIN „ORDIN DE ZI PE NAȚIUNE“

Tot pe 10 august, Bucureștiul a fost citat „prin ordin de zi pe națiune“ pentru grelele încercări pe care le suportase în cele cinci luni de bombardamente. Autoritățile considerau că, începând cu 4 aprilie, „bucureștenii au suportat incursiunile aeriene cu mult curaj, cu un calm desăvârșit, cu o disciplină exemplară, afirmându-se printr-un spirit de jertfă și o putere de abnegație mai presus de orice laudă“. De asemenea, „populația bucureșteană s-a arătat a fi la înălțimea împrejurărilor, dând un sprijin efectiv autorităților și îndeosebi Primăriei Capitalei, în cadrul măsurilor pentru menținerea ordinii, liniștii, curățeniei și a tuturor dispozițiilor administrative“. Prin atitudinea cetățenilor ei, prin conducerea și personalul administrației municipiului, dar și prin formațiile de apărare pasivă, Capitala „a dovedit că-și merită cu prisos însemnătatea și locul de frunte ce și le-a câștigat, prin toate orașele din cuprinderea hotarelor românești“.

Față de aceste cuvinte care elogiau atitudinea bucureștenilor și a autorităților în fața bombelor lansate de americani și britanici, bilanțul celor aproape cinci luni de atacuri aeriene era tragic. Bucureștiul plătise un preț greu, numărul victimelor depășind cu mult pe cel de la Ploiești

și din celelalte orașe lovite de Aliați în România. Din datele centralizate de Comandamentul Apărării Pasive, în urma bombardamentelor americane și britanice, în București căzuseră aproape 10.000 de bombe explozive și incendiare, care au lovit peste 800 de străzi și 9.500 de clădiri din întreaga arie a orașului, provocând 5.224 de morți, 5.482 de răniți și 43.565 de sinistrați. Cel mai mult a avut de suferit sistemul de transporturi feroviare, Gara de Nord fiind lovită de șase ori, Triajul de patru ori, gara Chitila de opt ori, Gara Băneasa de patru ori, iar Atelierele Grivița de cinci ori. Fuseseră distruse sau avariate construcții, instalații, linii, locomotive, vagoane, dar și enorme cantități de materiale care plecau sau veneau din, respectiv către capitala țării. Aceste pagube se înscriau în obiectivul strategic declarat de către Aliați, care urmăreau întreruperea liniilor de aprovizionare către front pentru a sprijini înaintarea trupelor sovietice în Moldova. Însă distrugerile provocate de Aliați nu s-au limitat numai la transporturile feroviare și industria de război, căci bombele americane și britanice au lovit și obiective civile. În urma bombardamentelor, au fost grav afectate numeroase clădiri publice, printre care se găseau unități de învățământ (Universitatea, Școala Politehnică, Institutul de Arhitectură, Liceul „Aurel Vlaicu“ etc.), spitale (Brâncovenesc, Witting, CFR, Militar Central, Colțea, Spitalul de Copii etc.), biserici (Sfânta Vineri, Sfântul Spiridon, Olteni, Albă, Reformată, Albaneză etc.), instituții de stat (Președinția Consiliului de Miniștri, Ministerul de Externe, Ministerul Muncii, Ministerul Propagandei, Primăria Municipiului București etc.), muzee (Muzeul de Stat, Muzeul de Științe Naturale, Muzeul Etnografic, Pinacoteca Municipiului București),

Distrugerile pe Calea Griviței (vedere spre Gara de Nord), după bombardamentele anglo-americane. În stânga, în fundal, se observă Palatul CFR, aflat în construcție.

Aviatori americani din Forța 15 Aeriană, la briefiingul dinaintea plecării în misiune

teatre (Comedia) și hoteluri (Athénée Palace, Ambasador, Splendid, Capșa, Union, Stănescu, Majestic etc.). De asemenea, au fost grav lovite rețelele de alimentare cu apă, electricitate, gaze, de transport public și telefonie, afectând grav viața cotidiană a Bucureștiului. Bombardamentele au avut însă și o gravă consecință în plan psihologic, cu urmări serioase în starea de spirit a populației Capitalei, terorizată de atacurile și alarmele repetate. Mulți dintre bucureșteni își pierduseră rude, prieteni, cunoscuți sau au rămas pe drumuri, după ce casele lor au fost distruse de bombe, iar aceste urmări ale bombardamentelor le-au afectat viața într-un mod tragic.

ÎNCEPUTUL SFÂRȘITULUI

La 15 august, Aliații au debarcat în sudul Franței. Întrucât Forța 15 Aeriană a fost angajată cu toate efectivele pentru susținerea aeriană a Operațiunii *Dragoon*, în perioada 11-16 august nu au mai fost organizate alte misiuni deasupra României.

În această perioadă, la București, în fața generalului Gheorghe Vasiliu, comandantul Regiunii 1 Aeriene, și în prezența generalului german Alfred Gerstenberg, șeful Misiunii Militare Aeronautice germane din România, au fost convocați comandanții grupurilor române și germane de vânătoare. În discuțiile purtate s-au cerut explicații comandanților de grup pentru „extrem de slabul lor randament față de adversari”, fiind invocate „țara”, „populația terorizată”, precum

Vedere aeriană cu rafinăriile „Astra Română” și „Standard” de la Ploiești

și necesitățile Germaniei privind asigurarea petrolului românesc. Totodată, ca urmare a pierderilor suferite de piloții români, s-a decis decolarea la alarme, dar neangajarea luptei cu formațiile inamice care veneau în număr tot mai mare.

Zilele de 17, 18 și 19 august au adus ultimele bombardamente anglo-americane asupra zonei petrolifere de la Ploiești. Atacurile concentrate asupra teritoriului României executate de Forța 15 Aeriană aveau să pregătească declanșarea ofensivei sovietice pe frontul de la Iași-Chișinău, la 20 august. În acel moment, americanii apreciau că regiunea petroliferă era izolată de Germania

datorită distrugerilor provocate legăturilor feroviare și a minării eficiente a Dunării. Rămânea doar să se dea câteva lovituri zdrobitoare rafinăriilor, pentru ca forțele germane să nu poată să retragă instalațiile sau produsele finite de la Ploiești înainte de sosirea trupelor sovietice.

La 17 august, după șase zile de liniște, o importantă forță aeriană americană a decolat din sudul Italiei, cu scopul de a bombarda din nou zona petroliferă. Anexa de contrainformații a ordinului de luptă pentru această misiune de lovire a Ploieștiului menționa: „Rapoartele recente subliniază efectele dezastruoase ale raidurilor asupra producției de combustibil; unele estimează că activitatea folosirii tancurilor pe scară mare este practic imposibilă, iar operațiile aeriene (inamice – n.n.) vor trebui reduse sever. Continuarea atacurilor se pare că va reprezenta în aceeași măsură o distrugere a forțelor aeriene inamice, dar și reducerea mobilității armatei germane“. Anexa descria în continuare efectele atacurilor repetate asupra moralului muncitorilor din industria petroliferă care încercau din răspuț să mențină producția din rafinăriile ploieștene: „Moralul muncitorilor, deja scăzut, este serios afectat și reparațiile devin tot mai dificile cu fiecare atac, întrucât echipamentele înlocuitoare sunt distruse. De aceea, deși pot fi reparate chiar și avariile severe ale instalațiilor esențiale, a fost și este posibilă scăderea în mod drastic a producției reale și, cu timpul, stoparea ei completă prin atacuri repetate“.

După ce au atacat aerodromul german de la Niș, 245 de bombardiere însoțite de vânătoare s-au îndreptat spre Ploiești, pe care l-au bombardat în mai multe valuri. Au fost lovite rafinăriile „Astra Română“, „Standard“, „Unirea“, „Orion“ și „Româno-Americană“. Dar bombardamentul a afectat, din nou, și infrastructura Ploieștiului, unde mai multe linii de la Gara de Sud, dar și din Triaj au fost complet distruse. De asemenea, calea ferată de la Gara de Vest era secționată în mai multe puncte, iar circulația pe șoseaua spre Bucov, care asigura legătura cu Buzăul și Moldova, era întreruptă după ce a fost lovită de bombe. În oraș, bombe au căzut în zona chesturii, a poștei și în preajma străzii Basarab. Au fost lovite și mahalalele din estul și sud-estul Ploieștiului, 42 de case fiind distruse complet, 52 dărâmate parțial și alte 35 avariate.

Deși aviația de vânătoare româno-germană a ridicat 52 de aparate Messerschmitt Bf-109 G, acestea nu au angajat lupta cu inamicul, care era de 10 ori mai numeros. În schimb, artileria antiaeriană din jurul Ploieștiului a reacționat prompt, reușind să doboare 19 bombardiere americane, reprezentând o rată de peste 6% pierderi din totalul avioanelor angajate în această misiune, una dintre cele mai ridicate din toată campania de bombardamente asupra României.

Printre avioanele doborâte în această misiune a fost și cel al locotenent-colonelului James A Gunn, comandantul Grupului 454 Bombardament. Bombardierul, botezat *Prince Charming*, a fost lovit de antiaeriană, dar toți membrii echipajului s-au salvat în siguranță. Locotenent-colonelul Gunn avea să aibă un rol major în evacuarea prizonierilor americani din țara noastră, care va avea loc,

Baterie antiaeriană germană din dispozitivul de apărare al Ploieștiului

▲
Ploieștiul, fotografiat din aer, în timpul bombardamentului din 18 august 1944.

◀ Fotografie surprinsă dintr-un avion american cu Ploieștiul camuflat de ceața artificială în timpul atacului din 17 august 1944

►
Rafinăria „Româno-Americană” a fost distrusă de bombardamentele anglo-americane din august 1944

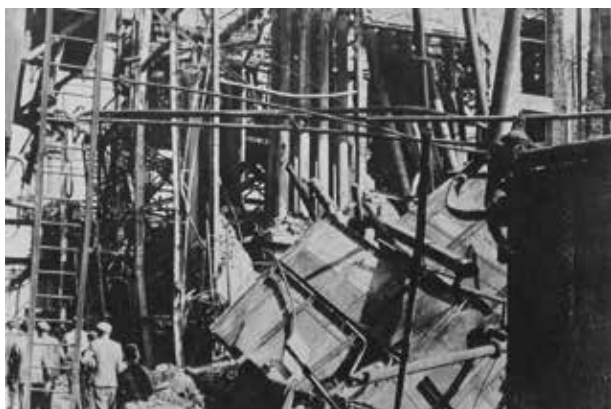
câteva zile mai târziu, după trecerea României de partea Aliaților.

În aceeași noapte, Ploieștiul a fost atacat din nou, însă de această dată de Grupul 205 Bombardament britanic, care a trimis în această misiune 41 de *Wellington*, cinci *Liberator* și cinci *Halifax*. Acestea și-au lansat bombe asupra instalațiilor care continuau să ardă după atacul executat de aviația americană în ziua de 17 august. Au fost lovite rafinăriile „Standard”, „Columbia” și „Româno-Americană”. Bombele incendiare lansate de aviația britanică au mai căzut pe Gara de Sud, dar și pe străzile Cantacuzino, Principesa Maria, Popa Farcaș și Horia, incendiind mai multe case.

La București, sirenele au sunat de mai multe ori, însă niciun avion inamic nu a apărut deasupra orașului. Surprins de aceste alarme, Mihail Sebastian nota în jurnalul său: „Alarme, dimineața și seara – spre uimirea noastră, care ne așteptam să avem o perioadă de liniște aeriană, acum, după debarcarea în Franța de sud. Au atâta lucru acolo – și totuși își găsesc timp și pentru noi”.

MOARTEA COMANDANTULUI GRUPULUI 9 VÂNĂTOARE

A doua zi, pe 18 august, americanii s-au întors pentru a ataca din nou zona petroliferă. Pentru această misiune au fost trimise 227 B-24 *Liberator* și 146 B-17 *Fotress*, escortate de 176 P-51 *Mustang*. Avioanele au trecut Dunărea începând cu ora 9:19, venind în mai multe valuri. S-au dat alarme la Giurgiu, Alexandria, Slatina, Craiova, București, Târgoviște, Târgu Jiu, Buzău, Brăila, Brașov, Arad și Timișoara. După ce au survolat zona Olteniei, avioanele americane au zburat spre Capitală, însă, aproape de centura Bucureștiului, au schimbat traiectoria și s-au

Distrugerii provocate de bombardamentele americane la rafinăria „Steaua Română” de la Câmpina

îndreptat spre Ploiești. La București s-a dat prealarma la ora 9:10, după câteva minute mai târziu, s-a dat și alarma, care a ținut până la ora 12:00. În acest timp, avioanele americane au bombardat puternic orașele Ploiești și Câmpina, provocând numeroase incendii, norii de fum fiind vizibili iar de la periferia Capitalei.

La Ploiești, avioanele americane au lansat circa 550 de bombe explozive și 700 incendiare. Vizată a fost rafinăria „Româno-Americană”, care datorită amplasamentului izolat din estul orașului scăpase până în acel moment fără distrugerii serioase. Dar pe 18 august, bombele americane au distrus-o. Au fost lovite bateriile de țigăi, uzina electrică, cazanele și atelierele. Bombele au căzut însă și pe liniile de la Gara de Sud, pe Obor și Abatorul de lângă, pe brutăria „Stănescu”, pe casele din cartierul Bereasca. Bombardamentul a afectat și liniile telefonice cu Bucureștiul, fiind întrerupte în zona de sud a orașului.

Un tribut mult mai greu l-a plătit însă orașul Câmpina, unde avioanele americane au lansat peste 2000 de bombe, provocând numeroase incendii. În urma atacului, centrul localității era aproape în totalitate distrus, sute de case fiind complet ruinate sau avariate. Vizată de bombardament, rafinăria „Steaua Română” era mistuită de flăcări, fiind aproape distrusă.

Pentru ultima dată, aviația română de vânătoare, împreună cu cea germană, a intervenit pentru a intercepta formațiile americane. Grupul 9 Vânătoare a decolat cu 13 avioane, care s-au reunit cu cele 14 ale Grupului 7 deasupra Buzăului. Lor li s-au alăturat încă 21 de avioane germane. Aceasta era forța combativă pe care românii și germanii o mai puteau opune americanilor. Sectorul 2 Vânătoare a ordonat piloților români să nu angajeze lupta cu formațiile americane. Ordinul a ajuns însă prea târziu, confruntarea aeriană producându-se deasupra Carpaților, în zona Brașovului, la o altitudine de 7.500 de metri. Surprins de avioanele de vânătoare P-51 *Mustang*,

căpitanul av. Alexandru Șerbănescu, comandantul Grupului 9 Vânătoare, a fost doborât, prăbușindu-se în flăcări pe Valea Buzăului, lângă comuna Rușăvățu. Tot de la Grupul 9 Vânătoare, locotenentul av. Vasile Gavrilu, lovit și el în luptă, a aterizat forțat la Vama Buzăului. De la Grupul 7, alte două avioane au aterizat forțat, fără ca piloții noștri să revendice vreo victorie. Germanii au pierdut în aceeași zi patru avioane, iar un pilot de-al lor a fost ucis în luptă. Aceștia au obținut o singură victorie, prin maiorul Harder din I./JG 53, care a revendicat doborârea unui avion P-51.

Pierderea comandantului Grupului 9 Vânătoare, căpitanul av. Alexandru Șerbănescu (*foto*), un excepțional ofițer, iubit și respectat de camarazi, un pilot care avea la activ 590 de misiuni de luptă și 47 de victorii aeriene confirmate (fiind al doilea as în ierarhia Forțelor Aeriene Române după căpitanul av. Constantin „Băzu” Cantacuzino), caracterizat de comandantul Corpului 1 Aerian Român, generalul de escadră av. Emanoil Ionescu, drept „simbolul tinerelor generații de aviatori”, a însemnat, practic, înfrângerea morală a aviației române de vânătoare. Decimată, aviația noastră nu mai putea face față confruntărilor cu Forța 15 Aeriană a SUA. Sugestive sunt rândurile notate în jurnalul său de unul dintre supraviețuitorii Grupului 9 Vânătoare, locotenentul av. Ion Dobran: „Dintr-un grup de vânătoare care era floarea aviației române, am rămas numai doisprezece piloți, și

Bombardiere B-17 *Flying Fortress*,
fotografiate în zbor la mare altitudine

asta după numai câteva întâlniri cu americanii (până în 10). (...) Nu suntem supraoameni...". A doua zi, comandorul av. Gheorghe Miclescu, comandantul Sectorului 2 Vânătoare, a ordonat Grupurilor 7 și 9 Vânătoare să înceteze angajarea luptelor cu avioanele americane. Aviația română de vânătoare fusese decimată, în numai cinci luni de confruntări, de mult mai puternica Forță 15 Aeriană.

ATACUL FINAL

La 19 august, americanii au organizat ultima incursiune asupra zonei petrolifere de la Ploiești. O formație de 65 cva-drimotoare B-17 din Escadra 5 Bombardament (5th Bomb Wing) a atacat din nou rafinăriile care, în mare parte, erau distruse. În realitate n-a făcut altceva decât să răscolească cenușa. Anexa de contrainformații a ordinului de luptă începea cu directiva: „Atacul final de distrugere a Ploieștiului și de menținere a incendiilor”.

Primul val de bombardiere a ajuns la Ploiești la ora 10:46, urmate de alte trei valuri care, în câteva minute, și-au aruncat încărcătura explozivă asupra orașului. La ora 11:25, atacul s-a terminat, fiind lovite mai multe imobile din partea de nord-est a orașului. Obiectivul principal a fost din nou rafinăria „Româno-Americană”, care în mare parte era distrusă de bombardamentul din ziua precedentă.

Ultimul care a survolat Ploieștiul era bombardierul B-17

Artileriști antiaerieni români, în acțiune la Ploiești

pilotat de locotenentul Milford D. Phillips din Grupul 97. Aparatul a fost lovit de antiaeriană și, deși a pierdut un motor, iar două dintre cele trei rămase erau avariate, a reușit să ajungă totuși la baza din sudul Italiei. Din cele 65 de avioane trimise în acea zi asupra Ploieștiului, doar două nu s-au mai întors din misiune. Erau ultimele pierderi suferite de aviația americană în campania de distrugere a rafinăriilor românești. Calvarul Ploieștiului luase sfârșit.

Sirenele au sunat și la București. Alarma s-a dat la ora 10:12. Mihail Sebastian nota: „Scriu rândurile astea sub alarmă, dimineața. Seria continuă. Am avut și ieri dimineață alarmă. Din stradă se vedea cum trec, departe, stoluri de avioane. În plin soare, au strălucire metalică. Uneori, când se profilează pe un fundal de nor albicios, devin mate și fumurii. Ieri și alaltăieri au fost la Ploiești. Astăzi se pare că sunt la Brașov (în realitatea au fost tot la Ploiești - n.n.). Deocamdată”. Sirenele au sunat încetarea pericolului aerian două ore mai târziu. Era ultima alarmă aeriană declanșată de americani.

Distrugerii la rafinăria „Astra Română”, după bombardamentele anglo-americeane din vara anului 1944

Stație de radiolocație amplasată de germani la Ploiești

BILANTUL BOMBĂRDAMENTELOR AERIENE LA PLOIEȘTI

În perioada 5 aprilie-18 august 1944, aviația americană a executat asupra Ploieștiului 22 de bombardamente, la care au participat peste 5.000 de avioane, dintre care Forța 15 Aeriană a pierdut 223. Dar orașul industrial, aflat la 60 de kilometri nord de Capitală, care adăpostea centrul petrolier al României, a plătit un tribut greu războiului. Atacurile aviației anglo-americeane au lăsat în urmă 706 morți, 859 de răniți și circa 23.000 de sinistrați. Raportat la nivel național, atacurile aeriene din primăvara și vara anului 1944 au provocat 7.693 de morți și 7.869 de răniți, Ploieștiul situându-se pe locul doi ca pierderi de vieți omenești după București, unde numărul celor uciși de bombe sârea de 5.000, mai mult de jumătate dintre ei fiind victime ale bombardamentului din 4 aprilie 1944.

La fel ca și Capitala, Ploieștiul era un oraș aproape pus-tiu după cele cinci luni de bombardamente. Din cauza atacurilor aeriene s-a înregistrat o scădere sensibilă a moralului locuitorilor, manifestându-se prin părăsirea orașului, chiar și de către cei care nu intrau în cadrul acțiunii de evacuare. Din rapoartele poliției rezultă că, încă de la sfârșitul lunii aprilie 1944, această evacuare ajunsese la 85% din totalul populației orașului. De frica bombardamentelor, o parte dintre ploieșteni, care nu erau angajați fabricilor și rafinăriilor, părăseau orașul dimineața și se întorceau seara. Totodată, populația Ploieștiului a fost supusă unei puternice presiuni de influențare psihologică de către serviciile specializate ale Aliaților. În majoritatea raidurilor de

bombardament, avioanele anglo-americeane au lansat un număr impresionat de fluturași și alte materiale de propagandă care aveau drept scop scoaterea României din alianță cu Germania. De asemenea, numărul mare de victime înregistrat în urma atacurilor aeriene i-a determinat pe mulți dintre lucrătorii rafinăriilor să nu se mai prezinte la lucru.

Dintre rafinăriile Ploieștiului, cel mai puternic lovită a fost „Astra Română”. Cu toate că asupra rafinăriei au fost lansate peste 700 de bombe de diferite tipuri și calibre, instalațiile ei vitale nu au fost distruse în totalitate, fapt care a permis ca refacerea să se poată face într-un timp relativ scurt, iar pierderile de personal au fost reduse. Cele mai multe atacuri le-a suportat însă rafinăria „Româno-Americană” (12 atacuri), dar aceasta a scăpat de multe ori neatinsă, fiind distrusă abia după ultimele bombardamente din luna august 1944.

Impactul bombardamentelor aeriene asupra Ploieștiului a determinat o scădere importantă a producției petroliere. Astfel, în anul 1944 s-a înregistrat cea mai mică producție de petrol brut din timpul războiului (3.525.000 de tone), reprezentând o reducere cu circa 2.000.000 de tone față de anii anteriori (1940 – 5.355.000 de tone, 1941 – 5.883.000 de tone, 1942 – 5.471.000 de tone, 1943 – 5.166.000 de tone).

Bombardamentele aeriene au determinat și o reducere considerabilă a capacității de transport al produselor petroliere, fapt care a influențat negativ aprovizionarea cu astfel de produse a consumatorilor industriali și a populației civile. În urma atacurilor aviației anglo-americeane au fost scoase din funcțiune triajele din Ploiești, București și Brașov, transportul produselor petroliere către regiunile de est ale țării fiind grav perturbat.

Un alt efect al bombardamentelor aeriene asupra regiunii petroliere Prahova a fost și scăderea capacității de înmagazinare-depozitare, deoarece un număr mare

de rezervoare fuseseră distruse, incendiate sau avariate, în rafinării sau depozite. Astfel, la începutul lunii august 1944, capacitatea de stocare a scăzut la circa 55%, comparativ cu anul 1940, motiv pentru care societățile petroliere nu mai aveau posibilitatea de a-și asigura stocuri de petrol sau rezerve finite pentru comercializare. La aceste pagube înregistrate în rafinării s-au adăugat distrugerile provocate șantierelor petroliere, conductelor de transport și stațiilor de export în valoare de 5.245.000.000 de lei.

Zăcămintele de petrol și capacitățile de rafinare de la Ploiești au constituit pentru cel de Al Treilea Reich un obiectiv de o importanță deosebită, căruia Germania i-a acordat o atenție sporită pe întreaga perioadă a războiului, materializată printr-o apărare antiaeriană redutabilă. Începând cu anul 1942, armata germană a concentrat la Ploiești numeroase baterii antiaeriene de toate calibrele, stații de radiolocație și unități de aviație de vânătoare, transformând regiunea în *Festung Ploiești* (Fortăreața

Ploiești), una dintre cele mai bine apărate zone din Europa. Astfel, din cele 350 de avioane anglo-americane doborâte în anii 1943-1944, mai mult de jumătate au căzut în atacurile asupra zonei petroliere Prahova, ceea ce demonstrează forța de ripostă a apărării antiaeriene din această regiune. Pierderile aviației americane înregistrate la Ploiești au fost de 7%, în timp ce maximum de pierderi înregistrate în raidurile asupra Germaniei nu au depășit 3,5%.

Istoricul american Loen Wolf scria în cartea sa *Low Level Mission* următoarele: „Din punct de vedere antiaerian, Ploieștiul era cel mai dificil de atacat dintre toate obiectivele, fiind denumit de aviatorii americani cimitirul Armatei 15 (Aeriene – n.n.)“.

Ofensiva aeriană a aviației anglo-americane îndreptată împotriva României în primăvara și vara anului 1944 a contribuit la scoaterea țării noastre din tabăra Puterilor Axei. La sfârșitul lunii august 1944, România era la capătul puterilor, distrusă atât economic, cât și moral, iar precipitarea situației militare din estul țării anunța dezastrul. Schimbările inițiate de Regele Mihai împreună cu liderii politici ai principalelor partide din opoziție, pentru înlăturarea mareșalului Antonescu și trecerea de partea Aliaților, erau pe cale de a fi înlătuite.

BIBLIOGRAFIE:

- Alexandru Armă, *Bucureștiul sub bombardamente (1941-1944)*, Editura Militară, București, 2020.
- Alexandru Cristian, Eugen Stănescu, Iulia Stănescu, *Petrol și bombe la Ploiești*, Editura Paideia, București, 2020.
- Barrett Tillman, *Forgotten Fifteenth: The Daring Airmen Who Crippled Hitler's Oil Supply*, Regnery History, 2014.
- Ioan Hudiță, *Jurnal Politic. 1 ianuarie-24 august 1944*, Editura Roza Vânturilor, București, 1997.
- Ion Dobran, *Jurnalul locotenentului Dobran*, ediția a II-a, Editura Modelism, București, 2010.
- Jay A. Stout, *Fortăreața Ploiești. Campania pentru distrugerea petrolului lui Hitler*, Editura Meditații, București, 2010.
- Lucian Vasile, *Orașul sacrificat. Al Doilea Război Mondial la Ploiești*, AEDU, București, 2014.
- Mihai Pelin, *Raidul escadrei trădate*, Editura Elion, București, 2005.
- Mihail Sebastian, *Jurnal. 1935-1944*, Editura Humanitas, București, 1996.
- Patrick Macdonald, *Through Darkness to Light*, Images Publishing (Malvern) Ltd, Worcestershire, 1994.
- Tudor Nicola, Ion Marin, *Zburătorii Grupului Șerbănescu*, Editura Modelism, București, 2000.
- Vasile Tudor, *Războiul aerian în România (1941-1944)*, Editura Tiparg, Pitești, 2006.

Resturile unui bombardier american B-17, doborât pe teritoriul României în vara anului 1944

Luptele pentru apărarea Bucureștiului

(24-27 august 1944)

DE ALEXANDRU ARMĂ | FOTO: MUZEUL NAȚIONAL DE ISTORIE A ROMÂNIEI, ARHIVELE NAȚIONALE ISTORICE CENTRALE, BIBLIOTECA ACADEMIEI ROMÂNE, WIKIPEDIA, COLECȚIILE ALEXANDRU ȘTEFĂNUȚ, ALEXANDRU ARMĂ ȘI DAN ANTONIU, NATIONAL ARCHIVES AND RECORDS ADMINISTRATION

Actul de la 23 august 1944 a luat prin surprindere autoritățile militare germane din România. Vestea arestării mareșalului Antonescu și ruperea relațiilor cu Germania au produs consternare și la cartierul general al Făhrerului de la Rastenburg. În aceeași noapte, Hitler a emis ordinul de „a suprima puciul, a-l aresta pe rege și camarila de la Palat și a constitui un nou guvern condus de un general filogerman, în cazul în care mareșalul Antonescu nu va mai fi disponibil“. Pentru acțiunea militară de cucerire a Bucureștiului a fost desemnat generalul Alfred Gerstenberg, șeful Misiunii Militare Aeronautice Germane din România și comandantul apărării antiaeriene a Văii Prahovei. În dimineața de 24 august 1944, trupele germane din nordul Bucureștiului au declanșat asaltul asupra Capitalei României, concomitent cu avioanele germane care au bombardat neîncetat orașul. Dar acțiunea militară germană de cucerire a Bucureștiului s-a distins prin diletantism, iar trupele Wehrmachtului s-au confruntat, încă de la început, cu rezistența unităților române care erau net superioare ca număr și aveau o motivație în plus. Astfel, în numai două zile, Comandamentul Militar al Capitalei a lichidat punctele de rezistență germane din București, iar pe 27 august, „orice primejdie asupra Capitalei a fost definitiv înlăturată“. Pe 28 august, restul trupelor germane, după ce au fost alungate din nordul Bucureștiului, au fost interceptate și capturate la Gherghița, în încercarea lor de a ajunge la Ploiești, de unități ale Armatei 4 române, care se repliau de pe frontul din Moldova. După mai puțin de cinci zile, acțiunea militară germană inițiată de Gerstenberg și continuată de Stahel, care viza ocuparea Bucureștiului, a luat sfârșit prin victoria categorică a Armatei Române.

Aducerea prizonierilor germani, pe 28 august 1944, la cazarma Regimentului 2 Pionieri Gardă de lângă Fortul 3 Otopeni

Ion Antonescu și Adolf Hitler

După înfrângerea categorică suferită la Stalingrad, devenise clar că Germania nu mai putea câștiga războiul. Astfel, încă din vara anului 1943, România a început discret demersurile diplomatice pentru încheierea unui armistițiu cu Aliații și scoaterea țării noastre din războiul dus alături de puterile Axei. Tratatul inițiat de București urmărea realizarea unei păci separate doar cu anglo-americanii, dar înaintarea armatelor sovietice, care în primăvara anului 1944 intraseră deja pe teritoriul României, a făcut ca acest deziderat să fie imposibil de realizat. Mai mult, condițiile de armistițiu oferite de sovietici au fost calificate drept „inacceptabile” de către mareșalul Ion Antonescu, care dorea ca Armata Română să înceteze lupta separat, insistând asupra obținerii prealabile a acordului lui Hitler în privința acestei acțiuni.

ULTIMA ÎNTÂLNIRE DINTRE HITLER ȘI ANTONESCU

La data de 5 august 1944, la Rastenburg, a avut loc ultima întrevedere dintre Ion Antonescu și Hitler. Însă, înainte de a pleca la întâlnirea cu dictatorul german, bănuind că serviciile secrete ale Reichului intuiseră intențiile sale de a scoate România din război, mareșalul a înmănat o scrisoare generalului Constantin Pantazi, ministrul Apărării, pe care-l desemna drept succesor al său, în cazul în care ar fi fost arestat de Hitler, autorizându-l totodată să încheie imediat armistițiul pentru ieșirea țării din război, dacă lucrurile se agravau. Totuși, la această întâlnire, Hitler a dorit să știe dacă, după prăbușirea Frontului de Est, se mai putea baza necondiționat pe fidelitatea României și, deși răspunsul lui Antonescu a fost unul evaziv, dictatorul nazist a rămas cu convingerea că mareșalul rămâne un aliat fidel. Această convingere l-a făcut pe Hitler să ordone abandonarea planului Margareta II, ce viza ocuparea României de către trupele germane, dacă țara noastră ar fi intenționat să treacă de partea Aliaților.

Între timp, la București, Regele Mihai, împreună cu liderii opoziției, din care făceau parte Iuliu Maniu (PNȚ), Constantin I.C. Brătianu (PNL), Titel Petrescu (PSD) și Lucrețiu Pătrășcanu (PCR), s-au pus de acord pentru răsturnarea guvernului condus de Antonescu și acceptarea armistițiului propus de Aliați. Odată cu agravarea situației militare de pe frontul din Moldova, monarhul a decis punerea în aplicare a planului de înlăturare de la putere a mareșalului Ion Antonescu, plan stabilit cu liderii partidelor politice care constituiseră, în iunie 1944, Blocul Național Democrat.

ARESTAREA MAREȘALULUI LA PALATUL REGAL

Liderii de partid, comitetul militar și reprezentanții regelui au convenit într-o ședință secretă, ce a avut loc la 21 august, ca în ziua de 26 august să se pună în aplicare planul de înlăturare de la putere a mareșalului și a guvernului său. Însă acțiunea de înlăturare a lui Antonescu a fost precipitată de situația militară din estul României, unde armatele sovietice înaintaseră mai repede decât se anticipase. Astfel, când în dimineața de 23 august Antonescu și ministrul de Externe i-au solicitat regelui o audiență la Palat, grupările din opoziție s-au

PROCLAMAȚIA CĂTRE ȚARĂ A MAJESTĂȚII SALE REGELUI

ROMANI,
In ceasul cel mai greu al datoriei noastre, am socotit, în deplină înțelegere cu Poporul Meu, că nu este decât o singură cale, pentru salvarea Țării dela o catastrofă totală: eșirea noastră din alianța cu Puterile Axei și imediata încetare a războiului cu Națiunile Unite.

Un nou Guvern de Uniune Națională a fost însărcinat să aducă la îndeplinire voința hotărâtă a Țării, de a încheia pacea cu Națiunile Unite. România a acceptat armistițiul oferit de Uniunea Sovietică, Marea Britanie și Statele Unite ale Americii. Din acest moment încetează lupta și orice act de ostilitate împotriva armatei sovietice precum și starea de războiu cu Marea Britanie și Statele Unite. Primiți pe soldații acestor armate cu încredere. Națiunile Unite ne-au garantat independența Țării și neamstocul în treburile noastre interne. Ele au recunoscut nedreptatea dictatului dela Viena prin care Transilvania ne-a fost răpită.

ROMANI,
Poporul nostru înțelege să fie singur stă-

pân pe soarta sa. Oricine s'ar împotrivi hotărârii noastre libere luate și care nu atin-

Poporul să lupte prinva da ascultare Guvernului se opune voinței Poporului și este un trădător de Țară.

M. S. REGELE MIHAI I

ge drepturile nimănui este un dușman al Neamului nostru. Ordona Armatei și chem

să se strângă în jurul Tronului și al Guvernului pentru salvarea Patriei. Cel care nu

ROMANI,

Dictatura a luat sfârșit și cu ea încetează toate asupririle. Noul Guvern înseamnă începutul unei ere noi în care drepturile și libertățile tuturor cetățenilor Țării sunt garantate și vor fi respectate.

Alături de armatele aliate și cu ajutorul lor, mobilizând toate forțele Națiunii, vom trece hotarele impuse prin actul nedrept de la Viena pentru a elibera pământul Transilvaniei noastre de sub ocupația străină.

ROMANI,

De curajul cu care ne vom apăra cu armele în mână independența împotriva oricărui atentat la dreptul nostru de a ne hotări singuri soarta depinde viitorul Țării noastre.

Cu deplină încredere în viitorul Neamului Românesc să pășim hotărâți pe drumul împlinirii României de mâine, a unei Români libere, puternice și fericite.

**MIHAI I
REGELE ROMÂNIEI**

„Proclamația Regelui Mihai I către Țară”, publicată în presa vremii

văzut într-o situație critică, întrucât nu numai evenimentele din zona de operații, ci și relațiile politice din țară impuneau o acțiune rapidă, mai ales că ministrul de Externe, Mihai Antonescu, ceruse, cu o zi înaintea, în numele marelui, încheierea urgentă a armistițiului.

În cursul audienței care a avut loc în după-amiaza de 23 august, mareșalul Ion Antonescu i-a propus Regelui Mihai ca armata să înceteze, separat, lupta, insistând asupra obținerii prealabile a acordului lui Hitler în privința încheierii armistițiului. Monarhul a respins însă categoric propunerea mareșalului, susținând fără rezervă planul partidelor din opoziție. La finalul întrevederii, regele a dispus arestarea lui Antonescu și a ministrului de Externe, consimțind ieșirea României din alianța cu Germania și încheierea armistițiului cu Aliații. În aceeași seară, a fost constituit un nou guvern, condus de generalul Constantin Sănătescu (până atunci, mareșal al Palatului), alcătuit din militari și specialiști, cu participarea câte unui reprezentant al celor patru partide politice. La ora 22:25 a fost difuzată la radio

„Proclamația Regelui Mihai I către Țară”, prin care populația a fost informată de noua situație politică creată.

STUPOARE LA LEGAȚIA GERMANIEI

Noaptea de 23 spre 24 august 1944 a fost una extrem de agitată la București. Vestea că România ieșise din alianța cu Germania și trecuse de partea Aliaților s-a răspândit rapid printre locuitorii Capitalei, iar opinia generală era că războiul se terminase. Serge Moscoviți își amintea: „Nu mai văzusem niciodată o asemenea afluență de lume pe Calea Victoriei. Femeile țipau, bărbații se îmbulzeau... Mulțimea s-a răspândit pe străzi, ieșind de prin curți și case. Nu mergeam, ci eram mai mult luați pe sus de îmbulzeală. În atmosfera supraîncălzită, ajungeau până la noi cântece, sloganuri, strigăte înăbușite, răsete, o risipă de sunete și mirosuri... O mulțime numeroasă, nerăbdătoare, legănându-se pe trotuare. Oamenii plâneau de fericire, se strigau unii pe alții. [...] Mi se părea că văd Bucureștiul pentru întâia oară. [...] Euforia a fost de scurtă durată. Foarte repede, neliniștea

Ofițeri germani fotografiați la București, la parada militară din 10 mai 1943

și decepția ne-au încordat nervii la maximum. Străzile s-au golit brusc. Mulțimea s-a împrăștiat...”.

Însă evenimentele aveau să ia o altă turnură. Zvonurile despre cele petrecute la Palatul Regal au ajuns și la sediul Legației Germane de pe Calea Victoriei, unde, în jurul orei 17:00, a avut loc o întrevedere între generalul Erik Hansen, șeful Misiunii Militare Germane din România pentru Armata de Uscat, generalul Alfred Gerstenberg, șeful Misiunii Militare Aeronautice Germane din România și comandantul apărării antiaeriene a Văii Prahovei, amiralul Werner Tillesen, șeful Misiunii Militare a Marinei Germane, și generalul K. Spalke, atașat militar. Aceștia au hotărât să informeze Berlinul despre cele petrecute la București și să-l cheme de urgență de la Snagov pe ministrul plenipotențiar, baronul Manfred von Killinger, care să meargă la Palatul Regal pentru o întrevedere cu Regele Mihai.

KILLINGER AMENINȚĂ CĂ ROMÂNIA VA FI TRANSFORMATĂ „ÎNTR-O BALTĂ DE SÂNGE”

În aceeași seară, în jurul orei 21:00, ambasadorul Germaniei la București a fost primit în audiență la Palatul Regal, unde a aflat că mareșalul Antonescu și guvernul său fuseseră destituiți și arestați. După ce i-a adus la cunoștință că dorește să pună capăt ostilităților față de Armata Roșie și să încheie armistițiul cu Aliații, Regele Mihai l-a rugat pe von Killinger să determine guvernul de la Berlin „să retragă neîntârziat trupele germane din România”. Decizia fiind neîntârziată, noul ministru de Externe, Grigore Niculescu-Buzești, i-a comunicat consilierului german de legație, G. Stelzer, care îl însoțea pe ambasadorul german, că România întrerupe relațiile

diplomatice cu cel de Al Treilea Reich, precizând că guvernul român este dispus să asigure unităților Wehrmachtului liberă trecere către vest, cu condiția ca trupele germane să se rețină de la orice manifestări ostile. Conform relatării suveranului român, înainte de a pleca, Manfred von Killinger a amenințat cu „fulgerul răzbunării germane”, care va transforma România „într-o baltă de sânge”.

Cu toate măsurile luate de autoritățile române pentru izolarea Legației Germane din București, atât baronul Manfred von Killinger (*foto*), cât și generalul-locotenent Alfred Gerstenberg au reușit să stabilească legătura, printr-un fir special, cu generalul Werner Kreipe, subșeful de stat-major al Luftwaffe. Gerstenberg a informat Întitul Comandament al Aviației Militare despre

evenimentele din capitala României și a sugerat executarea unui atac aerian asupra Bucureștiului.

La rândul său, generalul Johannes Friessner, comandantul Grupului de Armate „Ucraina de Sud”, care și-a subordonat „pe propria răspundere” toate comandamentele și trupele germane aflate pe teritoriul României, a raportat, în aceeași noapte, la Berlin, schimbarea produsă și măsurile luate. Acesta a relevat „necesitatea repelierii

trupelor germane, pe drumul cel mai scurt, pe poziția bordurii Carpaților“ și a ordonat „să se sisteze orice act de violență împotriva camarazilor noștri de arme din forțele armate române, atât timp cât forțele armate rămân loiale“. Totuși, Friessner cerea „exterminarea fără milă prin forța armelor“, în situația în care trupele române se făceau vinovate de „sabotarea măsurilor militare germane“.

Vestea arestării mareșalului Antonescu și rupe-rea relațiilor cu Germania au produs consternare la cartierul general al Führerului de la Rastenburg, de unde Hitler, ignorând sugestia generalului Johannes Friessner (foto), care cunoștea foarte bine situația din România, a emis la miezul nopții ordinul de „a suprima puciul, a-l aresta pe rege și camarila de la Palat și a constitui un nou guvern condus de un general filogerman, în cazul în care mareșalul Antonescu nu va mai fi disponibil“. Dictatorul german a fost indus în eroare de Alfred Gerstenberg, care a lăsat să se înțeleagă că „lovitura de stat“ fusese pusă la cale doar de o „clacă“ alcătuită din câțiva ofițeri și politicieni din opoziție, care au avut și acceptul Regelui Mihai. După spusele acestuia, noua putere nu era sprijinită de populație, iar trupele germane care staționau în zona Bucureștiului ar fi fost suficiente pentru a ocupa Capitala și pentru a-l răsturna pe rege împreună cu noul guvern instalat.

GERSTENBERG, DESEMNAT PENTRU PREGĂTIREA ATACULUI ASUPRA BUCUREȘTIULUI

Pentru a îndeplini ordinul lui Hitler, generalul Johannes Friessner a dispus în aceeași noapte ca ocuparea Bucureștiului să fie executată de generalul Alfred Gerstenberg, căruia i s-au pus la dispoziție toate trupele germane din oraș și din împrejurimi. Mult mai realist, generalul Erik Hansen a avertizat că „noul guvern român trebuie luat în serios“, deoarece în spatele acestuia se afla „întregul popor român și, mai ales, întregul corp al generalilor“, iar forțele germane erau „total insuficiente“ pentru a ocupa Capitala României și a înlătura noul guvern, sfătuind cu insistență „să se renunțe la măsurile luate“.

De partea cealaltă, anticipând o reacție a germanilor, Comandamentul Militar al Capitalei, în conformitate cu planul politico-militar stabilit anterior, a alarmat toate trupele din București prin transmiterea la ora 18:00 a ordinului „Pajura“. O jumătate de oră mai târziu, s-a transmis și ordinul „Stejar – extremă urgență“, la primirea căruia unitățile au început deplasarea spre obiectivele dinaintea stabilite.

Generalul Gheorghe Mihail, în virtutea atribuțiilor primite, a emis, la scurt timp, Ordinul nr. 678.563 prin care,

Trupe germane îndreptându-se spre București. În prim-plan, un tun antiaerian de 88 mm.

fără să se menționeze expres declanșarea luptelor împotriva Wehrmachtului, s-a dispus să se înceteze „orice subordonare a comandamentelor și unităților române față de comandamentele germane“ și, în același timp, „orice act de agresiune împotriva forțelor sovietice“. Totodată, s-a cerut Armatelor 3 și 4 române, aflate pe frontul din Moldova, să se retragă „cu tot armamentul de care dispun“ pe aliniamentul Focșani – Nămolosa – Brăila și în Dobrogea, la sud de Dunărea maritimă și brațul Chilia, „opunându-se oricăror încercări de dezarmare“.

Astfel, în primele momente care au urmat arestării mareșalului Ion Antonescu, Regele Mihai și noul guvern român au încercat să evite confruntarea directă cu forțele germane, să determine retragerea acestora de pe teritoriul controlat de autoritățile de la București, să câștige timp pentru consolidarea dispozitivului de luptă al Armatei

FORȚELE ROMÂNE ERAU NET SUPERIOARE CELOR GERMANE

Pentru a îndeplini dispoziția Înaltului Comandament German, pe care o primise în primele ore ale dimineții de 24 august, Alfred Gerstenberg trebuia să concentreze toate forțele germane ce se aflau în mare parte în zona Bucureștiului și la nord de Capitală până în Valea Prahovei, pentru a înfrânge rezistența unităților teritoriale ale Armatei Române și să ocupe centrul Munteniei. Însă forțele de care dispunea Gerstenberg erau departe de a fi suficiente pentru a-și îndeplini misiunea. Astfel, deși în cele două județe, Ilfov și Prahova, vizate în mod deosebit de interesele germane, se aflau la începutul lunii august 1944 aproximativ 35.000 de oameni înarmați ai Wehrmachtului și ai poliției germane, doar o parte dintre aceștia putea fi folosită în „acțiunea de eliberare”, ceilalți nefiind apți fie din cauza lipsei de pregătire militară, fie din cauza vârstei, fie pentru că erau ocupați în alte funcții. În Capitală, germanii aveau aproape 8.000 de militari (dintre care 2.000 erau ofițeri și subofițeri), la care se adăugau 6.000 staționați în zona aerodromurilor Băneasa și Otopeni. Dintre aceștia, doar o treime puteau să fie de ajutor lui Gerstenberg în acțiunea de cucerire a Bucureștiului, restul având o instrucție de infanterie redusă și o experiență de luptă nesemnificativă. Un alt handicap pe care îl aveau trupele germane din zona Capitalei era lipsa armamentului greu, fapt care zădărnicea de la început orice acțiune.

De partea cealaltă, Armata Română dispunea de forțe net superioare, dar și de o motivație în plus față de cele germane. Astfel, Comandamentul Militar al Capitalei, aflat sub comanda generalului Iosif Teodorescu, dispunea inițial de circa 7.000 de militari, în vreme ce în jurul Bucureștiului se aflau alți aproximativ 18.000 de soldați. Ulterior, în sprijinul Comandamentului Militar al Capitalei au fost trimise alte forțe, între care și Detașamentul blindat „General Gh. Niculescu”, format dintr-un batalion cu 10 tancuri *PzKpfw IV*, 10 tunuri de asalt *StuG III*, 20 de autotunuri *TACAM R2*, un batalion vânători moto și un divizion din 12 piese de artilerie antitanc „Reșița” de 75 mm.

Pentru a contracara trupele germane, Comandamentul Militar al Capitalei a constituit două grupări de forțe: una „interioară” (comandată de generalul Constantin Constantin), care a primit misiunea să înfrângă rapid trupele germane din București, și una „exterioară” (comandată de generalul Gheorghe Rozin), care urma să desfășoare acțiuni militare la nord de Capitală cu scopul de a bloca intervenția forțelor germane concentrate în zona Băneasa – Otopeni. După înfrângerea trupelor germane din București, gruparea „interioară” urma să atace frontal, de la sud la nord, iar gruparea „exterioară” să manevreze flancul și spatele dispozitivului

Române în noul context strategic sau cel puțin să amâne confruntarea cu unitățile Wehrmachtului.

Spre dimineața de 24 august 1944, Johannes Friessner a suspendat pregătirile pentru atac (ora 4:35), dar a revenit asupra deciziei (ora 5:10) după ce Alfred Jodl, șeful Statului-Major al Înaltului Comandament German, a confirmat telefonic ordinul lui Hitler, comandantul Grupului de Armate „Ucraina de Sud” dând dispoziții urgente ca generalul Gerstenberg „să declanșeze imediat acțiunea” de răsturnare a noului guvern format la București. Șeful Misiunii Militare Aeronautice Germane din România, apelând la o strategie, în timpul întâlnirii cu primul-ministru român, generalul Constantin Sănătescu, i-a cerut permisiunea să meargă în mijlocul trupelor de la Băneasa pentru a da instrucțiuni în vederea încetării focului, dar, ajuns în zona respectivă, a ordonat pregătirea atacului asupra Bucureștiului.

inamic din zona Chitila, Mogoșoaia spre Șoseaua București – Ploiești, a cărei degajare rapidă (ca, de altfel, și a aerodromurilor Otopeni, Pipera și Băneasa) era vitală pentru obținerea victoriei. Pentru a asigura succesul deplin al acțiunii de anihilare a forțelor germane din București și împrejurimi, Marele Stat-Major a conceput o amplă manevră de forțe, ordonând deplasarea Diviziei 9 Infanterie din Dobrogea și a altor unități din vestul Munteniei, fapt care a făcut ca, în final, totalul efectivelor române din zona Capitalei să se ridice la circa 40.000 de militari.

O ACȚIUNE ILUZORIE, FĂRĂ NICIO ȘANSĂ DE REUȘITĂ

Presupunând că partea germană cunoștea că forțele concentrate de Armata Română în zona Capitalei erau net superioare și bine dotate material, ar fi trebuit să-i determine pe comandanții lor să renunțe la orice acțiune militară îndreptată împotriva orașului, mai ales că noul guvern de la București se arătase dispus să negocieze posibilitățile de liberă retragere a trupelor Wehrmachtului. Este greu de înțeles ce l-a determinat totuși pe Gerstenberg să se expună acestui risc enorm, fiind clar că un eventual eșec atrăgea după sine deschiderea acțiunilor de luptă de către Armata Română împotriva fostului aliat german. Inițiativa șefului Misiunii Militare Aeronautice Germane din România, atât de eronată din punctul de vedere al evaluării raportului de forțe, al potențialului militar existent în zona Bucureștiului, precum și al stării de spirit din țară, uimește cu atât mai mult dacă luăm în considerare că el se afla în țara noastră de mulți ani. Este foarte posibil ca acesta să fi fost în așa măsură izolat, încât, mai ales după catastrofa de la Stalingrad, să nu fi sesizat schimbarea curentului politic din România.

Astfel, după ce, în jurul orei 5:00, *Oberkommando der Wehrmacht* (Înaltul Comandament German) a confirmat dispoziția dată de către Hitler, la ora 8:30, generalul Gerstenberg a ordonat începerea atacului asupra Bucureștiului, întrucât rămăsese la aceleași idei, „că noul guvern român nu este decât o clică neînsemnată ce își poartă frica în sân” și că în jurul Capitalei „nu se află decât un cordon subțire de trupe românești”. Planul germanilor era să ocupe poziții pe Șoseaua București-Ploiești, în zona aerodromului Otopeni, precum și în nordul Capitalei, pe linia Pipera – Băneasa – Giulești. Pentru realizarea dispozițiilor lui Hitler, trebuia cucerită mai întâi regiunea Bucureștiului, pentru a prelua puterea politică, în același timp cu asigurarea controlului german asupra zonei petrolifere de la Ploiești și Valea Prahovei, precum și asupra trecătorii de la Predeal, care asigura legătura eficientă cu cel de-Al Treilea Reich.

Întrucât forțele existente nu fuseseră organizate în sensul real al cuvântului, acțiunea s-a distins prin caracterul ei diletant și încă de la început trupele germane s-au confruntat cu rezistența unităților române, care numai în regiunea Giurgiu – București – Ploiești – Pasul Predeal adunau șase divizii, cu un efectiv de 50.000 de militari. Astfel, o analiză atentă a tuturor factorilor implicați l-ar fi constrâns pe Gerstenberg să realizeze că în condițiile date, acțiunea de ocupare a Bucureștiului și a zonei de la Ploiești era pur și simplu iluzorie, fără nicio șansă de reușită.

Mașini militare germane distruse după luptele date în nordul Bucureștiului în dimineața de 24 august 1944

Trupe de cavalerie române fotografiate după luptele purtate în nordul Capitalei, în ziua de 24 august 1944

Tancuri românești
pe străzile Bucureștiului

Acțiunea de cucerire a Bucureștiului a început în dimineața de 24 august, prin atacurile aeriene executate de Luftwaffe asupra Palatului Regal și altor obiective din centrul orașului. În același timp, forțele germane aflate în Pădurea Băneasa, la ordinul generalului Alfred Gerstenberg, au deschis focul asupra militarilor români. În Pădurea Băneasa se aflau circa 1.500 – 2.000 de militari germani, la care se adăugau alți 4.000 concentrați în zona aerodromurilor Băneasa și Otopeni.

Prima confruntare dintre trupele germane și cele române a avut loc în zona podului Băneasa din București, unde gruparea de luptă „Gerstenberg” – sub forma unei coloane motorizate înarmate cu tunuri antiaeriene de 20 și 88 mm – a fost oprită de rezistența fermă a două escadroane de cavalerie din Regimentul de Gardă Călare și Regimentul 4 Roșiori „Regina Maria”, sprijinite de un pluton de tancuri *PzKpfw 38(t)* din Regimentul 2 Care de Luptă. În încercarea de a intra în Capitală, germanii au suferit pierderi grele, astfel că la ora 11:30, Gerstenberg i-a raportat șefului Statului-Major al Grupului de Armate „Ucraina de Sud” că „rezistența este foarte puternică și că nu se poate intra în oraș”.

Îngrijorat, Friessner a cerut Înaltului Comandament German unități de infanterie pentru întărirea forțelor germane din Muntenia, dar generalul von Grolmann a propus „să se transporte la București pe calea aerului trupe de infanterie, îndeosebi din sectorul Comandamentului Sud-Est”.

Prin urmare, comandantul Grupului de Armate „Ucraina de Sud”, în pofida propriei situații catastrofale de pe frontul din Moldova, a trimis pe calea aerului la București două companii de grenadieri germani dislocați din Focșani.

Concomitent cu acțiunile terestre desfășurate de armata germană, Luftwaffe, cu avioanele disponibile în jurul Bucureștiului, a bombardat neîncetat orașul, țintind centrele conducerii politice și militare din Capitala României.

Atacurile aviației germane au ținut aproape neîncetat pe tot parcursul zilei de 24 august. Jurnalul de operații al Comandamentului Artileriei Antiaeriene române consemna: „Cele mai puternice atacuri au fost date de formațiuni de bombardiere He-111 venind în valuri de 8-14 aparate și care au bombardat în special centrul Capitalei”. Alături de acestea, Luftwaffe a folosit avioane de bombardament în picaj de tip Junkers Ju-87 *Stuka* și bimotoare *Messerschmitt Bf-110*, protejate de avioane de vânătoare Bf-109.

Până în seara de 24 august, bombardamentele germane au produs 89 de morți (dintre care 27 de femei și 8 copii), 90 de răniți și au distrus sau avariat peste 200 de imobile. Au căzut pradă bombelor germane Palatul Regal, Ministerul Aerului și Marinei, Inspectoratul General al Jandarmeriei, Școala Pregătitoare de Ofițeri de rezervă, Manutanța Armatei, Cazarma gardienilor publici, Spitalul Filantropia, Ateneul Român, Fundația „Regele Carol I”, Academia Română, muzeele „Theodor Aman” și „Grigore Antipa”, Institutul de Bizantinologie, Primăria Capitalei, Centrala

Avionul german de bombardament
în picaj Junkers Ju-87 *Stuka*

24 AUGUST 1944: SE DECLANȘEAZĂ ASALTUL ASUPRA BUCUREȘTIULUI

Palatul Regal (fotografiat din clădirea Fundației „Regele Carol I”), avariat de bombardamentele aviației germane

Caselor Naționale, Eforia Spitalelor, Banca Românească, hotelul Athénée Palace, Uzinele Lemaître, fabrica Leul, Tipografia Bucovina, grajdurile Hipodromului de trap și Depoul STB din Panduri. Rețelele de alimentare cu apă și energie electrică au fost afectate în mai multe puncte pe strada Izvor, Șoseaua Pandurilor, Calea Rahovei și Calea 13 Septembrie, iar cablul telefonic din strada Matei Millo a fost distrus, afectând circa 2.000 de posturi telefonice.

REZISTENȚA GERMANĂ DIN BUCUREȘTI ESTE LICHIDATĂ

Atacurile disperate ale aviației germane care au provocat pagube considerabile Bucureștiului nu au făcut decât să tensioneze și mai mult situația, anulând speranțele lui Gerstenberg. În ciuda intervenției Luftwaffe și a dislocării de noi trupe în zonă, precum și a atacului executat în sudul orașului de bateriile antiaeriene germane de la Măgurele și Progresul, care au încercat fără succes să intre în București, până în seara de 24 august, situația din zona Otopeni-Băneasa a rămas neschimbată.

Nici personalul serviciilor militare germane din București nu a putut susține eforturile grupării de luptă „Gerstenberg”, pentru că încă din seara de 23 august, zonele în care se aflau acestea fuseseră înconjurate și izolate de către unitățile Comandamentului Militar al Capitalei. Cele mai importante erau la Școala Superioară de Război, unde se afla Misiunea Militară Germană pentru Armata de Uscat, condusă de generalul Erik Hansen, clădirea

Prefecturii de pe strada Ilfov, unde era Misiunea Militară Germană pentru Armata Aerului, în strada Eliza Filipescu, unde era Comandamentul Marinei, și în Aleea Alexandru nr. 33, unde era sediul Gestapoului.

La sediul Misiunii Militare Germane pentru Armata Aerului, unde erau însemnate efective germane, iar împrejurimile erau minate, după intense schimburi de focuri începute în zorii de 24 august, inamicul a capitulat câteva ore mai târziu. La Școala Superioară de Război, acțiunea de curățire a fost demarată în după-amiaza de 24 august, obiectivul fiind neutralizat a doua zi. Germanii și-au organizat alte puncte de rezistență la hotelul Ambasador,

Prizonieri germani capturați de trupele române în București

la Legația Germană, la sedii ale Wehrmachtului sau servicii ale Gestapoului, la depozite de muniții și ateliere de reparații, unde s-au purtat lupte până în după-amiaza de 25 august, când au fost neutralizate majoritatea obiectivelor inamice din oraș. Astfel, în numai două zile, au fost arestați toți membrii structurilor germane din București, fiind capturați aproximativ 5.450 de militari, mai mult de 1.000 de persoane din serviciul auxiliar al aviației și circa 200 de civili.

Un alt pericol care amenința gruparea de luptă „Gerstenberg” era unitatea de blindate condusă de generalul Gheorghe Rozin, dotată cu aproximativ 50 de tancuri, plus componente puternice de infanterie, care fusese trimisă de la Târgoviște spre nordul Capitalei. În prima parte a zilei de 24 august, avangarda acestei unități se afla la Crevedia și la Bufta, la o distanță de aproximativ 20 km vest de Otopeni, de unde amenința flancul stâng al trupelor lui Gerstenberg. Până în seara aceleiași zile, tancurile românești au ocupat poziții în zona localității Mogoșoaia, cu intenția de a intercepta Șoseaua București-Ploiești, pentru a izola trupele germane de la Otopeni de cele aflate în regiunea Ploiești-Valea Prahovei.

PARAȘUTIȘTII ROMÂNI ÎNTRĂ ÎN ACȚIUNE

Pentru apărarea Bucureștiului au intervenit și primele subunități de parașutiști, instruite și dotate după modelul german, care aveau să primească „botezul focului” la 24 august 1944. Chiar dacă, după unele surse, generalul aviator Gheorghe Jienescu – ministru subsecretar de stat al Aerului – a avut intenția eliberării, cu ajutorul parașutiștilor, a mareșalului Ion Antonescu și a principalilor săi colaboratori arestați la Palatul Regal, aceștia s-au remarcat în luptele pentru eliberarea Capitalei, dovedindu-și abilitățile de trupe speciale. Astfel, Detașamentul „Comandor Anton Marin”, avându-i ca principali protagoniști pe luptătorii Batalionului de Parașutiști, a reușit să respingă gruparea de forțe germane din zona Băneasa – Pipera – Herăstrău, contribuind alături de celelalte unități

Subunitate de parașutiști români. Aceștia au primit „botezul focului” la 24 august 1944

Doi parașutiști români, fotografiați în combinezoane de luptă, echipați cu câști și pistoale-mitralieră germane

ale Armatei Române la apărarea Capitalei și la de jucarea intențiilor lui Gerstenberg de a cucerii orașul.

Lor li s-au alăturat ulterior parașutiștii Detașamentului Operativ „Căpitan Mihai Țanțu”, care, cu un pluton de aruncătoare *Brandt* și o secție de tunuri de 57 mm, au avut misiunea de a cucerii satele Băneasa și Herăstrău, dar și clădirile de pe latura de sud a aerodromului Băneasa, până la Șoseaua București-Ploiești.

Încă din seara de 23 august 1944, în jurul orei 23.00, Detașamentului Operativ „Căpitan Mihai Țanțu” a fost pus în stare de alarmă și s-a dispus intrarea lui în dispozitiv pe aerodromurile Băneasa și Boteni, cu misiunea de a întări paza acestora și a nu permite niciunui avion german să decoleze sau să aterizeze. În dimineața de 24 august, parașutiștii din acest detașament (mai puțin plutoanele intrate deja în dispozitiv) s-au deplasat la aerodromul Pipera, intrând în subordinea comandorului aviator Marin T. Anton. Plutonul cu misiuni speciale, comandat de căpitanul parașutist Mihai Țanțu, întărit cu patru aruncătoare *Brandt* și cu o grupă de mitraliere sub comanda locotenentului parașutist Vasile Stancu, s-a deplasat la aerodromul Băneasa pentru scoaterea din încercuire a plutonului sublocotenentului Petre Gica. În drum spre obiectiv, a neutralizat forțele inamice instalate în clădirile cluburilor nautice de pe malul nordic al lacului Herăstrău și a reușit să iasă dintr-o încercuire, îndeplinindu-și misiunea.

25 AUGUST 1944: GERMANII REIAU OFENSIVA

La 25 august, Gerstenberg a reluat ofensiva asupra Bucureștiului și, printr-o acțiune mai bine organizată și mai bine condusă, trupele germane au reușit să străpungă de la primul asalt linia de apărare română, dar înaintarea lor a fost oprită la nord de Arcul de Triumf. La ora 12.30, printr-o radiotelegramă transmisă OKW-ului, Gerstenberg recunoștea că „situația în București este foarte gravă. Ne aflăm, doar cu forțe insuficiente, la marginea de nord a Bucureștilor, în linie cu aeroportul Băneasa (3 km sud-est de Mogoșoaia) și până la marginea de nord a aeroportului Otopeni”.

Situația grupării de luptă „Gerstenberg” a devenit critică odată cu intrarea în luptă a unității de blindate a generalului Rozin, care amenința flancul stâng al forțelor germane din nordul Capitalei. Pentru a contracara acțiunea forțelor române, „Comandamentul Zonei Sud-Est” a făcut eforturi pentru a trimite de urgență în țara noastră subunități din Regimentul 4 „Brandenburg” concentrate pe aerodromul de la Kovin, lângă Belgrad. Dar din cauza dificultăților de ordin tehnic, la Otopeni au ajuns până în după-amiaza de 25 august doar 60 de parașutiști, care, în ciuda experienței lor de luptă, nu au mai putut împiedica eșecul acțiunii germane.

Atitudinea agresivă a trupelor germane și puternicele bombardamente executate de Luftwaffe asupra Bucureștiului au determinat guvernul român să declare război Germaniei în aceeași zi. Prin urmare, unitățile

Comandamentul Militar al Capitalei au trecut la contraatac, simultan cu blindatele generalului Rozin, forțându-i pe germani să se retragă și să piardă controlul aerodromurilor Băneasa și Pipera. Rămase doar cu un singur aerodrom pe care se mai puteau aproviziona pe calea aerului – Otopeni –, situația trupelor generalului Gerstenberg s-a înrăutățit și mai mult după ce, la primele ore ale serii, compania căpitanului Mucha a reușit să intercepteze Șoseaua București – Ploiești la km 19, pierzând astfel legătura tactică cu restul unităților germane de pe Valea Prahovei. În același timp, Detașamentul „Colonel Niculescu” a dus lupte grele în satul Odăile, pentru a-i alunga pe germani.

În luptele din 25 august s-au remarcat din nou subunitățile de parașutiști români, care au reușit să obțină rezultate notabile împotriva trupelor germane. Astfel, plutonul cu misiuni speciale, comandat de căpitanul Mihai Țanțu, a reușit să curețe către orele prânzului orice rezistență germană din satul și aerodromul Băneasa, cu excepția barăcilor germane. Spre seară, acesta a cucerit aproape în întregime sudul aerodromului. În același timp, au sosit pe aerodromul Pipera și celelalte efective ale Batalionului de Parașutiști aflate la Curtea de Argeș, constituindu-se Detașamentul „Căpitan-comandor Teodor Dobre”, format din Compania 8 Parașutiști (comandată de căpitan Enea Bordan), Compania 9 Parașutiști (comandată de locotenent Vasile Stancu), Compania 10 Armament Greu (comandată de căpitan Eugen Veveriță), o companie de elevi din Centrul de Instrucție al Aeronauticii, două blindate și o secție de tunuri antiaeriene ușoare.

Soldați români în zona Băneasa – Otopeni

Locotenentul av. Ion Dobran din Grupul 9 Vânătoare

PILOȚII ROMÂNI INTERVIN PENTRU APĂRAREA CAPITALEI

Concomitent cu luptele terestre, pe tot parcursul zilei de 25 august, avioanele germane au continuat să bombardeze Bucureștiul în mai multe reprize (7:30-9:00; 14:00-15:30; 16:00-17:30), lovind din nou centrul orașului, gara Filaret, triajul Chitila, aerodromurile Pipera și Băneasa. Potrivit rapoartelor întocmite de autoritățile militare române, în aceea zi au fost lansate asupra Bucureștiului 280 de bombe explozive și 114 bombe incendiare, care au provocat 15 morți, 41 de răniți și au distrus 18 case.

În această zi, piloții români au intervenit pentru a apăra Capitala. Locotenentul av. Ion Dobran din Grupul 9 Vânătoare nota: „Pe Popești-Leordeni se dă alarma... Două formații de Heinkel 111 bombardează Bucureștiul, prima de cinci avioane și a doua de șase. Decolăm, deși suntem cam târziu anunțați. Ridicăm opt avioane. Mă uit în jos... E jale... Nori de praf și fum se ridică pe sute de metri în zona Palatului Telefoanelor, a Ministerului de Război și a Operei Mici. Acum nu încap în doială, voi trage fără milă. Și am tras. Heinkelul e victimă sigură față de [Me-109]G. De la prima rafală, lasă dâră albă din radiatoare. Continui să trag până ce ia foc. Sunt imediat lângă Bâzu (căpitanul av. Constantin Cantacuzino, comandantul Grupului 9 – n.n.), care lovide unul și trăgea în al doilea. Din totalul de unsprezece avioane care au atacat, șase sunt lovite grav, incendiate și doborâte. Revin pe linia de centură... Cineva anunță formații de Stukas (Ju-87 *Stuka* – n.n.), la 3.500 m, intră în Capitală pe la Nord. Avem 4.200 m. Sub un plafon subțire de nori și drept în față gădesc formația și mă țin scai de ele în atac. Avioanele inamice se zbat ca peștii. O «Știukă» e lovită. Le văd cum se răstoarnă grăbite peste Pipera. ACA-ul nostru trage grozav de dens și nemții nu pot viza liniștiți pentru că sunt atacați de vânătoare din spate, așa că indirect am contribuit mult la faptul că nu au realizat mare lucru aici la Pipera. Aș mai fi insistat, dar erau prea dese exploziile propriului nostru ACA și, cum terminasem aproape toată muniția, m-am întors la bază”.

Tot în aceeași zi, alte șase aparate inamice au fost doborâte de piloții din Grupurile 7 și 2 Vânătoare în zona Otopeni-Pipera.

Atacurile aeriene au continuat în noaptea de 25 spre 26 august, când avioanele germane au provocat alte distrugerii în zona gării Chitila-Triaj, Atelierelor CFR, Grivița, Bucureștii Noi și pieței Chibrit.

BOMBARDIERELE AMERICANE VIN ÎN SPRIJINUL TRUPELOR ROMÂNE

În dimineața de 26 august, gruparea de luptă „Gerstenberg” a fost întărită cu 400 de parașutiști germani sosiți pe calea aerului din Iugoslavia. Aproape în același timp, a aterizat la Otopeni și generalul-locotenent de aviație Reiner Stahel (foto), care comandase garnizoana Varșoviei și reprimase sângeros insurecția poloneză din august 1944. Acesta l-a înlocuit pe Gerstenberg la conducerea operațiilor, dar având în vedere capacitatea de luptă a grupării, fără armament greu și fără trupe experimentate în luptă, nici Stahel nu avea nici cea mai mică șansă să mai îndeplinească misiunea pe care o primise.

Tot în dimineața de 26 august, trupele române au declanșat asaltul asupra aerodromului de la Otopeni, încercându-se o manevră pe flancul drept, dar apărarea germană a respins atacul. În același timp, Detașamentul „Căpitan-comandor Teodor Dobre” a atacat și a cucerit, până la ora 10:30, satul Pipera, dar în urma puternicului contraatac german s-a retras.

Situația forțelor germane din nordul Capitalei s-a deteriorat după ce bombardierile americane venite în sprijinul trupelor române au bombardat masiv atât aerodromurile

Otopeni și Băneasa, cât și pozițiile grupării „Stahel”, aflate în pădurea de la Băneasa. Pentru a nu perturba atacul aerian american, încă din seara de 25 august, Marele Stat-Major a trimis o notă prin care se cerea să fie luate măsuri ca apărarea antiaeriană română să nu tragă în avioanele aliate. Aceeași informație a fost transmisă și organelor de comandă ale căror trupe erau angajate în luptele din spațiul de nord al Capitalei.

Prima formație, alcătuită din circa 114 bombardiere B-24 *Liberator*, a atacat partea de nord a aerodromului Băneasa și unitățile germane dintre aerodrom și pădure, iar cea de-a doua formație, alcătuită din 114 bombardiere B-17 *Flying Fortress*, a atacat aerodromul Otopeni și instalațiile Luftwaffe din pădurea învecinată. La Băneasa au fost aruncate 258 de tone de bombe, iar la Otopeni, 205 tone de bombe. După acest atac, trupele germane s-au retras mai la nord, spre Otopeni – Săftica. Bombele lansate de americani au lovit însă și trupele române care se aflau dispuse în pădurea Băneasa. În scurt timp, unitățile noastre au reușit să recucerească satul Pipera, satul și aeroportul Băneasa.

Despre efectele bombardamentului efectuat de aviația americană în ziua de 26 august 1944, locotenentul (r.) Corneliu Valjan, din Secția II Informații a Marelui Stat-Major, relatează: „Mai târziu, când drumul spre Otopeni a fost curățat de nemți, m-am dus să văd efectul bombardamentului american. Spectacolul era înfiorător. Imaginați-vă o pădure distrusă de bombe, amestecată cu trupuri umane, scalpuri spânzurând de crăci, picioare, mâini, crani presărate peste tot. Sângele închegat acoperea frunzele. Era mai teribil chiar decât spectacolul de pe Calea Griviței (de la bombardamentul din 4 aprilie 1944 – n.n.). Odată cu dezastrul de la Otopeni, a pierit și speranța lui Gerstenberg

Avion german Messerschmitt Bf-110 doborât lângă București

Avion de transport german
Messerschmitt Me 323 „Gigant”,
folosit pentru aducerea trupelor
pe calea aerului

că germanii ar mai putea să întoarcă lovitura de la 23 august 1944. Intervenția aviației americane a fost decisivă, întrucât la Otopeni se afla grosul trupelor germane”.

Din cauza bombardamentului american, ultimele subunități de parașutiști ale Regimentului 4 „Brandenburg” și ale Școlii Tactice Niș, care decolaseră din Iugoslavia către România, au fost nevoite să-și devieze ruta către aerodromul german de la Mizil, împiedicând astfel întârzierea grupării de luptă „Stahel”.

TRUPELE GERMANE, ÎNCERCUITE COMPLET

În după-amiaza de 26 august, gruparea de luptă „Stahel” a fost încercuită complet, după ce unitățile generalilor Teodorescu și Rozin au înaintat concentric spre trupele germane împresurate. Spre seară, plutonul cu misiuni speciale al căpitanului Mihai Țanțu, întărit cu un escadron călare, o companie de infanterie, o baterie de aruncătoare *Brandt* de 120 mm și două blindate, a reușit să cucerească barăcile de pe aerodromul Băneasa, aerogara și stația de benzină „Distribuția”, punând apoi stăpânire pe Șoseaua București-Ploiești. Tot spre seară, Detașamentul „Căpitan-comandor Teodor Dobre” a recucerit satul Pipera și Șoseaua Pipera-Tunari.

Cu resursele aproape epuizate, gruparea de luptă „Stahel” a trecut în subordinea Grupului de Armate „Ucraina de Sud”, intrând sub comanda directă a generalului Friessner, după ce șeful Înaltului Comandament German a declarat România zonă de operațiuni a trupelor terestre.

Tot în după-amiaza de 26 august, aviația germană a lovit pentru ultima dată Bucureștiul. Bombardamentele germane au produs în Capitală 7 morți și 22 de răniți, fiind distruse în total 23 de clădiri, parțial 35, avariate 20 și incendiate 22. Era ultimul tribut pe care Bucureștiul îl plătea în războiul aerian. Aviația germană, care în aceeași zi lovise

Vehicule militare germane distruse în zona Băneasa – Otopeni, după atacul aviației americane din 26 august 1944

Pădurea Băneasa după atacul aviației americane din 26 august 1944

și comunele Otopeni, Belciugatele, Găneasa și Chitila, unde a produs alte victime și pagube, își jucase ultimul act. Blocarea căilor de comunicație spre Ploiești, care însemna întreruperea alimentării cu combustibil a avioanelor, dar mai ales atacul bombardierelor americane, decolate din sudul Italiei, asupra forțelor germane din nordul Capitalei, au redus în mod drastic capacitatea de luptă a unităților germane.

Fotografie aeriană executată de aviația americană în momentele atacului asupra aerodromului Otopeni din 26 august 1944

Tun antiaerian de 88 mm abandonat după retragerea trupelor germane din zona aerodromului Otopeni

De asemenea, acțiunile aviației române de vânătoare, care a contribuit la apărarea aeriană a Capitalei, au dus la diminuarea forței combative a Luftwaffe (estimată, după unele surse, la circa 40-45 de avioane). Astfel, în ultima zi a atacurilor germane asupra Bucureștiului, piloții Grupului 9 Vânătoare au interceptat o formație inamică compusă din avioane de bombardament Heinkel He-111, Junkers Ju-87, precum și Messerschmitt Bf-109, reușind să doboare trei dintre ele. De asemenea, piloții români au incendiat la sol alte două avioane de transport germane de tip Junkers Ju-52, aflate pe terenul de aterizare de la Ștefănești, lângă Fierbinți.

În total, în perioada 24-26 august 1944, Luftwaffe a efectuat asupra Bucureștiului 13 raiduri, în timpul cărora a lansat 897 de bombe, din care 54 nu au explodat. Acestea au lovit 573 de clădiri, provocând moartea a 383 de locuitori și rănirea a 478.

BĂTĂLIA PENTRU BUCUREȘTI, CÂȘTIGATĂ DE CĂTRE TRUPELE ROMÂNE ÎNAINTE CA FORȚELE SOVIETICE SĂ ÎNTRÉ ÎN CAPITALĂ

Luptele au continuat și în ziua de 27 august, când trupele motomecanizate române au reluat asaltul, concomitent cu atacul Detașamentului „Colonel Iacob”, dinspre Pipera, care a ocupat, după-amiază, satul Otopenii de Sus. În aceeași zi, printr-o stenogramă a Consiliului de Miniștri, se afirma că „orice primejdie asupra Capitalei a fost definitiv înlăturată”. Cu toate acestea, generalul Stahel a ordonat continuarea rezistenței, în pofida oricărei speranțe de reușită. Suferind pierderi mari și cu muniția aproape terminată, autorul reprimării insurecției poloneze de la Varșovia a cerut întăriri la Grupul de Armate „Ucraina de Sud”.

După ce i s-a confirmat că nu mai sunt resurse pentru a-l ajuta, generalul a hotărât ca în cursul nopții să iasă din încercuire în direcția Mizil-Buzău, unde presupunea că se află liniile germane. I s-a ordonat însă de la comandamentul Grupului de Armate „Ucraina de Sud” să se retragă spre Ploiești, pentru a susține lupta Diviziei 5 Artilerie Antiaeriană germană care apăra zona petroliferă. Datorită factorului surpriză, trupele comandate de Stahel au reușit să iasă din încercuire, dar în

Teatrul Național și blocul Adriatica, grav avariate după bombardamentele aviației germane din 26 august 1944

ziua următoare au fost interceptate și capturate la Gherghița (25 km sud-est de Ploiești) de unități ale Armatei 4 române, care se repleau de pe frontul din Moldova. Astfel, după mai puțin de cinci zile, acțiunea militară germană inițiată de generalul Gerstenberg și continuată de Stahel, care viza ocuparea Bucureștiului, a luat sfârșit.

Bătălia pentru București a fost astfel câștigată pe deplin de către trupele române, înainte ca forțele sovietice să intre în Capitală, la 30 august 1944. În timpul acțiunilor militare au fost capturați circa 7.000 de militari germani, între care 500 de ofițeri (din care 7 generali) și 1.200 de

subofițeri. Pierderile Armatei române s-au ridicat la aproximativ 1.400 de militari uciși și răniți, dar lichidarea grupării de forțe germane din zona Capitalei a avut o importanță strategică deosebită, înlăturând astfel, într-un timp relativ scurt, pericolul instituirii unui control militar al celui de Al Treilea Reich asupra României, cu consecințe imprevizibile pentru desfășurarea ulterioară a războiului.

BIBLIOGRAFIE:

- Istoria artileriei și rachetelor antiaeriene române*, vol. I, Editura Modelism, București, 1996.
- Alesandru Duțu, *Armata română în război (1941-1945)*, Editura Enciclopedică, București, 2016.
- Alexandru Armă, *Furia germană. Bombardamentele Luftwaffe asupra Bucureștiului: 24-26 august 1944*, în „*Historia*”, nr. 211/ august 2019.
- Colonel (r) Gheorghe Florea Creangă-Stoilești, *Istoria apărării civile*, vol. I, Editura Porto Franco, Galați, 1993.
- Corneliu Valjan, *Însemnările din război ale unui «good looking boy»*, Editura Militară, București, 2020.
- Florin Constantiniu, Mihail Ionescu, *August 1944. Repere istorice*, Editura Științifică și Enciclopedică, București.
- Ion Dobran, *Jurnalul locotenentului Dobran*, ediția a II-a, Editura Modelism, București, 2010.
- Klaus Schönherr, *Luptele Wehrmachtului în România. 1944*, ediția a II-a, Editura Militară, București, 2015.
- Mihăiță Enache, „Război în nordul Bucureștiului” în revista „*Al Doilea Război Mondial*”, nr. 7-8/2019.
- Mircea Tănase, *Trupele aerportate în cel de-Al Doilea Război Mondial*, Editura Militară, București, 2016.
- Serge Moscovici, *Cronica anilor risipiți: povestire autobiografică*, Editura Polirom, Iași, 1999.
- Valeriu Avram, *Istoria aviației militare române: 1910-2010*, Editura Scrib, București, 2010.

Sosirea prizonierilor germani capturați la 28 august 1944 la cazarma Regimentului 2 Pionieri

Ascultă **Historya**

Provence, tărâmul lavandei
și al lui Brigitte Bardot

Povești despre
teatrul bucureștean

Povești despre Familia Regală
a României. Cine sunt ceilalți din
spatele regilor care au condus țara

Prosecco și Macarons,
două produse care au cucerit
întreaga lume

Povești despre lăutari:
Maria Tănase și Zavaiodoc

Detalii din viața a trei mari actori
cu origini românești

VIDEO

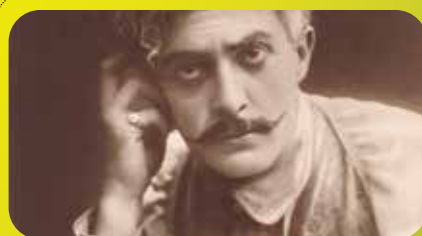
Caragiale: un client râvnit,
dar un cârciumar prost

VIDEO

Cea mai mare soprană a noastră:
Hariclea Darclee

VIDEO

Viața lui Nae Leonard:
prințul operetei și sfârșitul tragic

VIDEO

UN PROIECT

ÎN COLABORARE CU REVISTA **Historya**

www.historya.ro

You Tube @HistoryaRomania

NOUL PRODUS
DIGITAL POATE FI
ACHIZIȚIONAT DIN
 Paydemic

@HistoriaMagazin

@historia.romania

www.historia.ro